

BALIKAN

Haziran 2023

İSTİK

e-ISSN: 2687-2234

Dil ve Edebiyat Dergisi

Cilt: 05

Sayı: 01

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

EDİRNE

**BALKANİSTİK
DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ**

Cilt: 5

Sayı: 1

Haziran 2023

**JOURNAL OF BALKANISTIC
LANGUAGE AND LITERATURE**

Volume: 5

Issue: 1

June 2023

e-ISSN: 2687-2234

Edirne

BALKANİSTİK
DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ
Cilt: 5, Sayı: 1, Haziran 2023

JOURNAL OF BALKANISTIC
LANGUAGE AND LITERATURE
Volume: 5, Issue: 1, June 2023

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Adına Sahibi | Owner

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU (Dekan/Dean)

Editör | Editor

Dr. Ayşe Nur ÖZDEMİR

Alan Editörleri | Field Editors

Doç. Dr. Refik SADIKOVIĆ • Balkan Dilleri ve Edebiyatları
Doç. Dr. Yasemin GÜRSOY ŞUMNULU • Rus Dili ve Edebiyatı
Dr. Fatma Sibel BAYRAKTAR • Türk Dili ve Edebiyatı
Dr. Myumyun Yasharov ISOV • Balkan Dilleri ve Edebiyatları
Dr. Şahin KILIÇ • Balkan Dilleri ve Edebiyatları

Dil Editörleri | Language Editors

Prof. Dr. Melahat PARS • Makedonca/Macedonian
Prof. Dr. Gamze ÖKSÜZ • Rusça/Russian
Doç. Dr. Aslı ARABOĞLU • İngilizce/English
Doç. Dr. Hülya UZUNTAŞ • Türkçe/Turkish
Doç. Dr. İbrahim KAMİL • Bulgarca/Bulgarian
Doç. Dr. Neriman HASAN • Rumence/Romanian
Doç. Dr. Refik SADIKOVIĆ • Boşnakça/Bosnian
Dr. Aykut HALDAN • Almanca/Deutsch
Dr. Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU • Yunanca/Greek
Arş. Gör. Zeynep DUymAZ • İngilizce/English

Yayın Kurulu | Editorial Board

Başkan | Chairman

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU • Trakya Üniversitesi

Üyeler | Members

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Engin BEKSAÇ • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Melahat PARS • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Nurten ÇETİN • Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Ömür CEYLAN • İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ • Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Aslı ARABOĞLU • Trakya Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET • Trakya Üniversitesi

İnternet Sayfası | Internet Page

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/balkanistik>

Kapak Tasarım | Cover Design

Arş. Gör. Taner ŞEN

Dizgi | Page Layout

Arş. Gör. Atilla BİRBİR
Arş. Gör. Noyan HACIPAŐAOĐLU

Dergi Hakkında | About the Journal

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Journal of Balkanistic Language and Literature is a double blind peer-reviewed international journal published twice a year June and December.

İletişim | Contact

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Balkan Yerleşkesi, Edirne -Türkiye
Tel.: 0284 235 95 27 Faks: 0284 235 95 22 e-posta: balkanistik@trakya.edu.tr

DANIŐMA KURULU | ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Abdulhalûk Mehmet ÇAY • İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet GÜNŐEN • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ali Osman KARATAY • Ege Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Amira TURBIĆ-HADŐAGIĆ • Tuzla Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Arbër ÇELIKU • Tetova Devlet Üniversitesi, Makedonya
Prof. Dr. Ayla KAŐOĐLU • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR • Milli Savunma Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dőevad JAHIĆ • Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Esin OZANSOY • İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ergin JABLE • Priőtine Üniversitesi, Kosova
Prof. Dr. Gamze ÖKSÜZ • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İsmet ÇETİN • Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kahraman BOSTANCI • Balıkesir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Levent KAYAPINAR • Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Lindita SEJDIU RUGOVA • Priőtine Üniversitesi, Kosova
Prof. Dr. Mehmet őAHİNGÖZ • Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Melahat PARS • Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Müberra GÜRGENDERELİ • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nejla GÜNAY • Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nuran MALTA-MUHAXHERI • Priőtine Üniversitesi, Kosova
Prof. Dr. Ömür CEYLAN • İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Rıdvan CANIM • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Sanjin KODRIĆ • Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Senahid HALILOVIĆ • Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Smail ÇEKIĆ • Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Vahit TÜRK • İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Zeynep ZAFER • Ankara Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Emina SADIKOVIĆ • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Fahredin SHABANI • Prizren Üniversitesi, Kosova
Doç. Dr. Georgios SALAKIDIS • Demokritus Trakya Üniversitesi, Yunanistan
Doç. Dr. Gulnara Altynbayeva MONEROVNA • Saratov Devlet Üniversitesi, Rusya
Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Liliana MARUNTELU • Ovidius Üniversitesi, Romanya
Doç. Dr. Meryem SALIM-AHMET • őumen P. Konstantin Preslavski Üniversitesi, Bulgaristan
Doç. Dr. Neriman HASAN • Ovidius Üniversitesi, Romanya
Doç. Dr. Refik SADIKOVIĆ • Trakya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Seda TAŞ İLMEK • Trakya Üniversitesi, Türkiye

BU SAYININ HAKEMLERİ | REFEREES OF THIS ISSUE

- Prof. Dr. Esin OZANSOY • İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hasine ŞEN KARADENİZ • İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Melahat PARS • Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Çağla Derya TAĞMAT • Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET • Trakya Üniversitesi
Dr. Cüneyt NUR • Trakya Üniversitesi
Dr. Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU • Trakya Üniversitesi
Dr. Güler UĞUR MELİKOĞLU • İstanbul Kültür Üniversitesi
Dr. Tayfun BARIŞ • Bursa Uludağ Üniversitesi

İÇİNDEKİLER | CONTENTS

Araştırma Makaleleri | Research Articles

Nikolaos TERZİDİS

ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΑΘΩΝ: ΤΟ ΠΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ
ΛΑΘΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ERROR ANALYSIS: THE CASE SYSTEM OF TURKISH AND THE MISTAKES OF
GREEK-SPEAKING STUDENTS

1-39

Hüseyin MEVSİM

BULGAR EDEBİYATINDAKİ İLK İSTANBUL SEYAHATNAMESİ ÜZERİNE BAZI
GÖZLEMLER

SOME OBSERVATIONS ON THE FIRST TRAVEL TO ISTANBUL IN BULGARIAN
LITERATURE

40-61

Özgür RENÇBERLER

ÇAĞDAŞ YUNAN EDEBİYATINDA POLİSİYE TÜRDEKİ İLK ÖRNEKLERİN
KISA BİR TARİHİ

THE EARLIEST EXAMPLES OF DETECTIVE FICTION IN MODERN GREEK
LITERATURE: A CONCISE HISTORY

62-74

Çeviri | Translations

DERVIŠ M. KORKUT | Çev. Ali Mehmet GÜRSEL

17. YÜZYILA AİT ANONİM BİR TÜRKÇE-SİRP HIRVATÇA SÖZLÜĞÜ

TURSKO-SRPSKOHRVATSKI RJEČNIK NEPOZNATOG AUTORA IZ XVII
STOLJEĆA

75-127

Kitap Tanıtımı | Reviews

Mecnun KANDEMİR

TRAJİĞİN İRONİSİ: ÖLÜ ORDUNUN GENERALİ ÜZERİNE

128-139

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1306701
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2023; 5(1): 1-39
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2023; 5(1): 1-39

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΑΘΩΝ: ΤΟ ΠΤΩΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΛΑΘΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ**

Nikolaos TERZIDIS*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Η έννοια του λάθους κατά την εκμάθηση της γλώσσας-στόχου είναι παρεξηγημένη. Το λάθος μπορεί να βοηθήσει τη διαδικασία εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, δίνοντας ανατροφοδότηση τόσο στον μαθητή όσο και στον δάσκαλο. Για το σκοπό αυτό, αναπτύχθηκε η μέθοδος: Ανάλυση Λαθών. Η Ανάλυση Λαθών είναι μια πολύπλοκη και χρονοβόρα διαδικασία, η οποία, ωστόσο, βοηθά πάρα πολύ στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συνήθως γίνεται με την ολοκλήρωση μιας εξέτασης/δοκιμασίας που έχει προετοιμαστεί ειδικά για το σκοπό αυτό. Μετά την ολοκλήρωση της δοκιμασίας, εντοπίζονται τα σφάλματα που έχουν βρεθεί σε αρκετά υψηλή συχνότητα και έκταση. Στη συνέχεια, γίνεται προσπάθεια να δικαιολογηθεί το λάθος κατηγοριοποιώντας ταυτόχρονα σε ενδογλωσσικά και διαγλωσσικά λάθη. Σε αυτό το άρθρο, ακολουθήθηκε η παραπάνω διαδικασία σχετικά με το σύστημα των πτώσεων της τουρκικής γλώσσας και την κατανόηση αυτών των περιπτώσεων από μαθητές της ελληνικής γλώσσας. Η χρήση αυτής της μεθόδου σε αυτό το γραμματικό θέμα της τουρκικής είναι ενδιαφέρουσα, καθώς η ελληνική γλώσσα δεν έχει πέντε πτώσης όπως η τουρκική. Έτσι, ο τρόπος σκέψης στα ελληνικά και η προσπάθεια

* Yüksek Lisans Mezunu, Demokritos Trakya Üniversitesi, Karadeniz Bölgesinde Karşılaştırmalı Edebiyat Yüksek Lisans Programı, e-posta: nikolaos2578@yahoo.gr, ORCID: 0009-0002-7288-4274

Geliş Tarihi (Received): 29.05.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 13.06.2023

παραγωγής λόγου στα τουρκικά έχει δείξει κάποια λάθη που έχουν γλωσσική σημασία για περαιτέρω δικαιολόγηση του λάθους.

Λέξεις-Κλειδιά: Ανάλυση Λαθών, Ελληνικά-Τουρκικά, Πτωτικό Σύστημα, Ενδογλωσσικά Λάθη, Διαγλωσσικά Λάθη.

HATA ANALİZİ: TÜRKÇEDE İSMİN HÂLLERİ VE TÜRKÇE ÖĞRENEN ÖĞRENCİLERİN BU KONUDA YAPTIĞI HATALAR

ÖZ: Hedef dili öğrenirken hata kavramı yanlış anlaşılmaktadır. Hata, yabancı bir dil öğrenme sürecine yardımcı olabilir, hem öğrenciye hem de öğretmene geri bildirim verebilir. Bu amaçla “Hata Analizi” yöntemi geliştirilmiştir. Hata Analizi hem karmaşık hem de zaman alıcı bir süreçtir, ancak eğitim sürecinde büyük ölçüde yardımcı olur. Genellikle bu amaç için özel olarak hazırlanmış bir sınavın/testin tamamlanması ile yapılır. Testi tamamladıktan sonra, oldukça yüksek bir frekansta ve kapsamda bulunan hatalar tespit edilir. Daha sonra, aynı anda *dil içi* ve *diller arası hatalar* olarak kategorize edilerek hata, haklı çıkarılmaya çalışılır. Bu makalede, Türkçenin durum/hâl sistemi ve bu durumların/hâllerin ana dili Yunanca olan kişiler tarafından anlaşılması ile ilgili olarak yukarıdaki prosedür izlenmiştir. Bu yöntemin, Türkçenin bu gramer konusunda kullanılması da ilginçtir çünkü Yunancada Türkçe gibi beş durum/hâl yoktur. Bu nedenle, Yunancadaki düşünme biçimi ve Türkçe konuşma çabası, hatanın daha fazla gerekçelendirilmesi için dilsel önemi olan bazı hatalar göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Hata Analizi, Yunanca-Türkçe, Durum/Hâl Sistemi, Dil İçeri Hata, Diller Arası Hata.

ERROR ANALYSIS: THE CASE SYSTEM OF TURKISH AND THE MISTAKES OF GREEK-SPEAKING STUDENTS

ABSTRACT: During the learning of the target language, the concept of error is misunderstood. The mistake can help the process of learning a foreign language, giving feedback to both student and teacher. For this purpose, the method “Error Analysis” was developed. Error Analysis is both a complex and time-consuming process, which, however, helps tremendously in the educational process. It is usually done by completing an exam/test that has been specially prepared for this purpose. After completing the test, those errors that have been found in a fairly high frequency and extent are identified. Then, an attempt is made to justify the error by simultaneously categorizing into *intralingual* and *interlingual* errors. In this article, the above procedure has been followed regarding the case system of Turkish and

the understanding of these cases by native Greek language learners. The use of this method in this grammatical subject of Turkish is interesting, as Greek language does not have five cases like Turkish. Thus, the way of thinking in Greek and the attempt to produce speech in Turkish have shown some errors which have linguistic significance for further justification of the error.

Keywords: Error Analysis, Greek-Turkish, Case System, Intralingual Error, Interlingual Error.

Εισαγωγή

Η *ανάλυση λαθών* ως μέθοδος αναγνώρισης και αιτιολόγησης των λαθών των εκπαιδευομένων κατά την διάρκεια της εκμάθησης της δεύτερης ή ξένης γλώσσας έκανε την εμφάνιση της την δεκαετία του 1960 και 1970. Εμφανίστηκε ως αντίδραση στην Αντιπαραβολική Ανάλυση (Contrastive Analysis). Συνδέεται, επιπροσθέτως, με την θεωρία της διαγλώσσας και την διαδικασία της εκμάθησης της ξένης γλώσσας. Το σημαντικότερο δημοσιευμένο έργο σχετικά με αυτήν την μέθοδο είναι το «*The significance of learners' errors.*» του S. Pit. Corder. Σε αυτό ο Corder επικεντρώνεται στα λάθη των εκπαιδευομένων κατά την διαδικασία εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας ως πηγή άντλησης και ερμηνείας της εξέλιξής της, ενώ σαν βασική παραδοχή αναφέρει ότι «ορισμένες τουλάχιστον από τις στρατηγικές που ακολουθεί ο μαθητής μιας δεύτερης γλώσσας, είναι ουσιαστικά οι ίδιες με εκείνες με τις οποίες έχει αποκτήσει μια πρώτη γλώσσα. Μια τέτοια πρόταση δεν συνεπάγεται ότι η πορεία ή ακολουθία της μάθησης είναι η ίδια και στις δυο περιπτώσεις» (Corder, 1967 : 164, 165).

Η έννοια του λάθους

Ως λάθος θεωρούμε την χρήση ενός γλωσσικού στοιχείου (μια λέξη, ένα γραμματικό στοιχείο, μια συντακτική δομή κ.λπ.), η οποία έχει

γίνει με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να μην συμφωνεί με την νόρμα της γλώσσας αυτής. Ως νόρμα αντιλαμβανόμαστε τις συνθήκες χρήσης μιας μορφής της γλώσσας, η οποία έγκειται στο μέσο (γραπτή ή προφορική γλώσσα), το κοινωνικό περιβάλλον (επίσημο ή ανεπίσημο) και τέλος την σχέση που υφίσταται μεταξύ ομιλητή και ακροατή (συμμετρική ή ασυμμετρική). Έτσι, αναδεικνύεται το πρώτο πρόβλημα της διαδικασίας αυτής, δηλαδή το ποιά μορφή της γλώσσας θα χρησιμοποιηθεί ως νόρμα (Arnold, 1984: 47). Κάτι το οποίο μπορεί να φαίνεται ως λάθος, όταν είναι απομονωμένο, σε προφορική συνθήκη μπορεί να είναι σωστό, όπως και το αντίθετο. Έτσι, στην διαδεδομένη πρακτική εκμάθησης μιας ξένης γλώσσας, στην αίθουσα διδασκαλίας παραδείγματος χάρη, ως νόρμα ορίζεται η επίσημη γραπτή διάλεκτος, κάτι το οποίο είναι λάθος, διότι η γλώσσα δεν είναι μόνο ένα γραπτό μέσο, αλλά και προφορικό. Επιπλέον, «λάθη» δεν κάνουν μόνο οι εκπαιδευόμενοι μιας ξένης γλώσσας, αλλά και εκείνοι οι οποίοι μαθαίνουν την μητρική τους.

Τέτοιες περιπτώσεις, βέβαια, δεν μπορούν να θεωρηθούν ως λάθη, όπως εκείνα που κάνουν οι εκπαιδευόμενοι μιας ξένης γλώσσας. Τα λάθη αυτά θεωρούνται ως ανεπιθύμητες μορφές (transition forms), τα οποία προέρχονται από έλλειψη γλωσσικής ικανότητας (competence) και τα λάθη των ενηλίκων ως ολισθήματα της γλώσσας (slips of the tongue), τα οποία προκαλούνται σε συνθήκες άγχους, κούρασης ή κάποιας άλλης μορφής γλωσσικής επιτέλεσης (performance). Αυτά τα λάθη, δεν είναι τόσο σημαντικά (Ellis, 1994: 47; Corder, 1974: 122).

Αντιπαραβολική Ανάλυση

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθούμε στην θεωρία της αντιπαραβολικής ανάλυσης, η οποία αναπτύχθηκε την δεκαετία του 1950 κάτω από επιρροή του συμπεριφορισμού και του δομισμού. Κύριος

εκφραστής της θεωρίας αποτελεί ο Robert Lado. Σύμφωνα με τον Brown (1980: 207-208) «η αντιπαραβολική ανάλυση είναι βαθιά ριζωμένη στις συμπεριφοριστικές και δομικές προσεγγίσεις και ισχυρίζεται ότι ο κύριος φραγμός για την απόκτηση της δεύτερης/ξένης γλώσσας είναι η παρεμβολή (interference) του πρώτου συστήματος επικοινωνίας και ότι μια επιστημονική και δομική ανάλυση των δυο γλωσσών θα μπορέσει να μας εφοδιάσει με μια ταξινόμηση των μεταξύ τους αντιθέσεων ώστε να γίνει επιτρεπτή η πρόβλεψη των δυσκολιών που ένας μαθητής θα συναντήσει». Έτσι, βάσει των παραπάνω, κατανοούμε ότι ο σκοπός της θεωρίας είναι καθαρά παιδαγωγικός και ο πρωταρχικός στόχος της είναι η ανάδειξη των δυσκολιών των εκπαιδευομένων κατά τη διαδικασία εκμάθησης της δεύτερης/ξένης γλώσσας. Παράλληλα, αναπτύχθηκε και η αντίληψη ότι βάσει αυτής της θεωρίας θα αυξηθεί και η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας (Saville-Troike, 2006: 34-37).

Ο πρώτος και ο δεύτερος κώδικας επικοινωνίας δεν κατακτούνται ούτε με τον ίδιο τρόπο, ούτε με τις ίδιες διαδικασίες. Έτσι, στους διαφοροποιητικούς παράγοντες μπορούν να συγκαταλεχθούν η ηλικία, η γνωστική ανάπτυξη, η ετοιμότητα μάθησης, οι επικοινωνιακές καταστάσεις κ.ά.. Στα πρώτα στάδια της διαδικασίας κατάκτησης της δεύτερης/ξένης γλώσσας πολλά λάθη οφείλονται στην μητρική γλώσσα (Τριάρχη-Hermann, 2000: 146). Επομένως, η μητρική γλώσσα είναι ο σημαντικότερος παράγοντας δυσκολίας. Μια μεταφορά (transfer), από την μητρική στην δεύτερη/ξένη γλώσσα, μπορεί να είναι είτε θετική (positive transfer) είτε αρνητική, με αποτέλεσμα να προκαλεί παρεμβολές (interference). Σύμφωνα με τα παραπάνω επιχειρήθηκε να γίνει μια ιεράρχηση σχετικά με τις δυσκολίες που προέρχονται από την μητρική γλώσσα:

- Οι ευκολότερες δομές στην δεύτερη/ξένη γλώσσα είναι αυτές που υπάρχουν, ακριβώς με την ίδια μορφή και σημασία, και στην μητρική.
- Οι δυσκολότερες δομές είναι οι εντελώς καινούριες στην δεύτερη/ξένη γλώσσα, λόγω απουσίας αυτών των τύπων στην μητρική ή είναι τελείως άγνωστοι προς την μητρική, και εκείνες που δύναται να συγκριθούν στην μητρική μόνο με ένα τύπο.
- Οι μεγαλύτερες δυσκολίες, όμως, παρατηρούνται κατά τη χρήση δομών που δεν έχουν καμμία ισοδυναμία τόσο σε μορφολογικό όσο και σημασιολογικό επίπεδο στην μητρική γλώσσα των εκπαιδευομένων (Saville-Troike, 2006: 34-37) και όταν τόσο οι κανόνες, όσο και τα γλωσσικά στοιχεία διαφέρουν σε σημαντικό βαθμό (Τριάρχη-Hermann, 2000: 146).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η Αντιπαραβολική Ανάλυση ή αλλιώς Υπόθεση της παρεμβολής δεν μπορεί να ισχύει σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και γι' αυτό τον λόγο δεν έγινε αποδεκτή. Υποστηρίχθηκε ότι η Αντιπαραβολική Ανάλυση μπορεί να αποδίδει κάποια λάθη κατά την διαδικασία εκμάθησης της δεύτερης/ξένης γλώσσας, αλλά ο τρόπος με τον οποίο γίνεται δεν μπορεί να προβλέψει τα λάθη, καθώς οι προβλέψεις της είναι υποκειμενικές και δεν επαληθεύονται ερευνητικά.

Διαγλώσσα

Σύμφωνα με τον Chomsky, αναπτύχθηκε η αντίληψη ότι «οι εκπαιδευόμενοι προσλαμβάνουν την δεύτερη/ξένη γλώσσα με μια

ορισμένη σειρά ως αποτέλεσμα μιας προδιάθεσης να επεξεργάζονται τα δεδομένα της γλώσσας με αυστηρά συγκεκριμένους τρόπους». Από την άλλη, όμως, σύμφωνα με τις συμπεριφοριστικές απόψεις, για την εκμάθηση της δεύτερης/ξένης γλώσσα, δίνεται έμφαση «στους εξωτερικούς παράγοντες και στην παρεμβολή της μητρικής γλώσσας». Γενικά με τον όρο Διαγλώσσα εννοούμε ότι «ο εκπαιδευόμενος μπαίνοντας στην διαδικασία της μάθησης της δεύτερης/ξένης γλώσσας αρχίζει να κατασκευάζει κανόνες από τα δεδομένα που δέχεται και σταδιακά τους προσαρμόζει προς την κατεύθυνση του συστήματος της γλώσσας που μαθαίνει. Αυτά τα ενδιάμεσα στάδια δεν είναι ελαττωματικές μορφές της ξένης γλώσσας αλλά ολοκληρωμένοι, ενδιάμεσοι και συνεχώς μεταβαλλόμενοι κώδικες, ανεξάρτητοι από το σύστημα της μητρικής γλώσσας και της δεύτερης/ξένης γλώσσας του μαθητή». Μέσα από αυτά τα στάδια, τα οποία δεν είναι σημάδια αποτυχίας, μπορούμε να αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο επεξεργάζεται τα νέα προσλαμβανόμενα στοιχεία σχετικά με την γλώσσα που μαθαίνει. Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί και άλλες ονομασίες σχετικά με τον όρο Διαγλώσσα. Ο Selinker, όμως, ήταν αυτός που διατύπωσε πρώτος τον όρο αυτόν, προκειμένου να περιγράψει αυτήν την περίοδο του επιπέδου της ξένης γλώσσας του εκπαιδευόμενου. Η θεωρία της διαγλώσσας βασίστηκε πάνω στα «δεδομένα συμπεριφοράς» (behavioral events). Αυτά σε έρευνες που γίνονται σχετικά με την εκμάθησή της ξένης γλώσσας, είναι τα «λάθη». Έτσι, η θεωρία της αντιπαραβολικής ανάλυσης σχετίζεται σχετικά με την δικαιολόγηση της πρόβλεψης των λαθών, ενώ η θεωρία της διαγλώσσας για την αιτιολόγηση των λαθών, γι' αυτό και ο όρος σχετίζεται με την Ανάλυση των Λαθών.

Η έννοια του «ελέγχου της υπόθεσης» χρησιμοποιήθηκε με σκοπό να αναλύσει τα στάδια της εξέλιξης της διαγλώσσας του εκπαιδευόμενου της δεύτερης/ξένης γλώσσας, ορμώμενοι από την διαδικασία ανάλυσης της εκμάθησης της μητρικής γλώσσας. Σύμφωνα με τον Corder (1967), τα λάθη των εκπαιδευομένων, που κάνουν κατά την διαδικασία εκμάθησης της μητρικής και της ξένης γλώσσας, είναι κάποιες υποθέσεις που γίνονται με σκοπό την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας της γλώσσας που προσπαθούν να κατακτήσουν. Σε αντίθεση με την θεωρία της Αντιπαραβολικής Ανάλυσης ο Corder θεώρησε αυτά τα λάθη τμήμα των στρατηγικών εκμάθησης που αναπτύσσονται κατά την διάρκεια της εκμάθησης. Η έννοια της αντιπαραβολής δεν απορρίφθηκε τελείως, αλλά η σημασία της επαναπροσδιορίστηκε ως ένα ακόμη στοιχείο των γνωστικών διαδικασιών που συμβάλλουν στην εκμάθηση της μητρικής.

Ο Selinker (1972) διατύπωσε τις πέντε βασικές λειτουργίες που συντελούνται κατά την διαγλώσσα:

- Μεταφορά (transfer).
- Υπεργενίκευση των κανόνων της ξένης γλώσσας (overgeneralization).
- Μεταφορά λόγω εκπαίδευσης (transfer of training), το οποίο είναι αποτέλεσμα της διδασκαλίας.
- Στρατηγικές εκμάθησης της ξένης γλώσσας (strategies of L2 learning), ο τρόπος που αναπτύσσεται για την κατανόηση μιας γλώσσας.

- Στρατηγικές επικοινωνίας (strategies of L2 communication), δηλαδή η ανάπτυξη ενός δικού του κώδικα επικοινωνίας, εντός των πλαισίων της ξένης γλώσσας, με στόχο την επικοινωνία με τους φυσικούς ομιλητές.

Οι πέντε αυτές λειτουργίες είναι οι τρόποι με τους οποίους ο εκπαιδευόμενος προσπαθεί να «εσωτερικεύσει το σύστημα της δεύτερης/ξένης γλώσσας». Κατά τον Winddowson (1975), όλες αυτές οι λειτουργίες αποτελούν την έννοια της *απλοποίησης*.

Σύμφωνα με τον Selinker, απολίθωση (fossilization) είναι «όταν κάποιος εκπαιδευόμενος δεν κατορθώνει να επιτύχουν την γλωσσική ικανότητα στην δεύτερη/ξένη γλώσσα, δηλαδή δεν φτάνουν στο τέλος του συνεχούς της διαγλώσσας». Έτσι, ένα μεγάλο μέρος των εκπαιδευομένων (95%) σταματούν να μαθαίνουν, όταν στο στάδιο της διαγλώσσας υπάρχουν ορισμένοι κανόνες, διαφορετικοί από αυτούς του συστήματος της δεύτερης/ξένης γλώσσας. Αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται στο μεγαλύτερο μέρος των εκπαιδευομένων και δεν μπορεί να διορθωθεί μέσω της συνέχισης της διδασκαλίας. Όταν η μορφή της διαγλώσσας του δεν θα συνάδει με εκείνη της δεύτερης/ξένης γλώσσας, τότε η απολίθωση θα έχει την μορφή λάθους (Σελλά-Μάζη, 2004: 113-282).

Σύσταση του Corpus

Αναλύσαμε παραπάνω ότι η Ανάλυση Λαθών αναπτύχθηκε ως αντίδραση στην Αντιπαραβολική Ανάλυση, η οποία εστιάζει, κυρίως, στην αποφυγή λαθών, σε αντίθεση με την Ανάλυση Λαθών, η οποία αναγνωρίζει τα λάθη, τα οποία παρέχουν πληροφορίες οι οποίες θα μπορούν να συνθέσουν τόσο την δημιουργία διδακτικής ύλης όσο και

διορθωτικά μαθήματα. Λάθη μπορούν να συμβούν στην κατανόηση (receptive errors), τα οποία είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστούν, και στην παραγωγή του λόγου. Έτσι τα εκφραστικά λάθη (expressive errors) είναι εύκολα εντοπίσιμα και πολύ χρήσιμα για το επίπεδο της γλώσσας-στόχου. Συνήθως, τέτοια λάθη μπορούν να εντοπιστούν σε γραπτό λόγο, αλλά και σε προφορικό με περισσότερη δυσκολία. Επομένως, η χρήση του γραπτού λόγου ενδείκνυται για την συλλογή λαθών. Υπάρχουν δυο είδη γραπτής εξέτασης: η αυθόρμητη παραγωγή/ελεύθερη έκφραση, στην οποία, κατά τον Corder, ο εκπαιδευόμενος αποφεύγει, εσκεμμένα, σχήματα της γλώσσας-στόχου τα οποία δεν τα γνωρίζει (error-pronoking), και η ελεγχόμενη παραγωγή, στην οποία προκαλούνται τα λάθη (error-avoiding) (Corder, 1974: 88).

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει είναι αν η συλλογή του υλικού θα γίνει συγχρονικά (cross-sectionally) ή διαχρονικά (longitudinally). Η πλειοψηφία των ατόμων που ασχολούνται με την συγκεκριμένη έρευνα ακολουθούν τον πρώτο τρόπο. Έτσι, κλείνοντας, μπορούμε να πούμε ότι τις πρώτες δεκαετίες υπήρχαν αρκετά θέματα κατά την εφαρμογή και ήταν πολύ μικρή η συλλογή υλικού από τον προφορικό λόγο (Ellis, 1994: 50).

Τα στάδια της Ανάλυσης Λαθών

Ο Corder ορίζει τρία στάδια στην Ανάλυση Λαθών: *i)* Αναγνώριση του λάθους, *ii)* Περιγραφή του λάθους και, τέλος, *iii)* την εξήγηση του λάθους.

i) Αναγνώριση του λάθους: Ο Corder κάνει διάκριση μεταξύ των φανερά λανθασμένων εκφράσεων (overtly erroneous) και των καλυμμένα λανθασμένων (covertly erroneous). Ένα φανερό λάθος είναι εύκολο να

διαπιστωθεί ως λάθος, διότι είναι ξεκάθαρη η απόκλιση του. π.χ. *Ben denize gidiyor*. Από την άλλη, στα καλυμμένα λάθη μπορεί μια έκφραση να είναι σωστή, αλλά να μην αντιπροσωπεύει την σκέψη του ομιλητή. π.χ. *Denize gidiyor*. Αυτή η έκφραση είναι σωστή γραμματικά και συντακτικά, αλλά δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι για το υποκείμενο. Για το *αν*, δηλαδή, το υποκείμενο αναφέρεται στον εαυτό του ή σε κάποιον άλλον.

Έτσι, ούτως ώστε να διευκρινιστούν αυτές οι αποκλίσεις, πρέπει να υπάρχει στον «χώρο της εξέτασης» ο εξεταστής. (Αν πρόκειται για συλλογή από γραπτό λόγο. Στον προφορικό η αποσαφήνιση είναι άμεση). Καταλήγουμε, λοιπόν, στο γεγονός να γίνεται μια αυθεντική εξήγηση (authoritative interpretation) και κατ' επέκταση μια αυθεντική αναδόμηση (authoritative reconstruction) της έκφρασης. Αν πάλι δεν βρίσκεται εκεί τότε προσπαθούμε να κατανοήσουμε την σκέψη του εκπαιδευόμενου και να κάνουμε μια ευλογοφανή ερμηνεία (plausible interpretation) και ευλογοφανή αναδόμηση (plausible reconstruction).

Άλλη μια διάκριση που γίνεται είναι σε λάθη παραβίασης του κώδικα (breaches of the code), τα οποία αποτελούν συντακτικούς, φωνολογικούς και σημασιολογικούς κανόνες της γλώσσας, και σε λάθη χρήσης του κώδικα (use of the code), τα οποία αποτελούν το γλωσσοκοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή το πότε μια έκφραση είναι κατάλληλη ή όχι (appropriate, inappropriate) σε μια συγκεκριμένη επικοινωνιακή συνθήκη. π.χ. *Sağol!* Είναι μια σωστή έκφραση, δομημένη γραμματικώς ορθά. Αλλά αν αυτή η έκφραση απευθύνεται σε κάποιον καθηγητή ή δάσκαλο, τότε είναι λανθασμένη (ακατάλληλη), διότι όταν απευθυνόμαστε σε κάποιον καθηγητή μας ή δάσκαλο, η τουρκική επιβάλλει τη χρήση του πληθυντικού ευγενείας, δηλ. *Sağolun!*

ii) *Περιγραφή του λάθους*: Σκοπός της Ανάλυσης Λαθών είναι η εξήγηση του λάθους από γλωσσολογικής και ψυχολογικής απόψεως, με απώτερο σκοπό την αφομοίωση του σωστού τύπου από τον εκπαιδευόμενο. Επομένως, το στάδιο της περιγραφής του λάθους αποτελεί το συγκριτικό εκείνο στάδιο μεταξύ της αρχικής, λανθασμένης μορφής και της διορθωμένης στην γλώσσα-στόχο. Βάσει αυτού κατανοούμε ότι στο συγκεκριμένο στάδιο περισσότερο σημασία έχει η περιγραφή, η οποία κάνει σαφή τα χαρακτηριστικά εκείνα που αποκλίνουν από τους κανόνες της γλώσσας-στόχου. Γίνεται η διάκριση μεταξύ συστηματικότητας (systematicity), δηλαδή λάθη που εμφανίζονται αρκετά συχνά, και της αστάθειας (inconsistency), δηλαδή σωστές λέξεις και δομές, οι οποίες πότε εμφανίζονται σωστά και πότε λάθος. Έτσι, ως λάθη συγκαταλέγονται μόνο εκείνα τα λάθη, τα οποία είναι συστηματικά και όχι όσα είναι τυχαία.

Τα τρία στάδια συστηματικότητας κατά τον Corder είναι τα εξής:

1. Προσυστηματικό στάδιο (presystematic stage): Σε αυτό το στάδιο ο εκπαιδευόμενος έχει πλήρη άγνοια ενός συστήματος ή κανόνα στην γλώσσα. Τα λάθη του είναι τελείως ευκαιριακά και πότε πότε διαμορφώνει και κάποιο σωστό τύπο. Έτσι, αν σε περίπτωση διόρθωσης από τον ίδιο, δεν δύναται να το κάνει, καθώς δεν έχει πλήρη έλεγχο.
2. Συστηματικό στάδιο (systematic stage): Τα λάθη σε αυτό το στάδιο είναι συστηματικά. Έχει αφομοιώσει λανθασμένα έναν κανόνα της γλώσσας-στόχου, σε περίπτωση διόρθωσης δεν μπορεί να

δώσει τον σωστό τύπο, αλλά είναι σε θέση να δώσει μια λογική απάντηση.

3. Μετασυστηματικό στάδιο (post systematic stage): Αυτό το επίπεδο χαρακτηρίζεται από το πλήθος σωστών τύπων που υπάρχουν. Ο εκπαιδευόμενος παράγει συνεχώς σωστές δομές, αλλά κάποιες φορές, λόγω έλλειψης προσοχής ή λόγω σφάλματος της μνήμης, αποτυπώνεται και κάποιος λανθασμένος τύπος, τον οποίο είναι σε θέση να τον διορθώσει και να εξηγήσει τον κανόνα.

Κλείνοντας, μπορούμε να αναφέρουμε ότι στον ίδιο εκπαιδευόμενο μπορεί να υπάρχουν διάφορα από τα προαναφερθέντα στάδια, ανάλογα με γραμματικό, συντακτικό κ.ά. φαινόμενα.

iii) Εξήγηση του λάθους: Το στάδιο αυτό έγκειται στη διαπίστωση του τρόπου με τον οποίο έγινε το λάθος και την αιτιολόγηση αυτού. Επομένως, η διαδικασία αυτή αναφέρεται, κυρίως, στα πλαίσια της ψυχογλωσσολογίας σε αντίθεση με την διαδικασία της περιγραφής, η οποία αναφέρεται στα πλαίσια της γλωσσολογικής δραστηριότητας. Πολλές φορές ένα λάθος μπορεί να οφείλεται σε παραπάνω από μια αιτίες, οι οποίες δεν είναι ούτε τόσο σαφής ούτε και τα όρια αυτών είναι πολύ ευδιάκριτα. Έτσι, έγιναν διάφορες απόπειρες κατηγοριοποίησης λαθών, όπως αυτή των Selinker και Widdowson, αλλά και αυτή του Corder, ανάμεσα σε διαγλωσσικά (interlingual) και σε ενδογλωσσικά (intralingual) λάθη. Επιπλέον, μια ακόμη διάκριση στην οποία προχωρά είναι μεταξύ των λαθών μεταφοράς (transfer), των λαθών της υπεργενίκευσης ή των αναλογικών λαθών (overgeneralization, analogical) και των λαθών λόγω της εκπαίδευσης.

Τα διαγλωσσικά λάθη αναφέρονται στην μεταφορά κανόνων και δομών από την μητρική στην ξένη/δεύτερη γλώσσα και τα ενδογλωσσικά σε διαδικασίες που γίνονται κατά την διάρκεια εκμάθησης της. Επομένως, για κάθε λάθος που γίνεται στην διάρκεια της εκμάθησης δεν μπορούμε να αναφερόμαστε συνέχεια στην επιρροή που ασκεί η μητρική. Είναι αποτέλεσμα των διαδικασιών και των στρατηγικών του εκπαιδευόμενου, που γίνονται καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής (Corder, 1974: 145-159).

Ο Richard (1980) δίνει έναν άλλον χαρακτηρισμό για τα λάθη: *Εξελικτικά* (developmental) λάθη, τα οποία σχετίζονται, κυρίως, με τα ενδογλωσσικά λάθη. Διακρίνει, i) την υπεργενίκευση (overgeneralization), ii) την άγνοια των περιορισμών των κανόνων (ignorance of rule restrictions), iii) την ανολοκλήρωτη εφαρμογή των κανόνων (incomplete application of rules) και iv) τις εσφαλμένες υποθέσεις (false concepts hypothesized). Κατά την υπεργενίκευση λειτουργεί ένας μηχανισμός, όταν οι δομές δεν αποτελούν κάποια «φανερή αντίθεση» για τον εκπαιδευόμενο. Η άγνοια των περιορισμών των κανόνων αναφέρεται «στους κανόνες που επεκτείνονται σε γλωσσικά περιβάλλοντα, όπου στη χρήση της γλώσσας-στόχου δεν εφαρμόζονται». Η ανολοκλήρωτη εφαρμογή των κανόνων, αποτελεί την αποτυχία του εκπαιδευόμενου να επιλέγει σχετικά απλές δομές της γλώσσας-στόχου, καθώς ανακαλύπτει ότι μπορεί να επικοινωνήσει και με αυτές. Και τέλος, οι εσφαλμένες υποθέσεις συντελούνται όταν υπάρχει εσφαλμένη κατανόηση των διαφοροποιήσεων της γλώσσας-στόχου (Richard, 1980: 105-7).

Τέλος, οι Dulay και Burt κάνοντας μια έρευνα για τους ισπανόφωνους που μαθαίνουν αγγλικά, κατέληξαν στην εξής

κατηγοριοποίηση: εξελικτικά λάθη (developmental), τα οποία είναι λάθη που συμβαίνουν και κατά την διάρκεια κατάκτησης της μητρικής γλώσσας, λάθη παρεμβολής (interference), τα οποία είναι λάθη που επηρεάζονται από στοιχεία της μητρικής γλώσσας, και σε μοναδικά λάθη (unique), τα οποία δεν έχουν καμία σχέση ούτε με τα λάθη παρεμβολής, ούτε με τα εξελικτικά (Ellis, 1994: 60).

Προσωπική Έρευνα

Δεδομένα της έρευνας

Για το σκοπό της έρευνάς μας συμπληρώθηκαν 25 γραπτά τεστ από πληροφορητές του τμήματος Τουρκικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών, επιπέδου Τουρκικά ΙΙ, δηλαδή Α1-Α2. Θέμα του τεστ ήταν τα λάθη που γίνονται σε αυτό το επίπεδο στα πτωτικά επιθήματα της τουρκικής γλώσσας. Το κάθε τεστ είχε 30 ερωτήσεις/προτάσεις με δυνατότητα επιλογής από 4 επιλογές και ερωτήσεις/προτάσεις οι οποίες ήταν τελείως κενές και απαιτούνταν η συμπλήρωση από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους (ερωτήσεις 11-20). Πρέπει να σημειώσουμε ότι στα 5 test η μητρική γλώσσα ήταν διαφορετική από αυτήν της ελληνικής και είναι στη διάθεση οποιουδήποτε άλλου ερευνητή, ο οποίος γνωρίζει καλά αυτές τις γλώσσες. Επομένως, βάση της έρευνας μας αποτελούν αυτά τα 20 γραπτού τύπου test, τα οποία συμπληρώθηκαν βάσει των γνώσεων των συγκεκριμένων πληροφορητών.

Δεδομένα του τεστ

Στα συγκεκριμένα τεστ δόθηκαν ως επιλογές τα πτωτικά επιθήματα της αιτιατικής, της δοτικής, της αφαιρετικής, της τοπικής και του μηδενικού επιθήματος, της ονομαστικής. Στο τεστ χρησιμοποιήθηκαν γραμματικοί, συντακτικοί και λεξιλογικοί τύποι οι

οποίοι είναι αυτού του επιπέδου. Αναφορικά με τα πτωτικά επιθήματα πρέπει να σημειωθεί η χρήση τους.

Τα πτωτικά επιθήματα προστίθενται στα ονόματα για να προσδιορίσουν διάφορες καταστάσεις, όπως την κίνηση προς κάτι, την στάση κ.ά. και με αυτόν τον τρόπο συνδέονται με το στοιχείο της πρότασης από το οποίο εξαρτώνται. Έτσι, με τη προσθήκη των πτωτικών επιθημάτων (*ad durum ekleri*) δημιουργούνται τύποι που στην Τουρκική ονομάζονται καταστάσεις ή *isim hâlleri/ad durumları* (Göksel-Kerslake, 2006: 154). Το κάθε ρήμα συντάσσεται με μια πτώση, η οποία είναι προαποφασισμένη από την ίδια τη γλώσσα. Ωστόσο, υπάρχουν ρήματα, όπως το *gelmek*, τα οποία συντάσσονται με παραπάνω από μια πτώση, ανάλογα με το ζητούμενο. Έτσι, ενώ κανονικά το *gelmek* συντάσσεται με δοτική, ούτως ώστε να δηλώσει την κατεύθυνση, μπορεί, όμως, να εμφανιστεί και με αφαιρετική, δηλώνοντας την άφιξη από κάπου, ή μπορεί να εμφανιστεί και με συνδυασμό πτώσεων. Δηλαδή, να δηλώνεται τόσο η προέλευση όσο και η κατεύθυνση, π.χ. *Okuldan eve gidiyorum*, από το σχολείο πάω στο σπίτι (Ιωάννου, 2010: 50). Έτσι μπορούμε να πούμε ότι τα πτωτικά επιθήματα στα τουρκικά είναι πέντε:

i) Αιτιατική ή Οριστική Αντικειμενική/Belirtme durumu

Με την χρήση του πτωτικού επιθήματος της αιτιατικής εκφράζεται η οριστικότητα και δηλώνεται το άμεσο αντικείμενο του μεταβιβαστικού ρήματος ή του ρηματικού παραγώγου και χρησιμοποιείται για την δήλωση κάτι συγκεκριμένου. Μπορούμε να το ταυτίσουμε πλήρως με την ελληνική χρήση της αιτιατικής. Σχηματίζεται με το επίθημα *-(y)I* και λειτουργεί ως άμεσο οριστικό αντικείμενο (Göksel-Kerslake, 2006: 156).

ii) Δοτική πτώση/Yönelme durumu

Η χρήση του πτωτικού επιθήματος της δοτικής χρησιμοποιείται για να δηλώσει το έμμεσο αντικείμενο ενός ρήματος ή ρηματικού παραγώγου. Η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τοποθετούμενου και ονόματος είναι δυναμική. Η πτώση σχηματίζεται με το -(y)A. Οι χρήσεις του συγκεκριμένου πτωτικού επιθήματος είναι για να δηλώσει την κίνηση, την κατεύθυνση και στα μεταβιβαστικά ρήματα, το κόστος που έχει κάτι, τον παραλήπτη ή αυτόν που επωφελείται από μια πράξη, καθώς και τον προορισμό ή/και τον στόχο. Στα ελληνικά αντιστοιχεί πλήρως με τις προθέσεις για, προς και σε. Το συγκεκριμένο πτωτικό επίθημα χρησιμοποιείται περισσότερο για να δηλώσει κίνηση, εμφανή ή μη (Göksel-Kerslake, 2006: 157).

17

iii) Αφαιρετική πτώση/Çikma durumu

Το πτωτικό επίθημα της αφαιρετικής πτώσης σχηματίζεται με την κατάληξη -DAn. Το πτωτικό επίθημα της αφαιρετικής συναντάται, κυρίως, με ρήματα τα οποία εκφράζουν συναίσθημα, κίνηση, ψυχικό πάθος, αιτία και την ύλη ενός πράγματος. Επίσης χρησιμοποιείται προκειμένου να δηλωθεί η χρονική ή τοπική αφετηρία μιας πράξης (Göksel-Kerslake, 2006: 159).

iv) Τοπική πτώση/Kalma durumu

Με τη χρήση του πτωτικού επιθήματος της τοπικής εκφράζεται η στάση σε τόπο, ένα χρονικό πλαίσιο, όταν υπάρχουν χρονικές λέξεις, ο τρόπος που έγινε κάτι, η ποσότητα και η αιτία από την οποία προκλήθηκε κάτι. Ο τρόπος, η ποσότητα και η αιτία εκφράζονται μέσα από συγκεκριμένες λέξεις. Ενώ, στάση σε τόπο εκφράζεται με τις λέξεις var και yok. Στα ελληνικά το συγκεκριμένο πτωτικό επίθημα αντιστοιχεί με τον εμπρόθετο προσδιορισμό της στάσης, στο και σε. Με άλλα λόγια

δηλώνεται η στατική σχέση ανάμεσα στο τοποθετούμενο και στον τόπο. Έτσι, συχνά δημιουργείται σύγχυση στην χρήση και στην απόδοση μεταξύ της τοπικής και της δοτικής, η οποία εκφράζει την κατεύθυνση. Τέλος, φανερώνει είτε πραγματικό τοπικό, *Atina'da yaşıyorum* "Ζω στην Αθήνα", είτε αόριστο τοπικό, *Ayda üç gün çalışmam* "Τρεις μέρες τον μήνα δεν δουλεύω". Ο σχηματισμός γίνεται με το επίθημα -DA (Göksel-Kerslake, 2006: 158).

ν) Γενική Πτώση/*Tamlayan Durumu*

Το λειτουργικό μόνημα της γενικής πτώσης είναι η κατάσταση με την οποία ένα ουσιαστικό συνδέεται με ένα άλλο. Εκφράζει την σχέση μεταξύ του κτήτορα, αυτός που δέχεται δηλαδή κάτι, και του κτήματος. Γι' αυτόν τον λόγο η εν λόγω κατάσταση του ονόματος δεν απαντάται μόνη της και δεν θεωρείται πτώση, όπως στην ελληνική (Ιωάννου, 2010: 57; Göksel-Kerslake, 2006: 161). Στα τουρκικά υπάρχουν δυο είδη Ονοματικών Συνταγμάτων, το αόριστο σύνταγμα προσδιορισμού και το οριστικό σύνταγμα προσδιορισμού. Στο μεν αόριστο χρησιμοποιείται ακατάληκτη πτώση στο προσδιορίζον, και το 3^ο πρόσωπο κτητικής, -sI, -I, στο προσδιοριζόμενο. Ενώ στο οριστικό, χρησιμοποιείται το επίθημα της γενικής πτώσης, -(n)In, στο προσδιορίζον, και το 3^ο πρόσωπο κτητικής στο προσδιοριζόμενο. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι στα τουρκικά η σειρά των μονημάτων είναι πιστή στον κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο το προσδιορίζον προηγείται του προσδιοριζόμενου. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι σε σύγκριση με τα ελληνικά, στην τουρκική γλώσσα, η γενική έχει πολύ αυστηρή σχέση, σε αντίθεση με τα ελληνικά, όπου η σχέση είναι πολύ χαλαρή, σχεδόν ανύπαρκτη. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει και η χρήση μέσα σε ένα Ρηματικό Σύνταγμα. Έτσι, εντός των ορίων ενός Ρηματικού Συντάγματος έχει ειδικές λειτουργίες, οι οποίες

μπορούν να εκφραστούν μόνο μέσα από την συγκεκριμένη κατάσταση (Σελλά-Μάζη, 2004: 173, 172, 220, 221).

***Μηδενικό Επίθημα/Yalın durum**

Σε αυτή την κατηγορία των πτωτικών επιθημάτων το όνομα βρίσκεται στην αρχική του μορφή και δεν προσλαμβάνει κάποια κατάληξη πτωτικού επιθήματος. Έτσι, τα ονόματα σε αυτήν την πτώση δεν δέχονται κάποιο επίθημα και ούτε κάποια μορφολογική μεταβολή και γι' αυτό ονομάζεται και αλλιώς ακατάληκτη πτώση. Επομένως, σε αυτήν την αρχική μορφή, στην ονομαστική πτώση, το όνομα μπορεί να λειτουργεί μέσα στην πρόταση ως υποκείμενο (Ιωάννου, 2010: 50, 59; Göksel-Kerslake, 2006: 325, 326). Ωστόσο, το όνομα σε ονομαστική πτώση μπορεί να εμφανίζεται και ως αόριστο/μη συγκεκριμένο αντικείμενο. Σε αυτήν την περίπτωση το αντικείμενο είναι γενικού χαρακτήρα και όχι συγκεκριμένου και η απόδοση στην ελληνική γίνεται με αόριστο άρθρο ή ακόμη και χωρίς άρθρο (Σελλά-Μάζη, 2004: 217; Göksel-Kerslake, 2006: 325, 326).

Καταγραφή και μονηματική ανάλυση των λαθών

Θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι σύμφωνα με την θεωρία του Corder (1974), ως λάθη λογίζονται εκείνες οι μορφές οι οποίες είναι επαναλαμβανόμενες και γίνονται κατ' εξακολούθηση. Έτσι και εμείς στην έρευνά μας καταγράψαμε ως λάθη μόνο εκείνες τις μορφές στις οποίες έχουν προκύψει σφάλματα σε μεγάλο ποσοστό.

1) Bugün çok iyi geçti. Size çok teşekkür ederiz.¹

---

¹ Η σωστή εκδοχή εμφανίζεται στην πρώτη σειρά και στην αμέσως επόμενη η απάντηση που κατ' εξακολούθηση έγιναν λάθη.

Bugün çok iyi geçti. Sizi çok teşekkür ederiz.

Σήμερα πολύ καλά πέρασε. Εσείς+αιτ. πολύ ευχαρίστηση
κάνω+ΠΑΡ².1.ΠΑ.

4) Anneme her zaman yardım ederim.

Annemi her zaman yardım ederim.

Η μαμά+A κτητ.+αιτ. κάθε χρόνο (πάντα) βοήθεια κάνω+ΘΑΜ³.1.EN.

6) Üniversitede dersleri kolayca anlıyorum.

Üniversitede derslerØ kolayca anlıyorum.

Πανεπιστήμιο+τοπ. μάθημα+πλ. αρ. εύκολα καταλαβαίνω+ΠΑΡ.1.EN.

8) Senden bir şey istiyorum lütfen!

Seni bir şey istiyorum lütfen!

Εσύ+αιτ. ένα κάτι θέλω+ΠΑΡ.1.EN. παρακαλώ!

12) Bu kitabı çok beğeniyorum. Onu okuduktan sonra bana verir misin, lütfen?

Bunu kitabı çok beğeniyorum. OØ okuduktan sonra beni verir misin, lütfen?

---

² Παροντικό χρονικό επίθημα.

³ Θαμιστικότητα (Κρύσταλ, 2006: 124).

---

*Αυτό+αιτ. βιβλίο+αιτ. πολύ αρέσω+ΠΑΡ.1.ΕΝ.. Αυτό διαβάζω+αφαιρ. μετά
εγώ+αιτ. δίνω+ΘΑΜ ερ. μόριο+2.ΕΝ., παρακαλώ;*

14) Bu hocayı çok seviyorum. Çok iyi ders yapıyor. Ona sarılmak istiyorum.

Bu hocayı çok seviyorum. Çok iyi ders yapar. Onu sarılmak istiyorum.

*Αυτός δάσκαλος+αιτ. πολύ αγαπώ+ΠΑΡ.1.ΕΝ. Πολύ καλό μάθημα
κάνω+ΠΑΡ.3.ΕΝ.. Αυτός+αιτ. αγκαλιάζω+απαρέμφοτο θέλω+ΠΑΡ.1.ΕΝ.*

15) Okul bittikten sonra Ahmet'le hiç görüşmedik. Dün yolda ona rastladım.

Okul bittikten sonra Ahmet'le hiç görüşmedik. Dün yolda onu rastladım

21

---

*Σχολείο τελείωμα+αφαιρ. μετά Αχμέτ+με καθόλου
βλέπω+αλληλοπαθητική φωνή+αρν.+ΠΑΡΛΘ.1.ΠΛ.⁴. Χθες δρόμος+τοπ.
αυτός+αιτ. συναντώ+ΘΑΜ.1.ΕΝ.*

17) Bunu nasıl yapmışsın ya? Sana inanmıyorum.

BuØ nasıl yapmışsın ya? Seni inanmıyorum.

*Αυτό πως κάνω+ΑΥΤΟΠΤΙΚ.⁵2.ΕΝ. Επιφώνημα έκληξης; Εσύ+αιτ.
πιστεύω+αρν.+ΠΑΡ.1.ΕΝ.*

18) Sonunda yarın ders olacak. Derse katılacak mısın?

---

⁴ Παρελθοντικό χρονικό επίθημα.

⁵ Αυτοπτικότητα.

---

i) *Sonunda yarın ders olacak. Derste katılacak mısın?*

Τέλος+γ κτητ.+γράμμα σύνδεσης+τοπ. αύριο μάθημα γίνομαι+ΜΕΛ.⁶+3.ΕΝ. Μάθημα+τοπ. συμμετέχω+ΜΕΛ. ερωτηματικό μόριο+2.ΕΝ.;

ii) *Sonunda yarın ders olacak. Dersi katılacak mısın?*

Τέλος+γ κτητ.+γράμμα σύνδεσης+τοπ. αύριο μάθημα γίνομαι+ΜΕΛ.3.ΕΝ. Μάθημα+ αιτ. συμμετέχω+ΜΕΛ. ερωτηματικό μόριο+2.ΕΝ.;

21) **Her gün sınıfta geç kalıyorsun.**

Her gün sınıfta geç kalıyorsun.

Κάθε μέρα τάξη+τοπ. αργά κάθισαι(Αργοπορείς)+ΠΑΡ.2.ΕΝ.

26) **Köpeklerden vallahi çok korkarım. Çünkü iki yıl önce büyük bir köpek beni ısırıldı.**

Köpekleri vallahi çok korkarım. Çünkü iki yıl önce büyük bir köpek beni ısırıldı.

Σκυλί+πληθ.+αιτ. μα τω Θεώ πολύ φοβάμαι+ΘΑΜ.1.ΕΝ. Διότι δυο χρόνος πριν μεγάλο ένα σκυλί εγώ+αιτ. δαγκώνω+ΠΑΡΛΘ.3.ΕΝ.

27) **Dün akşam Amasya'dan yola çıktım. Bu sabah saat 10'da Edirne'ye vardım.**

Dün akşam Amasya'dan yola çıktım. Bu sabah saat 10'da Edirne'de vardım.

---

⁶ Μελλοντικό χρονικό επίθημα.

Χθες βράδυ Αμάσια+αφαιρ. δρόμος+δοτ. βγαίνω+ΠΑΡΛΘ.1.EN. Αυτό πρωί
ώρα 10+τοπ. Ανδριαννούπολη+τοπ. φτάνω+ΠΑΡΛΘ.1.EN.

**30) Oğlumun çok çalışması ve üniversiteye kazanması lazım. Bunda
ısrar ediyorum.**

*Oğlumun çok çalışması ve üniversitede kazanması lazım. Bunu ısrar
ediyorum.*

Γιός+α κτητ.+γεν. πολύ δουλεύω+ουσιαστικοποίηση+γ κτητ. και
πανεπιστήμιο+τοπ. πετυχαίνω+ουσιαστικοποίηση+γ κτητ. πρέπει.
Αυτό+συνδετικό γράμμα+αιτ. επιμονή κάνω+ΠΑΡ.1.EN.5

Αιτιολόγηση

Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε, βάσει της μονηματικής
ανάλυσης και του θεωρητικού πλαισίου σχετικά με την μέθοδο της
Ανάλυσης Λαθών, να αιτιολογήσουμε τα επαναλαμβανόμενα λάθη και
να προχωρήσουμε, εν τέλει, στην απαιτούμενη Ανάλυση Λαθών.

1) Στην πρώτη πρόταση παρατηρούμε ότι αντί του πτωτικού
επιθήματος της δοτικής $-(y)A$ σε πολύ μεγάλο ποσοστό έχει γίνει
επιλογή του επιθήματος της αιτιατικής $-(y)I$. Σύμφωνα με την
μονηματική ανάλυση αυτό ερμηνεύεται στην ελληνική ως *σας
ευχαριστούμε*. Επομένως, είναι ένα καθαρά διαγλωσσικό λάθος, λάθος
μεταφοράς από την μητρική προς την τουρκική. Είναι σημαντικό να
τονίσουμε ότι το ρήμα *ευχαριστώ*, στην τουρκική *teşekkür etmek*,
συντάσσεται με το πτωτικό επίθημα $-(y)A$, κάτι που είναι αρκετά
δύσκολο στα πρώτα επίπεδα των τουρκικών, καθώς στη νέα ελληνική
έχει εκλείψει η δοτική πτώση. Συνεπώς είναι καθαρά λάθος μεταφοράς

από την ελληνική προς την τουρκική, πέρα από την γραμματική δυσκολία που έχει το ρήμα.

4) Σε αυτήν την πρόταση απαιτούνταν και πάλι η χρήση του πτωτικού επιθήματος της δοτικής $-(y)A$, αλλά αντ' αυτού χρησιμοποιήθηκε και πάλι η αιτιατική $-(y)I$. Σημειώνεται ότι το ρήμα *βοηθώ* στα ελληνικά συντάσσεται με αιτιατική, ενώ το τουρκικό *yardım etmek*, με δοτική. Σύμφωνα με την μονηματική ανάλυση προκύπτει και πάλι ότι έχει γίνει λάθος μεταφοράς, διαγλωσσικό, καθώς από την ελληνική (μητρική) έχουν αφομοιωθεί οι χρήσεις του πτωτικού επιθήματος της δοτικής. Επομένως, ως ένα σημείο μπορεί μεν να θεωρηθεί ως διαγλωσσικό λάθος, αλλά από ένα σημείο και έπειτα, είναι ενδογλωσσικό.

6) Στο συγκεκριμένο παράδειγμα απαιτείται η χρήση της αιτιατικής ως οριστικό αντικείμενο του άμεσου ρήματος *anliyorum/καταλαβαίνω*. Στην πλειοψηφία οι πληροφορητές έδωσαν την απάντηση του μηδενικού επιθήματος, ως ένα μη οριστικό αντικείμενο. Το μη οριστικό αντικείμενο, υπενθυμίζουμε, στα ελληνικά ερμηνεύεται με αόριστο άρθρο ή αντωνυμία: ένας, μια, ένα. Σύμφωνα με τη μονηματική ανάλυση στα ελληνικά δεν μπορεί να σταθεί η διατύπωση *καταλαβαίνω ένα/κάποιο μάθημα στο πανεπιστήμιο*, αλλά είναι απαραίτητη η χρήση της αιτιατικής. Παράλληλα, η συγκεκριμένη λέξη, όπου απαιτούνταν η συμπλήρωση της πτώσης, βρίσκεται σε πληθυντικό αριθμό: *dersler*. Ο πληθυντικός είναι σημάδι συγκεκριμενοποίησης, δεν είναι τόσο ευρεία η χρήση του και όποτε χρησιμοποιείται συγκεκριμενοποιεί και απαιτείται η χρήση της αιτιατικής, ως οριστικό αντικείμενο. Επομένως, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το

συγκεκριμένο λάθος είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος, καθώς φαίνεται ότι δεν έχει εμπεδωθεί η χρήση ή όχι του αόριστου αντικειμένου.

8) Η πρόταση αυτή απαιτούσε την χρήση του πτωτικού επιθήματος της αφαιρετικής. Όμως, οι πληροφορητές χρησιμοποίησαν, στην πλειοψηφία, το επίθημα της αιτιατικής. Αξιοπρόσεκτη είναι η σημασία του *istemek*, όπου είναι δίσημο. Στα ελληνικά αποδίδεται ως *θέλω* και ως *ζητώ*. Με την σημασία *θέλω* συντάσσεται με αιτιατική, όπως και στα ελληνικά. Αλλά με την σημασία *ζητώ* απαιτείται η χρήση της αφαιρετικής (στα ελληνικά χρησιμοποιείται με εμπρόθετο προσδιορισμό *από*). Σύμφωνα με την μονηματική ανάλυση η χρήση της αιτιατικής στο *seni* ερμηνεύεται στα ελληνικά ως *σε θέλω κάτι*. Η συγκεκριμένη ελληνική έκφραση στα τουρκικά δεν λέγεται ούτε με το ρήμα *istemek* ούτε με τον συγκεκριμένο τρόπο. Συμπερασματικά, οι πληροφορητές δεν κατανόησαν ότι εννοούνταν η απόδοση *ζητώ κάτι από κάποιον* ή δεν έχουν γνώση της διπλής σημασίας του *istemek*. Έτσι, μετέφρασαν από τα ελληνικά στα τουρκικά και τοποθέτησαν την χρήση του πτωτικού επιθήματος της αιτιατικής. Τέλος, καταλήγουμε στο ότι σε πρώτη φάση είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος, καθώς μη γνωρίζοντας την δισημότητα του ρήματος και την χρήση της αφαιρετικής στην δεύτερη σημασία, και κατ' επέκταση και διαγλωσσικό λάθος, έκαναν μεταφορά της ελληνικής έκφρασης.

12) Το συγκεκριμένο παράδειγμα έπρεπε να συμπληρωθεί σε τέσσερα χωρία. Το πρώτο χωρίο απαιτούσε την χρήση του μηδενικού επιθήματος $\emptyset$, το δεύτερο την χρήση της αιτιατικής $-(y)I$, το τρίτο την χρήση της αιτιατικής και το τέταρτο την χρήση της δοτικής $-(y)A$. Το πρώτο κενό συμπληρώθηκε με την αιτιατική πτώση, ίσως διότι δεν έγινε αντιληπτό ότι το *Bi* εδώ έχει την ιδιότητα του επιθέτου, καθώς

προσδιορίζει την λέξη *kitab*. Σύμφωνα με την τουρκική γλώσσα και δομή, τα επίθετα δεν επιδέχονται αλλαγές. Συνεπώς, εδώ δεν θα έπρεπε να μπει η αιτιατική πτώση, αλλά το μηδενικό επίθημα. Στο ερωτηματολόγιο το *bu* δόθηκε με κενό δίπλα, σαν να έπρεπε κάτι να συμπληρωθεί. Αλλά από την στιγμή που προηγείτο της λέξης *kitab*, την οποία αφενός μεν την προσδιορίζει, αφετέρου είναι το άμεσο αντικείμενο του *beğenmek*, δεν θα μπορούσε να πάρει δυο φορές την αιτιατική πτώση. Σημειωτέον, η αιτιατική στην λέξη *kitab* δόθηκε σχεδόν από το σύνολο με αιτιατική. Επομένως το λάθος της αιτιατικής στο *bu* είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος.

Το δε μηδενικό επίθημα στην λέξη *O* στην δεύτερη πρόταση, είναι και αυτό ένα ενδογλωσσικό λάθος, διότι δεν εννοήθηκε η χρήση ως οριστικό αντικείμενο του ουσιαστικοποιημένου ρήματος *okumak*. Τέλος, το ρήμα *vermek* είναι ένα βασικό ρήμα της τουρκικής γλώσσας, χρησιμοποιείται κατά κόρον και είναι, ίσως, το πρώτο ρήμα που μαθαίνει κάποιος ως εκπαιδευόμενος στην τουρκική γλώσσα. Παράλληλα, μαθαίνει και την σύνταξη με δοτική πτώση, ως έμμεσο αντικείμενο. Έτσι, η χρήση της αιτιατικής στο *beni/εμένα* είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος, μη κατανόησης της χρήσης του πτωτικού επιθήματος της δοτικής.

14) Σε αυτή την πρόταση τα ζητούμενα ήταν δυο, αρχικά το πτωτικό επίθημα της αιτιατικής $-(y)I$ και έπειτα αυτό της δοτικής $-(y)A$. Με το πτωτικό επίθημα της αιτιατικής προσδιορίζεται ως οριστικό αντικείμενο το όνομα *hoca* στο ρήμα *seviyorum*. Αυτό εννοήθηκε σωστά από την πλειονότητα των πληροφορητών. Αντιθέτως, το πτωτικό επίθημα της δοτικής στην δεικτική αντωνυμία *O* στο ρήμα *sarılmak* έγινε από μεγάλη μερίδα των εκπαιδευομένων λάθος, εφόσον αποδόθηκε με την πτώση της αιτιατικής. Σύμφωνα με την μονηματική ανάλυση της συγκεκριμένης πρότασης η χρήση της αιτιατικής στη δεικτική

αντωνυμία *αυτός* ταιριάζει απόλυτα στην ελληνική σύνταξη του ρήματος *αγκαλιάζω* και έτσι κάνουμε λόγο για ένα ενδογλωσσικό λάθος. Πρέπει να σημειωθεί ότι το ρήμα αυτό, ίσως, να μην τους ήταν γνωστό και έτσι, βλέποντας την ελληνική απόδοση μέσα στην παρένθεση, να το συνέταξαν με αιτιατική συνδυάζοντάς το με την ελληνική σύνταξη.

15) Σε αυτή την περίπτωση το πρώτο κενό απαιτούσε το πτωτικό επίθημα της τοπικής -DA στο όνομα *yal*, και το δεύτερο κενό αντίστοιχα, το πτωτικό επίθημα της δοτικής -(y)A στο O. Η συμπλήρωση με το τοπικό έγινε σχεδόν από όλους σωστά. Αντιθέτως η συμπλήρωση της δοτικής στο O, έγινε σε πολύ μικρότερο βαθμό. Το ρήμα *rastlamak* στην τουρκική γλώσσα απαιτεί την χρήση της δοτικής και της τοπικής. Ενώ στα ελληνικά, το ρήμα *συναντώ* συντάσσεται με αιτιατική και εμπρόθετο προσδιορισμό του τόπου. Προφανώς για αυτό το λόγο η συμπλήρωση της τοπικής έγινε σωστά. Η συμπλήρωση, όμως, της αιτιατικής στην θέση της δοτικής, οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός της σύνταξης του ρήματος *rastlamak* με δοτική, και το οποίο, εικάζουμε ότι ήταν άγνωστο. Έτσι, κάνουμε λόγο για ενδογλωσσικό λάθος, ένεκα άγνοιας της σημασίας του ρήματος και κατ' επέκταση και της σύνταξής του και στην συνέχεια, λόγω άγνοιας, για διαγλωσσικό, χρησιμοποιώντας την αιτιατική πτώση.

17) Αυτή η πρόταση απαιτούσε την συμπλήρωση δυο κενών. Αναφορικά με την πρώτη πρόταση χρησιμοποιήθηκε η ακατάληκτη μορφή του ονόματος Ø ως αόριστο αντικείμενο, αντί του πτωτικού επιθήματος -(y)I της αιτιατικής. Εδώ και πάλι συνίσταται σε ένα ενδογλωσσικό λάθος, μη μπορώντας να διαχωριστεί η χρήση ή μη του αόριστου αντικειμένου, καθώς και το πότε γίνεται αυτή. Στο δεύτερο ζητούμενο, έπρεπε να χρησιμοποιηθεί το πτωτικό επίθημα της δοτικής –

(y)A στο ρήμα *inanmak*, αλλά στο 99% χρησιμοποιήθηκε το επίθημα της αιτιατικής. Αυτό, σύμφωνα με την μονηματική ανάλυση και την χρήση της αιτιατικής στο ρήμα *πιστεύω* στα ελληνικά, έγκειται στο γεγονός της μεταφοράς από την ελληνική στην τουρκική. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για ένα διαγλωσσικό λάθος. Πρέπει να σημειώσουμε, ότι κατά την διάρκεια της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου από τους πληροφορητές το συγκεκριμένο ρήμα ρωτήθηκε αρκετά για την απόδοση του στα ελληνικά και υπήρξε διχογνωμία ως προς το εάν είναι αυτού του επιπέδου ή όχι. Κατά την γνώμη μας είναι αυτού του επιπέδου και ίσως ένα ποσοστό των απαντήσεων να είναι ενδογλωσσικό λάθος, καθώς πολλοί από τους πληροφορητές δεν γνώριζαν την σημασία του και, κατ' επέκταση, ότι συντάσσεται με το πτωτικό επίθημα της δοτικής.

18) i) Αυτή η πρόταση ήθελε την συμπλήρωση με το πτωτικό της δοτικής -(y)A καθώς το ρήμα *katılmak* στην τουρκική χρήζει σύνταξης με την εν λόγω πτώση. Στα ελληνικά το ρήμα *συμμετέχω* χρησιμοποιείται με εμπρόθετο προσδιορισμό του τόπου, εξ ου και συμπλήρωση από την πλειονότητα των πληροφορητών με το πτωτικό επίθημα -DA της τοπικής. Επιπλέον, το ρήμα αυτό είναι ευρέως διαδεδομένο σε αυτό το επίπεδο, επομένως είναι γνωστή και η χρήση της δοτικής με αυτό. Έτσι, αντιλαμβανόμαστε ότι είναι ένα διαγλωσσικό λάθος, ένα λάθος μεταφοράς από την ελληνική προς την τουρκική.

ii) Τη δεύτερη περίπτωση του λάθους, δυστυχώς δεν μπορούμε να τη δικαιολογήσουμε με κάποιο τρόπο, ούτε να βασιστούμε κάπου για να εξάγουμε ένα ασφαλές συμπέρασμα. Φαίνεται σαν να είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος, άγνοιας δηλαδή, της σημασίας του ρήματος και

της σύνταξης αυτού. Επιφυλασσόμαστε για περαιτέρω έρευνα του θέματος μελλοντικά.

21) Η συγκεκριμένη απάντηση ήταν σε ποσοστό 99% συμπληρωμένη με το πτωτικό επίθημα της τοπικής -DA. Αυτό είναι ένα καθαρό διαγλωσσικό λάθος από την ελληνική γλώσσα στην τουρκική, καθώς το ρήμα αργώ στα ελληνικά αποδίδεται με εμπρόθετο προσδιορισμό του τόπου, στο, στη. Το τουρκικό ρήμα *geç kalmak* απαιτεί την χρήση του επιθήματος της δοτικής, για να δηλώσει την κατεύθυνση και την κίνηση σε κάτι. Το συγκεκριμένο ρήμα, είναι από τα πρώτα ρήματα εκμάθησης στην τουρκική, άρα δε θα μπορούσε να μην είναι γνωστό στους πληροφορητές. Οπότε καταλήγουμε στο ότι δεν πρόκειται για ενδογλωσσικό λάθος.

29

26) Το ρήμα σε αυτήν την πρόταση, *korkmak*, είναι ένα ρήμα ψυχικού πάθους. Τα συγκεκριμένα ρήματα αυτού του είδους συντάσσονται, σχεδόν πάντα, με το πτωτικό επίθημα της αφαιρετικής. Επιπλέον, είναι και αυτό ένα διαδεδομένο ρήμα σε αυτά τα επίπεδα. Επομένως, η χρήση της αιτιατικής στο όνομα *körekler* αντί της αφαιρετικής, μοιάζει σαν να είναι περισσότερο ενδογλωσσική, να μην έχει καταλάβει ο πληροφορητής, δηλαδή, τις χρήσεις της αφαιρετικής, παρά για διαγλωσσικό λάθος. Επιπλέον, ομιλούμε για μια πτώση η οποία δεν υπάρχει στην νέα ελληνική και έτσι δημιουργείται περαιτέρω σύγχυση στην κατανόησή της.

27) Η συγκεκριμένη πρόταση απαιτούσε τη συμπλήρωση δυο κενών. Στο πρώτο κενό ζητούμενο ήταν το πτωτικό επίθημα της αφαιρετικής -DAn στην πόλη *Amasya*. Ενώ στο δεύτερο κενό έπρεπε να συμπληρωθεί το πτωτικό επίθημα της δοτικής -(y)A στην πόλη *Edirne*

ούτως ώστε να σημειωθεί η κίνηση προς αυτήν μέσω και του λεξικού ρήματος *varmak*. Το συγκεκριμένο ρήμα απαιτεί την δοτική, όπως προ είπαμε, προκειμένου να δηλωθεί η κίνηση/κατεύθυνση. Το 98% το εκπαιδευομένων απάντησε με την τοπική πτώση -DA. Αυτό κατά ένα μέρος οφείλεται στην ιδιαιτερότητα του ρήματος αυτού. Επιπλέον, το ρήμα *φτάνω*, στην ελληνική συντάσσεται με εμπρόθετο προσδιορισμό της κίνησης, *στο, στη, στους κ.λπ.*, και ένεκα ελλείψεως της δοτικής πτώσης στην Νέα Ελληνική λάβαμε την απάντηση με το τοπικό επίθημα. Επομένως, μπορούμε να πούμε πως είναι και διαγλωσσικό, μεταφράζοντας από την ελληνική προς την τουρκική, και ενδογλωσσικό, μη ξέροντας, ίσως, την χρήση της δοτικής με το συγκεκριμένο ρήμα.

30) Εδώ το πρώτο κενό ζητούσε την συμπλήρωση του πτωτικού της δοτικής -(y)A στο ρήμα *kazanmak* και της τοπικής -DA στο ρήμα *israr etmek*. Το μεν πρώτο λάθος, σύμφωνα με την μονηματική ανάλυση, προκύπτει ότι είναι διαγλωσσικό, καθώς στην ελληνική το ρήμα *πετυχαίνω* συντάσσεται με εμπρόθετο προσδιορισμό του τόπου. Το δε δεύτερο, είναι ένα ενδογλωσσικό λάθος, καθώς με την μονηματική ανάλυση δεν εξάγεται κάποιο σαφές νόημα ούτε στην ελληνική γλώσσα, με τη χρήση της αιτιατικής. Σημειωτέον ότι το δεύτερο ρήμα ρωτήθηκε και αυτό πολλές φορές ως άγνωστο, Επομένως, σίγουρα δεν θα ήταν σε θέση να γνωρίζουν ούτε και τη σύνταξή του.

ε) Συγκεντρωτικά Αποτελέσματα

	<u>ΛΑΘΟΣ</u>	<u>ΣΩΣΤΟ</u>	<u>ΣΥΝΟΛΟ</u>
<u>1^η Ερώτηση</u>	12	8	20
<u>2^η Ερώτηση</u>	5	15	20
<u>3^η Ερώτηση</u>	8	12	20
<u>4^η Ερώτηση</u>	9	11	20
<u>5^η Ερώτηση</u>	8	12	20
<u>6^η Ερώτηση</u>	7	13	20
<u>7^η Ερώτηση</u>	6	14	20
<u>8^η Ερώτηση</u>	7	13	20
<u>9^η Ερώτηση</u>	9	11	20
<u>10^η Ερώτηση</u>	3	17	20
<u>11^η Ερώτηση</u>	3	17	20
<u>12^η Ερώτηση</u>	14	6	20
<u>13^η Ερώτηση</u>	5	15	20
<u>14^η Ερώτηση</u>	13	7	20
<u>15^η Ερώτηση</u>	16	4	20
<u>16^η Ερώτηση</u> (απορρίφθηκε)	---	---	---
<u>17^η Ερώτηση</u>	12	8	20
<u>18^η Ερώτηση</u>	16	4	20
<u>19^η Ερώτηση</u>	8	12	20

<u>20ⁿ Ερώτηση</u>	8	12	20
<u>21ⁿ Ερώτηση</u>	13	7	20
<u>22ⁿ Ερώτηση</u>	7	13	20
<u>23ⁿ Ερώτηση</u>	3	17	20
<u>24ⁿ Ερώτηση</u>	3	17	20
<u>25ⁿ Ερώτηση</u>	6	14	20
<u>26ⁿ Ερώτηση</u>	13	7	20
<u>27ⁿ Ερώτηση</u>	11	9	20
<u>28ⁿ Ερώτηση</u>	4	16	20
<u>29ⁿ Ερώτηση</u>	5	15	20
<u>30ⁿ Ερώτηση</u>	16	4	20

Γραπτή δοκιμασία

Atina Üniversitesi

Türkiyat Araştırmaları Bölümü

Ana Dili:.....

Asağıdaki cümlelerde boşlukları uygun ad durumlarıyla doldurun.

1. Bugün çok iyi geçti. Siz... çok teşekkür ederiz.

a. I b. A c. DAn ç. DA

2. Köşe... kim oturuyor?

a. DAn b. A c. I ç. DA

3. Kostas ben... zaten dün geldi.

a. A b. DA c. DAn ç. I

4. Annem..... her zaman yardım ederim. (yardım etmek= βοηθώ)

a. DA b. I c. DAn ç. A

5. Ben ora... çok seviyorum.

a. I b. DAn c. A ç. DA

6. Üniversitede dersler.....kolayca anlıyorum.

a. I b. Ø c. DA ç. A

7. Uçak Atina havalimanı..... saat 09.30'ta kalkacak.

- a. A   b. DAn   c. Ø   ç.I

8. Sen... bir şey istiyorum lütfen!

- a. Ø   b.A   c. I   ç. DAn

9. Ayşe'yle her gün beraberiz. O... bıktım artık.

- a. I   b. A   c. DAn   ç. Ø

10. Ben çocuklar.... gerçekten çok seviyorum. Ben de çocuk sahibi olmak istiyorum.

34

- a. I   b. Ø   c. A   ç. DAn

11. Sınıfta hiç gürültü..... istemiyorum. Herkes ders..... takip etsin, lütfen.⁷

(takip etmek= ακολουθώ)

12. Bu... kitap... çok beğeniyorum. O... okuduktan sonra ben... verir misin, lütfen?

---

⁷ Οι ερωτήσεις 11-20 ήταν ελεύθερης συμπλήρωσης.

---

13. Annem dağınıklık(ακαταστασία)..... hiç sevmez. Bu yüzden her gün elbiselerim..... dolap..... koyarım.

14. Bu hoca..... çok seviyorum. Çok iyi ders yapıyor. O.....sarılmak istiyorum. (sarılmak=αγκαλιάζω)

15. Okul bittikten sonra Ahmet'le hiç görüşmedik. Dün yol... o... rastladım. (rastlamak=συναντώ τυχαία)

16. (Απορρίφθηκε)

35

17. Bu..... nasıl yapmışsın ya? Sen..... inanmıyorum. (inanmak=πιστεύω)

18. Sonunda yarın ders olacak. Ders.....katılacak mısın?

19. Sen..... bu..... mektup..... göndereceğim.

20. O..... nefret ediyorum. O.....döveceğim. (dövmek=χτυπώ, δέρω)

21. Her gün sınıf... geç kalıyorsun.

a. DA   b. A   c. DAn   ç. I

22. Ben de sizinle gelmek istiyordum. Niye ben... yanınıza almadınız?
Siz... kızdım. (kızmak=θυμώνω)

23. Bu... iş... yapacağım ben!

24. Okul..... sonra ev... gidiyorum.

a. DAn/I   b. A/I   c. DAn/A   ç. Dan/DA

25. Hoca biz... notlar... aldı ve diğer öğrenciler... verdi.

26. Köpekler... vallahi çok korkarım. Çünkü iki yıl önce büyük bir köpek ben... ısırıldı. (ısırmak=δαγκώνω)

a.I/A   b.DAn/I   c. DA/DAn   ç. I/Den

27. Dün akşam Amasya'... yola çıktım. Bu sabah saat 10'da Edirne'... vardım.

36

---

a. DAn/A   b. DAn/DA   c. Ø/I   ç. A/A

28. Sen... çok seviyorum. Onun için sen...güzel bir hediye vereceğim.

a. A/A   b. I/DAn   c. Ø/I   ç. I/A

29. Üniversitede ne.... okuyorsun?

a. I   b. A   c. DAn   ç. Ø

30. Oğlumun çok çalışması ve üniversite... kazanması lazım. Bu... ısrar ediyorum. (ısrar etmek= επιμένω)

a. DE/I   b. A/DA   c. DAn/I   ç. A/I

Συμπεράσματα

Καταλήγουμε στο γεγονός ότι ο ρόλος της μητρικής γλώσσας είναι καθοριστικός στην εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας. Επιπλέον, αν υπάρχει και δεύτερη γλώσσα τότε η εκμάθηση της ξένης γλώσσας καθίσταται ευκολότερη, καθώς ο εκπαιδευόμενος στην ξένη γλώσσα αναπτύσσει ικανότητες, τις οποίες είχε επίσης αναπτύξει και κατά την διάρκεια απόκτησης της δεύτερης γλώσσας. Επιπροσθέτως, οι ατομικοί παράγοντες, όπως η ηλικία, η έφεση και οι στρατηγικές εκμάθησης, είναι καθοριστικοί για την διαδικασία της εκμάθησης της ξένης γλώσσας.

Ειδικότερα για τη διαδικασία της Ανάλυσης Λαθών, η έμπρακτη εφαρμογή της ανέδειξε τον υψηλό βαθμό δυσκολίας της, την ανάγκη μεγάλης προσοχής κατά τη διάρκειά της, για την ανακήρυξη ενός λάθους ως λάθος και, τέλος, για την περιγραφή του λάθους αυτού. Η εν λόγω διαδικασία προσφέρει τόσο στους εκπαιδευόμενους της ξένης γλώσσας, όσο και στους διδάσκοντές της, τη δυνατότητα να διαπιστώσουν οι ίδιοι, το βαθμό αποτελεσματικότητας του έργου τους και των εκάστοτε μεθόδων που εφαρμόζουν.

Τα λάθη δύνανται να επιδέχονται άνω της μιας ερμηνείας και ένα λάθος μπορεί να αναδειχθεί ταυτόχρονα αφενός μεν ως διαγλωσσικό, αφετέρου δε και ενδογλωσσικό. Εξάλλου, δεν υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια ταξινόμησης και οι κατηγορίες λαθών πολλάκις συμπληρώνουν η μια την άλλη. Έτσι, δεν είναι παράλογη η ύπαρξη διαφοροποιήσεων ακόμη και μεταξύ των ίδιων των ερευνητών.

Τέλος, αναφορικά με την εκμάθηση των πτωτικών επιθημάτων της Τουρκικής στους ελληνόφωνους εκπαιδευόμενους, συμπεραίνουμε ότι ένεκα της ελλείψεως πολλών εξ αυτών στην Νέα Ελληνική, προκύπτει

αυξημένη δυσκολία τόσο στην κατανόηση, όσο και στη χρήση των επιθημάτων αυτών. Εκεί όπου υφίσταται η έλλειψη της Ελληνικής οι εκπαιδευόμενοι καταφεύγουν στον παραλληλισμό με την Ελληνική και τον τρόπο που μέσω αυτής δηλώνονται τα ζητούμενα μηνύματα.

Ekləri öğrenmek demek Türkçeyi öğrenmek demektir!

(Dany)

Βιβλιογραφία

- BROWN, H. Douglas (1980), *Principles of Language Learning and Teaching*, 4th Edition, Harlow: Longman.
- CHOMSKY, Noam (2007), *Gia tin Fisi kai Tin Glossa (Για τη φύση και τη γλώσσα)*, G. Kotzoglou. (Trans.), Athens: Ekdoseis Dim. N. Papadima.
- CORDER, Stephen Pit (1974), "Error Analysis", *The Edinburgh Course in Applied Linguistics Vol. 3*, J. P. B. Allen, Stephen Pit Corder (Ed.), London: Oxford University Press.
- CRYSTAL, David (2006), *Lexiko Glossologias kai Fonologias (Λεξικό Γλωσσολογίας και Φωνολογίας)*, Ksidopoulos G. (Trans.), Athens: Ekdoseis Pataki.
- ELLIS, Rod (1994), *The Study of Second Language Acquisition*, Oxford: Oxford University Press.
- GÖKSEL, Ash, KERSLAKE, Celia (2006), *Turkish A Comprehensive Grammar*, New York: Routledge.
- KETREZ, F. Nihan (2012), *A Student Grammar of Turkish*, Cambridge: University Press of Cambridge.
- RICHARDS, Jack C. (1980), "Second Language Acquisition: Error Analysis", *Annual Review of Applied Linguistics*, 1, 91-107.
- SAVILLE-TROIKE, Muriel (2006), *Introducing Second Language Acquisition*, New York: Oxford University Press.

- SCHUMANN, John H. (1975), "Affective Factors and the Problem of Age in Second Language Acquisition", *Language Learning*, 25(2), 209-235.
- SELINKER, Larry (1972), "Interlanguage", *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 10, 209-231.
- SELLA-MAZI, Eleni (2004), *Stoixia Antiparabolikis Grammatikis Ellinikis-Tourkikis (Στοιχεία Αντιπαραβολικής Γραμματικής Ελληνικής-Τουρκικής)*, Athens: Papazisi.
- TRIARHI-HERMANN, B. (2000), *I diglossia stin Paidiki Ilikia – Mia Psichologiki Proseggisi (Η διγλωσσία στην Παιδική Ηλικία – Μία ψυχολογική προσέγγιση)*, Athens: Gutenberg.
- van ELS, Theo, BONGAERTS, Theo, EXTRA, Guus, van OS, Charles, JANSSEN-van DIETEN Anne-Mieke, (1984), *Applied Linguistics and the Learning and Teaching of Foreign Languages*, London: Edward Arnold.
- WIDDOWSON, Henry G. (1978), "The Significance of Simplification", *Studies in Second Language Acquisition*, 1 (1), 11-20.

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1309822
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2023; 5(1): 40-61
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2023; 5(1): 40-61

BULGAR EDEBİYATINDAKİ İLK İSTANBUL SEYAHATNAMESİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

Hüseyin MEVSİM*

ÖZ: Yüzyıllar boyunca İstanbul; Bulgar siyasi, askerî ve manevi tarihinde tayin edici rol oynamıştır. Günümüzde de her Bulgar, Boğaz kıyısındaki eşsiz şehri kendine çok yakın bulur. Ancak Bulgar edebiyatında İstanbul'u odağına alan ilk seyahatname, oldukça geç, 19. yüzyıl sonlarında kaleme alınır. Bu gecikmenin açıklanabilmesi için Bulgar'ın içindeki seyyahın, Bulgar toplumunun kaçınılmaz sancılar beraberinde modern hayata eklemlemeye çalıştığı 1890'larda ortaya çıktığının göz önünde bulundurulması gerekir. Daha önceki yıllarda yazılan ve seyahatname türünün başlıca öğelerini barındıran eserlerde yerel coğrafyanın kapsandığı, Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının dışına çıkmadığı görülür.

Bu çalışmada payitahtın Bulgar tarihindeki yeri, ünlü şair ve gazeteci Petko Slaveykov'un İstanbul tasviri (1866) ve ilk doktoralı Bulgar hekim olan Dimitir Mollov'un bir dergide yayınladığı İstanbul izlenimleri (1888) hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Bulgar edebiyatında ilk İstanbul seyahatnamesinin yazarı olan Todor Yankov'un hayat hikâyesi ve anılan eserle ilgili bazı gözlemler üzerinde durulmaktadır. Avrupalı bir seyyah yaklaşımı içinde şehrin sadece parlıtlı yerlerini ve mekânlarını gezmekle yetinmeyen yazar, İstanbul'un eğri sokaklarına iner, caddelerde sokak köpekleri ve faytonlar arasında yürür, çarşılarda

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Bulgar Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: hmevsim@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5929-7943

Geliş Tarihi (Received): 05.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 19.06.2023

dolaşır, kahvehanede Türk kahvesi yudumlar, tekkede müridin tutkusuna ortak olur. Todor Yankov'un sıradan insana ve tekdüze akan hayatı canlandırmaya yönelik çabası, seyahatnameye ayrı değer katar ve özgünlük kazandırır. Kadim şehirde yalnızca Bulgar millî ve manevi tarihinin iz düşümleriyle ilgilenmemesi ise Avrupa değerlerini benimsemiş, farklı dünya görüşüne sahip bir kuşağı temsil etmesiyle açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Bulgar Edebiyatı, İstanbul, Seyahatname, Petko Slaveykov, Dimitir Mollov, Todor Yankov.

SOME OBSERVATIONS ON THE FIRST TRAVEL TO ISTANBUL IN BULGARIAN LITERATURE

ABSTRACT: For centuries, Istanbul has played a decisive role in Bulgarian political, military and spiritual history. Today, every Bulgarian finds the unique city on the Bosphorus very close to himself. However, the first travel book focusing on Istanbul in Bulgarian literature was written quite late, at the end of the 19th century. In order to explain this delay, it should be taken into account that the traveler in Bulgaria emerged in the 1890s, when the Bulgarian society tried to articulate with modern life with inevitable pains. In the works written in previous years and containing the main elements of the travel book, it is seen that the local geography is covered and the borders of the Ottoman Empire are not exceeded.

In this study, after giving brief information about the place of the capital in Bulgarian history, the description of Istanbul by the famous poet and journalist Petko Slaveykov (1866) and the impressions of Istanbul (1888) published in a journal by the first Bulgarian physician with a doctorate, Dimitir Mollov, who is the author of the first Istanbul travel book in Bulgarian literature, are mentioned. The life story of Todor Yankov and some observations about the mentioned work are emphasized. The author, who is not content with only visiting the glittering places and places of the city with a European traveler's approach, descends to the curved streets of Istanbul, walks among the stray dogs and phaetons on the streets, wanders in the bazaars, sips Turkish coffee in the coffeehouse, and shares the passion of the disciple in the lodge. Todor Yankov's effort to revive the ordinary person and the monotonous life adds a special value and originality to the travelogue. The fact that the ancient city is not only concerned with the projections of the Bulgarian national and spiritual history can be explained by the fact that it represents a generation that has adopted European values and has a different worldview.

Keywords: Bulgarian Literature, Istanbul, Travelogue, Petko Slaveykov, Dimitir Mollov, Todor Yankov.

Giriş

Tarih sahnesinde Bizans'ın komşusu olarak yerini alan Bulgar Devleti (681), gelişmiş ve güçlü imparatorluğun manevi ve dinî etki alanına girme imkânını yakalar. Öyle ki, "Bulgar kendi benlik ve devletini Bizans'la süren rekabet içinde kabul ettirme zorunda kalır. Özellikle 'Ortaçağın Güneşi' olarak tanımlanan başkentini bu kadar yakınında bulunmak, Bulgar tarihini ve kültürünü derinden etkiler. Bulgarlar açısından Konstantinopolis hem büyük tehlike ve tehdit, hem de çekici bir unsur, izlenilmesi gereken örneğe dönüşür." (Mevsim, 2019: 50).

Çar Boris (852-889) Hristiyanlığı kabul ederek (864) devletindeki Protobulgar ve Slav dualizmini ortak bir din şemsiyesi altında birleştirmeyi amaçlar. Yakınlığından dolayı Hristiyanlık Bizans'tan kabul edilince, iki devlet arasındaki karşılıklı bağlar daha da güçlenir. Oğlu Simeon (893-927), Bulgar Devleti'ne en parlak dönemini yaşatır. Saray bünyesindeki ünlü Magnaura Okulunda eğitim gören geleceğin çarı, kültürün gelişmesine önem vermenin ötesinde, 913'te güçlü bir ordunun başında Konstantinopolis surlarına dayanır; o devirde şehrin ele geçirilmesi Bulgar Devleti'nin birincil önceliğine dönüşür. Şehrin adı, daha sonra neredeyse bütün Slav halklarının benimseyeceği ve 'çarların şehri' (veya 'şehirlere çarlığı') anlamında Tsarigrad olarak anılır; bu yer adı örneği de Bulgarların bilincinde 'Konstantin'in şehri'nin nasıl bir değer taşıdığına tanıklık eder. Sonraki yüzyıllarda hanedanlıkların evlilik yoluyla yakınlaşması sonucunda Konstantinopolis'i ele geçirme mefkûresinin giderek Bulgar Devleti'nin hedefinden çıktığı görülür.

Son Bulgar kalesinin de Osmanlı hâkimiyetine düşmesinden (1396) yaklaşık yarım yüzyıl sonra Bizans başkenti fethedilir (1453). Ancak Bulgarların İstanbul'la bağı kopmaz, hatta başkentini Edirne'den buraya taşınmasıyla daha da güçlenir. Bulgarların neredeyse kitlesel boyutta

İstanbul'a gelişleri 19. yüzyıl başlarına rastlar. Merkezî idarenin de bir türlü baş edemediği Balkanlardaki kır eşkıyaları baskınlarından bunalan çok sayıda Bulgar daha güvenli bulduğu başkente ve yakın çevresine yerleşir. 19. yüzyıl ortalarına doğru iktisadi potansiyeli yükselen İstanbul, başta ticaret olmak üzere, çeşitli zanaatların gelişmesi için uygun şartların olduğu bir pazara dönüşür.

Bulgarların İstanbul'da iktisadi yükselişinin temelinde II. Mahmud'un Yeniçeri Ocağı'nı lağvetmesi yatar (1826). Yenilediği ordusuna Avrupalı üniforma giydirmek isteyen ıslahatçı padişah abacı ustalara ihtiyaç duyar. Bu bağlamda, "yüzlerce Bulgar aba ustası, kalfa ve çıraklarıyla eski bir kervansaray olan Ambar'a yerleşir. At Meydanı civarında bulunan ve kurşun çatısı, yüksek kubbe ve zaman içinde aşınmış taş basamaklarıyla adeta bir manastırı andıran Ambar'ın koğuş benzeri odalarında Bulgar terziler sabahtan akşam geç saate kadar kaba abadan orduya giysi dikerler." (Mevsim, 2019: 51).

Tanzimat'ın ilanıyla çeşitli bölgelerden Bulgarların başkente akın ettikleri ve kısa zamanda celeplik, abacılık, fırıncılık, bahçıvanlık, sütçülük, tatlıcılık, seyislik, faytonculuk vs. zanaatları ve meslekleri âdeta tekellerine aldıkları görülür. Başlangıçta Bulgarların büyük kısmı gurbetçi olup biraz para kazandıktan sonra memleketine dönen bekâr erkeklerden oluşurken, sonraki yıllarda "maddi durumunu sağlamlaştıran, ailesini de buraya getirip kalıcı olarak yerleşir." (Mevsim, 2019: 51).

19. yüzyıl ortalarına doğru Balkapanı Han, Bulgar tüccarların odağına dönüşür; burada ve yakın çevrede bulunan hanlarda aba, deri, kaytan, çorap, terlik, gülyâğı, kaşar, peynir, sızdırma, buğday, pirinç, şeker, pamuk vs. ürünlerin ticareti yapılır. Cemaatin iktisadi potansiyelinin yükselmesi sonucunda başkent İstanbul önemli bir Bulgar kültür merkezi kimliği kazanır. Heybeli Ruhban Okulu, Kuruçeşme Yüksek Rum Okulu, Mekteb-i

Tıbbiye-i Şahane, Bebek Katolik Koleji, Galatasaray Lisesi, Robert Kolej gibi seçkin eğitim kurumlarında okuyan Bulgar talebeler, sayıları 30'u bulan Bulgarca gazete ve dergiler, okuma yurdunun faaliyetleri, matbaalar, yayımlanan telif ve çeviri Bulgarca kitapların sayısı bunun bir kanıtı olarak karşımıza çıkar. Bu şartlar altında İstanbul'da oluşan Bulgar kitlesi organize bir güce dönüşür, Fener Rum Patrikliğine karşı yürütülen bağımsız Bulgar kilisesi mücadelesi burada başlatılır, yürütülür ve 1870'te Bulgar Eksarhlığının kurulmasıyla son bulur.

1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı ve özellikle Doğu Rumeli Vilayetinin Bulgaristan Emaretiyle birleşmesinden (1885) sonra, İstanbul'daki Bulgar sayısı hızla azalır. 1880'li yılların ikinci yarısında Bulgaristan'da yaşanan siyasi kargaşa sonucunda İstanbul'u "Bulgar'ın Bulgar'dan kaçtığı ve kurtulduğu bir sığınak" hâline getirir. Sayıları azalmasına rağmen, özellikle Makedonya bölgesinden gelen Bulgarların öncülüğünde Bulgar Ruhban Okulu (1892), Beyoğlu Bulgar İlkmektebi (1897), Aziz Stefan Kilisesi (Demir Kilise) (1898), Bulgar Hastanesi (1902) gibi kurumlar faaliyete geçer. Günümüzde gerek coğrafi yakınlığından gerekse tarihî bağlardan dolayı, Bulgar'ın en çok ziyaret ettiği ve tanımak istediği yerler arasında ilk sırayı İstanbul almaktadır.

Bulgar siyasi, askerî, manevi ve kültür tarihinde bu denli belirleyici ve tayin edici rol oynayan, her Bulgar'ın gönlünde (sadece mesafe bakımından değil) bunca yakın ve "bizden" olan İstanbul'u odağına alan ilk seyahatnamenin 19. yüzyıl sonlarında kaleme alınması önemli bir gecikmeye işaret eder. Ancak Bulgar'ın içindeki seyyahın, seyahat etme dürtüsünün, Bulgar toplumunun kaçınılmaz sancılar beraberinde modern hayata eklemlenmeye çabaladığı 1890'larda ortaya çıktığının unutulmaması gerekir. Daha önceki yıllarda kaleme alınan ve seyahatname türünün bütün öğelerini barındıran eserlerde yerel coğrafyanın, daha doğrusu Osmanlı İmparatorluğu sınırlarının dışına çıkılmadığı görülür.

Söz gelimi İvan Bogorov'un (1818-1892) kaleme aldığı ve Bulgar edebiyatında ilk seyahatname örneği olduğu kabul edilen *Nyakolko dena razhodka iz bălgarskite zemi* (Bulgar Topraklarında Birkaç Günlük Seyahat)⁸ başlıklı eserde, Zıştovi'den Rusçuk'a ve Tırnova'ya, Varna'dan Filibe'ye ve Eski Zağra'ya kadar on beş irili ufaklı yerleşim konum, doğal güzellikler, sosyoekonomik durum, demografik yapı gibi göstergeler üzerinden değerlendirilir. Sıra İstanbul'a gelince ise sadece, 1840'lardan itibaren yarım yüzyıl boyunca dükkânları ağırlıkla Bulgar abacılar tarafından tutulan ve Bulgarlarla özdeşleşen bir mekân olan Balkapanı Hanı üzerine odaklanılır. Bir anlamda Bulgarların kolektif hafızasında adı geçen ticari han bütün şehri kapsar; İstanbul tahayyülü hanın tahayyülüyle örtüşür. İvan Bogorov, Rumeli'deki yerleşimleri barındırdıkları iktisadi kalkınma potansiyeli bakımından değerlendirmek üzere dolaşır. Başka bir örnek olarak Robert Kolejde eğitim gören Stefan Panaretov'un (1853-1931) "Pătni vpechatleniya"⁹ (Seyahat İzlenimleri) başlığı altında, yakın bir arkadaşına yazılan mektuplar formatında yayınlanan yazı dizisi gösterilebilir. On mektupta İstanbul'dan hareketle Selanik üzerinden Vodina, Manastır ve Pirlepe'ye kadar yapılan seyahat ve Köprülü, Rila Manastırı ve Kocabalkan yerleşimleri üzerinden başkente dönüş anlatılır.

Todor Yankov'un "Vpechatleniya ot Tsarigrad" (İstanbul'dan İzlenimler) başlığı altında *İlyustratsiya "Svetlina"*¹⁰ (Resimli Işık) dergisinin 1898 yılına ait IV., V.-VI., VII. ve IX. sayılarında yayınladığı ve Bulgar edebiyatında ilk İstanbul seyahatnamesi olma özelliğini taşıyan yazı dizisine

---

⁸ Seyahatname yazı dizisi şeklinde İstanbul'da Bulgarca yayınlanan *Turtsiya* (Türkiye) gazetesinde çıkar: Yıl II, 1865-1866, Sayı 1, 2, 7, 11, 23, 27, 31-32, 35, 43; Yıl III, 1867, Sayı 27, 31, 35. Daha sonra ayrı kitap hâline getirilir (Bükreş, 1868).

⁹ İlk olarak seyahat notları İstanbul'da Bulgarca çıkan *Napredăk* (İnkişaf) gazetesinin Eylül 1874 yılına ait sayılarında yayınlanır.

¹⁰ Başkent Sofya'da yayın hayatına başlayan aylık dergi 1891-1933 yılları arasında kesintisiz okurla buluşur; resimli süreli yayının gazete boyutuna yakın sayfalarında kültür, sanat ve edebiyat ağırlıklı yazılar yer alır.

geçmeden önce, payitahtı konu eden ve daha önceden kaleme alınan iki başka eser üzerinde duracağım.

Petko Slaveykov'un Kaleminden Payitahtın Tasviri: "Tsarigrad" (İstanbul)

Şair, yazar, gazeteci, yayıncı, öğretmen, folklor derlemecisi ve siyaset adamı gibi birçok kimliği başarıyla barındıran Petko Slaveykov'un (1827-1895) 19. yüzyıl Bulgar kültür tarihindeki olağanüstü büyük önemi, "Millî Uyanış Çağı ruhunu 1878'den sonra başlayan yeni devlet yapılanması dönemine taşıyan ve kararlılıkla savunan ender dava adamları arasında yer almasından kaynaklanır." (İgov, 1996: 238). Ayrıca Petko Slaveykov'un kişiliği ve yaratıcılığı, Bulgar Orta Çağı ve Millî Uyanış Çağı arasında kültürel geçişi sağlayan bir köprü olarak da kabul edilir. Bir şair ve yazar olarak en büyük özelliği, yerli ve yabancı çok farklı kaynaklardan beslenmesinde yatar. Öte yandan, "coşkulu kişiliğiyle sadece kültür, edebiyat ve eğitim alanlarında faaliyetlerle yetinmediğine, gençlik yıllarından itibaren millî uyanış ve kurtuluş hareketinde de yer aldığına tanık olunur." (Topalov, 1983: 145). Telif ve çeviri eserleriyle Bulgarcanın gelişmesine büyük katkı sağlayan, çok geniş tür yelpazesinde edebî ürünler veren Petko Slaveykov'un Bulgar kültür ve edebiyat tarihindeki yerini İvan Vazov (1850-1921), "usta çekiciyle Bulgarcanın kaba kayalığından harika hatlara ve şekillere sahip heykeller yontmayı başardı" (Slaveykov, 2000: 144), diye dile getirir.

Bulgar aydın, hayatı boyunca imparatorluğun merkezi İstanbul'a karşı büyük ilgi duyar, ancak kişiliğiyle ve yaratıcılığıyla tamamen doldurduğu dönem 1864'te başlar. *İncil*'in Bulgarcaya çevrilmesi çalışmalarında yer almak üzere deniz yoluyla imparatorluğun başkentine ayak basan Petko Slaveykov, burada soyunduğu "gazete ve dergi yayıncılığıyla Bulgar basın tarihinde silinmeyecek izler bırakır" (Topalov, 1983: 168); Bulgarca basının

gelişimine âdeta yön verir, ilk defa gazeteciliği, toplumla diyalog yürütmenin ve kamuoyu oluşturmanın etkin bir aracı olarak kullanır. Altmış civarında telif ve çeviri kitap, gazete ve dergi yayınlama yoluyla İstanbul'daki en önemli Bulgar yazarı kimliğine bürünür.

Çıkarmış olduğu *Gayda*¹¹ gazetesinin üç sayısında yer alan İstanbul tasviri¹² şehrin kuruluşuyla ilgili tarihî ve efsanevi bilgilerle başlar, ayrıntıya girilmeden 4. yüzyıl başlarına kadar İstanbul'un gelişimindeki evreler sıralanır. Devamında Bulgarların kadim şehrin geçit vermeyen surlarını titreten ve sakinlerini ürküten kuşatmaları abartıyla anlatılır. Konstantinopolis'in, 57 yıl boyunca Frenk hâkimiyetinde kaldığı ve ancak Bulgarların yardımıyla geri alındığı hususu vurgulanır. Nihayet 1453'ün Mayıs ayında Türkler şehri fetheder. Tasvirinde bu hadiseyle ilgili ayrıntıya girmeyen yazar, "Osmanlı hükümdarları arasında en yüce" olarak tanımladığı II. Mehmed'in "şanlı ve kutlu davası"nı (Slaveykov, 1982: 186) gelecek sayılarda konu edeceğini belirtir.

Tasvirin devamında şehrin coğrafi konumu hakkında bilgi verilir, üçgen şeklinde bir yarımada üzerinde bulunduğu belirtilir. Kara ve deniz surlarının o günkü durumu, kimler tarafından ve ne zaman inşa edildikleri, kalınlık ve yükseklik gibi ölçüleri, burç sayıları ve kitabelerle ilgili ayrıntılı bilgiler sunulur, yer yer de Petko Slaveykov'un kişisel gözlemlerine rastlanır: "Genişliği 28-30 adım arası olan büyük hendeğin şimdi bazı yerleri, üzerinde lahana yetiştirilen bahçeye çevrilmiş." (Slaveykov, 1982: 187). Tepeler ve sırtlar üzerindeki konumundan dolayı şehir tablo gibi güzel ve alımlı görünür; kaldı ki şehrin sağlamlığını ve temizliğini de bu konuma

---

¹¹ Bulgar süreli yayıncılık tarihine ilk hiciv ve mizah gazetesi olarak geçen *Gayda*, 15 Haziran 1863 yılında yayın hayatına başlar; bazı aralıklarla 1867'ye kadar (birinci yılda 24; ikincide 22; üçüncüde 19 olmak üzere toplam 65 sayı, 682 sayfa), her 15 günde bir, sekiz sayfa (27x24 cm) çıkar. Gazetenin alt başlığı "Bulgarları sarsarak kendine getirmeyi hedefleyen yergi gazetesi" şeklinde belirtilir, zamanla alt başlığı, şekil ve içerik açısından birkaç kere değişse de üslubu aynı kalır (Borshukov, 1976: 211).

¹² *Gayda*, Yıl III, Sayı 1, 2, 4; 1-15 Ocak 1866.

borçlu olduğu belirtilir. Bulgar yazara göre Trakya'dan, Boğaz'dan ve Marmara'dan esen bütün nemli ve serin rüzgârlar yarımada kesişir; bu husus pisliklerin bir yere yığılmasını önler ve uçurumlardan limana veya açık denize akmasını sağlar. Doğanın bahsettiği bu konum ayrıcalığı, çeşmelerin çokluğu, çöplerin bir kısmını süpürüp götüreren akarsu bolluğu ve sıkça yağan yağmurlar tepeleri pislikten arındırır. Ancak Bulgar gazeteciye göre çeşitli nedenlerle şehrin iç kısmının görüntüsü dış görüntüsü kadar güzel ve çekici değildir. İstanbul'u "güzel yüzlü, ama ağzı kokan bir dilbere benzetenlerin haklı olduğunu" (Slaveykov, 1982: 189) kabul eden Bulgar aydın, bütün eksikliklerin şehir idaresinin gayretli çabalarıyla giderildiğine vurgu yapar. Korunagelmiş Bizans kalıntıları hakkında, "Kara surlarını ve şimdi cami olarak kullanılan Ayasofya'yı hesaba katmazsak, günümüzde Bizans mimarisinden pek kalıntı yoktur" (Slaveykov, 1982: 189), tespiti yapılır. Tasvirin bu noktasında yazar bazı Rum çevrelerle ilgi çekici polemiğe girer:

"Bazı Rum yazarlar Bizans mimarisinden eserlerin kalmamasından Türkleri sorumlu tutar. Sözde Türkler Bizans yapılarını yıkmış ve mermeri de cami, minare ve çeşme gibi kendi kamu yapılarında, ayrıca mezar taşı olarak kullanmak üzere biriktirmişler. Biz bu konuda Türkleri suçlayamayız, zira asıl Rum geçinenler cehaletten Eski Yunan'ın güzel sanat eserlerini yok etmişler. Tam tersi, eski eserlere duydukları derin hürmetten dolayı Türklerin birçok yerde sayısız anıtı koruduklarını gördüm. Bunun epeyce örneği var – sur kapıları girişindeki haçların kazınmadığına tanıklık ederiz. Birçok eski eserin korunmasını bizatili Türklere borçluyuz. Bugüne kadar ortaya çıkarılan ve ileride çıkarılacak olan eski eserler Türkler tarafından muhafaza edilmiş. Buna karşılık iyilikseverliğine toz kondurmayan Rum, önüne gelen her eskiliği gözünü kırpmadan yok etmiştir. Ruhbanımızın cehaleti ve kaba bağnazlığı yüzünden nelerin yok edildiğini biz çok iyi biliriz!" (Slaveykov, 1982: 190).

Yazar, tarihî yarımada dışında bulunan Eyüp, Hasköy, Galata, Pera (Beyoğlu), Tersane, Tophane, Balıklı, Üsküdar gibi mahallelerle ilgili kısa

bilgiler aktararak kapsamlı bir İstanbul panoraması oluşturmayı başarır. Şehrin içme suyu Belgrad Ormanı'ndan su kemerleriyle temin ediliyordu. Haliç ana liman olarak kullanılsa da Boğaz'daki Arnavutköy, Tarabya ve Büyükdere'nin kıyısında da her zaman demir atmış vapurlara rastlanıyordu. İstanbul ve Boğaziçi banliyöleri arasındaki ulaşım, körfezdeki iki köprü üzerinden, ayrıca 10-12 vapur, çok sayıda ve sürekli hareket hâlindeki kayak ve sandallarla yapılıyordu.

Yazarın gözlemine göre, sur dışında, İstanbul gibi kalabalık bir şehir için inanmakta güçlük çekeceğiniz bir boşluk ve ıssızlık hüküm sürüyordu. "Bu hüzünlü görüntüyü koyu yeşil serviler ve beyaz mezar taşlarıyla şehir dışına alınan mezarlıklar daha da yoğunlaştırıyor." (Slaveykov, 1982: 188). Bulgar gazeteci ana sokaklar dışında payitahtta canlılık sezilmediğini, bütün hayatın pazaryerleri, bedesten, çarşı ve hanlarda, ayrıca liman çevresinde odaklandığını aktarır. Sarayın yüksek surlarından Edirnekapı'ya kadar uzanan cadde dışındaki dar ve eğri sokakların genişletilmesi ve yeniden düzenlenmesi için çok uğraş verildiği belirtilir. Nereden bakılırsa bakılsın İstanbul'a hayran kalmamak imkânsızdır, ama yine de bu muhteşem şehrin en iyi seyir noktası Üsküdar'ın üst kısmındaki tepedir: "Oradan açılan Boğaziçi, Marmara ve İstanbul manzarası karşısında kimse hayranlığını gizleyemez." (Slaveykov, 1982: 195).

Petko Slaveykov'un kaleme aldığı İstanbul tasviri, Bulgar edebiyatında Osmanlı payitahtıyla ilgili ilk ve en kapsamlı yazı olma özelliğini taşır. Metinde verilen tarihî ve coğrafi bilgilere ulaşmak için bazı yabancı kaynaklara başvurulduğu anlaşılır, ancak bence en değerli kısımlar kişisel gözleme dayalı olarak aktarılan yerlerdir. Metinde, ön yargısız ve gerçekçi bakış açısıyla İstanbul'un eş ve art zamanlı bir tasvirinin sunulduğu görülür. Yürütülen bağımsız Bulgar kilisesi mücadelesinin de etkisiyle Rumların ikiyüzlülüğü yerilir. Bu arada yazar birçok kelimenin Bulgarca

karşılığını bulmaya ve dile yerleştirmeye çalışır; okurun işini kolaylaştırmak adına parantez içinde Türkçe karşılıklarını verir.¹³

Dimitır Mollov'un Edirne'yi ve İstanbul'u da Kapsayan Seyahati

Bir Bulgarca derginin¹⁴ 1888 yılına ait iki sayısında "Pătni belejki" (Seyahat Notları) başlığı altında yayınlanan ve Dimitır Mollov'un (1845-1914) imzasını taşıyan eser de seyahatname öğeleri barındırır, İstanbul bunda da seyyah gözüyle anlatılır. Ancak bu örnekte dünya şehri, daha geniş ve başka yerleri de kapsayan bir seyahatin sadece bir halkasını teşkil eder. Adı geçen eserde İstanbul, başka noktalara da uzayan yolculuğun bir etabı olup yola devam edilmeden önce kısa bir molanın verildiği yer niteliği taşır. Yazı dizisinde; İstanbul, Aynaroz ve Selanik bölgesini kapsayan geziden edinilen izlenimler aktarılır.

Seyahatnamenin yazarı Dimitır Mollov dönemin önde gelen kişilikleri arasında yer alır. Moskova Üniversitesinde tıp eğitimini tamamlar (1873), ardından da başarıyla doktora tezini savunur (1876). Bulgar bilim tarihine tıp alanında doktor unvanına sahip ilk kişi olarak geçer. "Ülkesinde sağlık teşkilâtının sağlam bir zemine oturmasında yadsınamaz emek koyan Dimitır Mollov, Bulgar Kızılhaç teşkilatını kurar (1883), ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı (1883-1884), Sofya belediye başkanlığı (1895-1896) gibi önemli ve sorumlu üst düzey görevler üstlenir; vefatına kadar siyaset, cemiyet ve bilim dünyasında aktif rol alır." (Mevsim, 2015: 74). Stefan Stambolov'un¹⁵ darbe yoluyla iktidarı ele geçirmesinden sonra siyasi hasımlarının kovuşturmasına uğrar ve haksız yere iki hafta hapiste tutulur. Kefaletle serbest bırakılması

---

¹³ Söz gelimi 'vodni uvesi' (su kemerleri), 'podzemna trība' (künk), 'şurnar' (çeşme), 'mavzoley' (türbe), 'siraçnitsa' (imaret), 'breşina' (metris tabya) vs.

¹⁴ 1869 yılında İbrail'de kurulup 1911'de Sofya'da Bulgar Bilimler Akademisine dönüşen "Bilgarsko knijovno drujestvo" nun (Bulgar Edebiyat Cemiyeti'nin) yayın organı olan *Periodichesko spisanie* (Süreli Dergi), Sayı 25.-26.

¹⁵ Stefan Stambolov (1854-1895) – Bulgar devrimci; yeni Bulgar tarihinin en tartışmalı siyaset ve devlet adamlarından; başbakan (1887-1894).

üzerine bir süreliğine Sofya'nın güven vermeyen bulanık ortamından uzaklaşmak ister. Bu bağlamda, Nisan 1887'de yakın bir arkadaşıyla trenle Sofya'dan İstanbul'a hareket eder. Harmanlı civarında Bulgaristan Emareti ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki sınır geçilerek Türk toprağına basılır. Ancak yazara göre değişen hiçbir şey yoktur: "Tarlalar aynı, tarlalarda çalışanlar da aynı." (Mollov, 1888: 166). Başka bir devlete girildiğinin yegâne emaresi ise erkeklerin başında görülen fesler olur.

Genelde Meriç kıyısını takip eden bir buçuk saatlik tekdüze yolculuktan sonra Selimiye'nin yüksek minareleri bütün zarafetiyle iki yolcunun karşısına çıkar. O yıllarda tren geceleri yoluna ara verdiğinden Karaağaç'ta bir Ermeni'nin oteline yerleşilir; bu sayede eski Osmanlı başkentini daha yakından tanıma fırsatı yakalanır. Böylece, yazı dizisinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Edirne'nin bulunduğu genel sosyoekonomik durum, Selimiye külliyesi, çarşılar ve Yahudilerin ticari hayattaki rolü hakkında, yüzeysel de olsa birkaç ilginç not düşülmüş olur:

"Bedesteni [Ali Paşa Çarşısı] görmeye gittik. O; devasa, yüksek, geniş ve tamamen Yahudiler tarafından ele geçirilmiş olan uzun bir kapalı çarşı. İçeride öyle bir gürültü ve itiş kakış vardı ki, iki kişi konuşurken birbirini duyamıyordu. Yahudiler her gelen geçene, hangi milletten olduğunu tahmin ederek, mallarını bütün dillerde –Türkçe, Rumca, Bulgarca– sunuyorlardı. Bize Bulgarca çeşitli Viyana ürünleri teklif edildi, ama bizi yerli mallar ilgilendiriyordu. Sonuçta takunya, ayakkabı, kırmızı çizme ve kırbaç dışında başka hiçbir şey gösterilmedi." (Mollov, 2022: 61).

İstanbul'a ayak basıldıktan sonra birkaç gün boyunca başkentini her iki yakasında görülmeye değer bütün yerler ve mekânlar dolaşılır; Kız Kulesi ve Boğaz hakkında efsaneler dinlenir, Heybeliada'dan bir tatlı huzur alınır, özellikle kadim ve modern şehrin sokakları ve sokak köpekleri bağlamında ilginç gözlemlerde bulunulur:

“İstanbul sokakları, özellikle Pera’dakiler temizlik bakımından epey iyi düzenlenmiş. İlk temizlikçiler, Avrupalıların diline pelesenk ettikleri sokak köpekleri. Neylersin ki köpeklerin sokaktaki varlığından bunca rahatsız olan Avrupalı, bu dört ayaklıların fevkalade faydalı görev ifa ettiğini bilmiyor. Her şeyden önce bu köpekler özel cins sokak köpeği ve hepsi birbirine çok benziyor. Her sokağın, her iki ucuna ve ortasına konuşlanmış bir köpek ordusu var. Sokağın ortasına yatıyor ve hiçbir zaman insana dokunmuyorlar; eğer kavga ediyorlarsa ki bu epey sıkça olur, arazilerine başka sokaktan köpek girmiş demektir. Ancak bütün barışseverliğine rağmen, İstanbul’un bu doğal temizlikçileri ya kendi hemcinslerinden, ya da insan dikkatsizliğinden ve katı yürekliliğinden acı çekiyorlar. (...) Gelin sokak köpeğini biraz daha yakından izleyelim. Bir bakıyorsun, adeta ölü gibi yatıyor, ama sokağa bir şey düşmeye görsün, o an zıplıyor, düşen nesneyi kokluyor ve eğer yenecek türdense, hemen onu mideye indiriyor, eğer yenmeyecekse yine yerine dönüyor. Sokak köpeklerinin başlıca mesaisi akşam başlıyor; saat 10 olunca, gün içinde evde biriken çöp, atık vs. kapıdan sokağa atılıyor. Bu çöp yığınlarını kuşatarak altını üstüne getiren köpekler mideye indirilecek her şeyi kapıyorlar. Burada sıkça aralarında acımasız dalaşlar oluyor. Ama işte bir kul, sırtındaki sepetin ağırlığından kamburlaşmış hâlde, elinde fenerle geliyor, bir eliyle yığını karıştırarak köpeklere yardımcı oluyor, daha irice kemikleri ayıklıyor ve sıkça birbirine giren köpekleri ayırıyor. Ardından başka bir kul, yine sepetle ve bir kancayla gelerek bez ve kâğıt parçalarını ayıklıyor; nihayet çöp arabası, süpürgesi ve küreğiyle resmi temizlikçi damlıyor ve geri kalanı topluyor.” (Mollov, 2022: 69-70).

Todor Yankov’un Hayat Hikâyesi

Todor Yankov, İkinci Bulgar Devleti’ne başkentlik yapmış olan Tırnova’da, orta hâlli bir tüccar ailesinde dünyaya gelir (1865). İlk ve orta eğitimini doğduğu şehirde, Romanya’da, Rusya Nikolayev’de (bugün Ukrayna’da) ve Avusturya Graz’da tamamlar.

Ticarete atılma hevesiyle Viyana’da bir ayakkabı mağazasında çalışmaya başlasa da kendisinin tüccarlığın gerektirdiği vasıflara sahip olmadığını iyi bilen babasının ısrarı üzerine, tam ne okuyacağına karar vermeden Münih’e geçer. Daha sonraki yıllarda, “Viyana’dan sıkıldığı için Bavyera’nın ana şehrini tercih ettiğini” (Yankov, 1939: 11) itiraf edecektir. Münih’te eğitim gören diğer Bulgar öğrencilerin etkisi altında tıp veya mühendislik okumaya heves eder. Mühendislik okuma arzusu ağır basınca ünlü Politeknika’ya kaydını yaptırır, ancak çok geçmeden mühendisliğin temelini teşkil eden matematikle arasının pek de iyi olmadığını farkına varır. Okul disiplininin biraz daha esnek olabileceği umuduyla gittiği Stuttgart’ta da uzun süre kalmaz.

Yeniçağ tarihi üzerine dersler veren ünlü bir profesörle tanışmak üzere gittiği Freiburg Üniversitesinde Tarih, Felsefe ve Filoloji Fakültesine kaydını yaptırır. Dersleri bir sömestir takip ettikten sonra, yakın bir arkadaşının ısrarlı daveti üzerine gittiği Bern’de tıp okumayı dener, ancak başarılı olamayınca kesin olarak sosyal bilimler alanına dönme kararı alır. Freiburg Üniversitesinde doktora tezi konusu üzerinde çalıştığı sırada, araştırmalar yapmak üzere bir süre Rostock’ta ve Madrid’de kalır (1889). Sonraki yıl, konusu Meksika kralı Maximillian’a düzenlenen suikast hadisesi olan tezini başarıyla savunarak ülkesine Dr. Phil. unvanıyla döner.

Görüldüğü üzere, “Todor Yankov’un daha öğrencilik yıllarında baş gösteren seyahat etme tutkusu, yeni yerler, mekânlar ve memleketler keşfetme, görme ve gezme merakı, macera arzusundan kaynaklı uzun zaman bir yerde duramama hâli ömrü boyunca kendisini terk etmeyecek ve en belirgin kişisel özelliğine dönüşecektir.” (Mevsim, 2022: 8).

Almanya’nın seçkin bir öğretim kurumundan alınan diploma ve doktor unvanı Todor Yankov’un önündeki bütün kapıları açar. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okul müfettişliğine getirilerek hemen Plevne’ye

gönderilir. Hayatı boyunca ülkesinin bütün başlıca şehirlerinde okul müfettişliği ve lise öğretmenliği görevlerinde bulunur. Ülkede Rusya karşıtlığının zirve yaptığı bir dönemde, açık bir toplantıda yaptığı hararetli Rus yanlısı konuşması nedeniyle yurt dışına çıkmak zorunda kalır (1893); birkaç aylığına yerleştiği Paris'i yakından tanıma fırsatı yakalar, müzeleri ve sanat merkezlerini dolaşır, Sorbonne'da dersler dinler. Aldığı özel izinle Fransız parlamentosunun bir oturumunu izlediği sırada, kürsüde meydana gelen kanlı bir hadiseye tanıklık etmesi üzerine hemen kaleme sarılır; yazdığı yazı bir gazetede yayınlanınca hayatının sonuna kadar yakasını bırakmayacağı gazetecilik illetine bulaşmış olur. Ülkesine dönünce başkentteki istatistik kurumunda önemli görevler üstlenir, ancak çok geçmeden kesin olarak öğretmenlik mesleğine dönme kararı alır. Bu seçimi yapmasının başlıca nedeni de iki aylık yaz tatilinin ona gezme, dolaşma ve görme imkânı sağlaması olur.

Sürelî yayınlardaki yazıları karşılığında aldığı telifle bir ölçüde mali bağımsızlığa da kavuşur. O yıllarda Todor Yankov'un onlarca taraflı tarafsız, etkili etkisiz, önemli önemsiz gazete ve dergiye yazı yetiştirdiği görülür; o kadar ki sayfalarında adının geçmediği sürelî yayın sanki yok gibidir. "Bu yayınlar arasında, bir süre yayın yönetmenliğini de üstlendiği *Vecherna poshta* (Akşam Postası), *İlyustratsiya "Svetlina"*, *Balkansko eho* (Balkan Yankısı), *Dnevnik* (Günlük), mensubu olduğu Liberal Parti'nin yayın organı *Narodni prava* (Halkın Hakları) vs. bulunur." (Yankov, 1939: 23). Birkaç Fransızca ve Almanca yayın organının da Bulgaristan muhabirliğini üstlenir; böylece Fransız ve Alman kamuoyuna ülkesiyle ilgili haberler ve yorumlar aktarır. Zamanla, gazetecilik mesleğinin doğası gereği siyasi erkle ve günün kodamanlarıyla yakın temas kurulur.

Balkan Savaşları sırasında, yabancı dil bilmesi nedeniyle bir süre yabancı muhabirlerin yazılarını denetleyen sansür komisyonunda görev alır. Ancak bu şartlarda da gazetecilik marazından sıyrılamayan Todor

Yankov, söz gelimi, Sofya’da tutulan Edirne müdafi Şükrü Paşa ve başka kurmay paşalarla Almanca bir gazete için mülakatlar yapar. Yakın dostluk içinde olduğu başbakan Dr. Vasil Radoslavov’un davetiyle Liberal Parti’den milletvekili seçilir (1913); hazırladığı raporlarla parlamentodaki bazı komisyonların çalışmalarına katkı sağlar. Bunun yanı sıra bilimsel ve edebî uğraşlardan uzak durmadığı görülür. Viyana Kongresi’nden Birinci Dünya Savaşı’na kadar (1814-1914) Avrupa tarihinin yüzyıllık siyasi ve toplumsal akışının özetlendiği iki ciltlik kapsamlı bir çalışması (“Evropa v 1814-1914”), ayrıca dört romanı, hikâyeleri, oyunları, hatıraları ve üç cilt hâlinde seyahat notları okurun beğenisine sunulur.

Hayatının son yıllarında eserlerini 13 ciltte toplayan yazarın külliyatındaki en değerli kısmı seyahat notları teşkil eder. “Ömrü boyunca okul müfettişliği veya lise öğretmenliği yaptığı şehirler ve kasabalarla ilgili hatıraları ve tasvirleri, ayrıca ülke içinde çıktığı gezilerde ziyaret ettiği bütün coğrafi bölgeler ve yerleşimler bağlamında aktardığı izlenimlerin ve bilgilerin eşsiz ve fevkalade değerli olduğu söylenebilir.” (Mevsim, 2022: 10). Todor Yankov bir yerleşimin sadece tarihiyle ve coğrafi konumuyla ilgili kuru bilgiler sunmakla yetinmez; yerli nüfusun benimsediği hayat tarzı, canlı tuttuğu gelenekleri, etnik ve dinî yapısı vs. hakkında da günümüzde de bilimsel çalışmalara kaynaklık edecek nitelikte yazılar kaleme alır. Söz gelimi, ülkedeki öteki etnik unsurları odağına aldığı bir yazısında, sayısını 480 bin olarak verdiği Bulgaristan Türkleri hakkında şunları belirtir:

“Milli ve dini bakımdan biz Bulgarlardan farklı olan Türkler, devletimizin itaatkâr yurttaşlarıdır; devletimiz de onlara tam eşitlik hakkı tanımış ve milli hissiyatlarını, inançlarını, âdetlerini, çıkarlarını vs. garanti altına almıştır. Bu husus da Bulgarlar ve Türkler arasında kardeşçe yaşamının altyapısını oluşturmuştur. Karma Bulgar ve Türk nüfusun yaşadığı bütün bölgelerde bu gerçeği tespit etme imkânı buldum.” (Yankov, 1939: 268).

Bir başka metinde de, bulunduğu sosyal konuma, aldığı aile terbiyesine ve eriştiği eğitim seviyesine bakmaksızın Türk'ün özünde şövalyelik ruhu yattığı; mensup olduğu dinin Türk'e merhamet duygusu ve birçok başka haslet aşıladığı gerçeğini teslim eder.

Todor Yankov, Sofya'da hayata gözlerini yumar (1941).

Bulgar Edebiyatında İlk İstanbul Seyahatnamesi

Todor Yankov'un İstanbul'a seyahati tam olarak ne zaman, hangi yılda yaptığını dair metinde herhangi bir nota rastlanmaz. Ancak metnin sayfalarında geçen bazı tarihler ve kişi adları gibi ikincil ve dolaylı kaynaklardan, sözü edilen seyahatin 1890'lı yılların başında yapıldığı sonucuna ulaşılır. Daha doğrusu, Bulgar diplomatik temsilcisi Dr. Georgi Vilkoviç'in Galata'da siyasi hasımlarının düzenlediği suikast sonucunda hayatını kaybettiği 24 Şubat 1892'den sonra yapıldığı yargısında bulunulabilir. Seyahat esnasında Bulgar Ekzarhlığının o yıllarda Ortaköy Portakal Yokuşu'nda bulunan binasını ziyaret eden yazarın burada Makedonya'daki okul davasından sorumlu Dimitır (Dimo) Hranov ile görüştüğünü belirtmesi, yaptığım araştırmada da adı geçen kişinin anılan görevde 1893'e kadar kaldığının anlaşılması, konumuzla ilgili İstanbul seyahatinin 1892 yılında (24 Şubat'tan sonra) veya 1893 yılının ilkbaharında yapıldığına işaret eder. Çok sayıda gazete ve dergi sayfasının yazara açık olmasına ve yazarın yayın mecrası bulma konusunda herhangi bir zorluk yaşamamasına rağmen, seyahatnamenin sığağı sığağına değil de beş yıl sonra çıkması da ilginç bir soru olarak karşımıza çıkar. Todor Yankov'un yaptığı iki yurtdışı seyahatinin ürünü olan İstanbul ve Viyana-Prag-Berlin seyahatnamelerini toplu eserlerine dâhil etmemesi, dergide tefrika edilen bu iki yazı dizisinden başka hiçbir yerde söz etmemesi de açıklanması zor bir ayrıntıya işaret eder.

Bulgar aydın, trenle seyahat ettiği İstanbul'da bir hafta kadar kaldıktan sonra, kısa sürede bağrına bastığı şehirle vedalaşmanın doğurduğu hüznle deniz yoluyla Burgaz üzerinden memleketine döner. Seyahatname kadim şehrin derin tarihî kronolojisinden birkaç notla başlar; böylelikle yazar anlatının yer alacağı genel çerçeveyi oluşturmayı amaçlar. Seyahatin Bulgaristan kısmıyla ilgili üstünkörü verilen birkaç ayrıntıdan sonra emaret ve imparatorluk arasındaki sınıra ulaşılır, yarı uyanık yarı uykulu hâlde geçilen Trakya'nın devamında Sirkeci'de heyecanla şehre ayak basılır. Gardaki kaçınılmaz hamal ve faytoncu kargaşasından sonra Beyoğlu'nda bir otele yerleşilir, hemen ertesi sabah da diplomatik temsilcilikten bir görevlinin yetkin kılavuzluğunda şehir enine boyuna gezilmeye başlanır.

Yerine göre yaya, fayton, tramvay veya vapurla Haliç'in her iki yakası dolaşılır; etkilenilen anıtlar ve mekânlar hakkında kısa ve öz bilgi aktarılır, bazen tarihsel arka plan da canlandırılmaya çalışılır. Söz gelimi, kara surları boyunca ulaşılan Topkapı'da, şehrin fethiyle ilgili sahneler yer verilir. Todor Yankov'un şehrin her yönüyle ve her türlü tarihî mirasıyla ilgilendiği, tek bakış açısı değil, çoklu bakış açısı sergilediği anlaşılır. Bunun başlıca kanıtı olarak da kısa seyahatnamenin sayfalarında cami (Ayasofya Camisi, Sultan Ahmed Camisi, Bayezid Camisi, Süleymaniye, Eyüp Camisi, Fatih Camisi, Ortaköy Camisi), kilise (Aya Yorgi Kilisesi), tekke (Mevlevihane, Rufai dergâhı) ve türbe (I. Abdülhamid Türbesi, Kanuni Türbesi) gibi dinî ve inanca özgü mekânlarının yanı sıra, Roma, Bizans ve Osmanlı'nın idari (Eski Saray, Dolmabahçe, Çırağan), ticari (Kapalıçarşı), askerî (kara surları, Yedikule, Seraskerlik, Rumelihisarı, Taksim Kışlası) yapılarının yer alması gösterilebilir. Bazıları müze statüsünde olan Çemberlitaş, Dikilitaş, Kız Taşı, III. Ahmed Çeşmesi, Aya İrini, Galata Köprüsü, Yangın Kulesi, Yeniçeri Müzesi gibi anıtsal yapılar ve mekânlar, keza eğitim kurumları (Robert Koleji), ahşap konaklar üzerine de odaklanılır. İstanbul'un manevi hayatının

ayrılmaz ögesi olan tekkelere de zaman ayrılır, Yıldız Sarayı'nda düzenlenen Cuma selamlığı da ziyaret edilir:

“İhtişamlı kortejin ortasında, padişahın sadece iki doru Arap atına koşulmuş açık faytonu ağır ağır hareket ediyordu. [II.] Abdülhamid'in karşısında Gazi Osman Paşa ve bir görevli daha oturuyordu. Fevkalade sıcak olmasına rağmen padişah, ince siyah kumaştan ve kapüşonlu bir askeri kaput giymişti; kaputun üzerinde madalya görünmüyordu. 44 yaşın üzerinde olmamasına rağmen, kambur bedeni ve yuvarlak sakalla çevreli olan solgun benzi onu ihtiyar gösteriyordu. Faytonun arkasından padişahın at üzerindeki oğulları geliyorlardı; muhafız kıyafetli iki yakışıklı oğlanı, muhafızları olan bir paşa refakat ediyordu. Şehzadeleri, müşirlerden ve merasim sorumlularından oluşan ihtişamlı ve at koşmuş bir kortej izliyordu. Daha da arkadan sırayla gri renk giysili hademeler birkaç güzel at yediyorlardı; seçkin atların eyerleri altın ve inciyle işlenmişti. Hükümdarın faytonu caminin önüne gelince asker ve Türk seyirciler, 'Padişahım çok yaşa, bin yaşa!' diye haykırdılar. Aynı o anda hoca da minareden ezanı okudu. Padişah ağır, azametli onurla camiye girdi, maiyeti de onu takip etti. Yaklaşık 20 dakika sonra, cami çıkışında yine nümayişle ve merasim marşıyla karşılanan padişah, yakında bulunan askeri birliği selamlayarak aynı şekilde sarayına döndü.” (Yankov, 2022: 45).

Hiç kuşku yok ki Todor Yankov en çok payitahtın sunduğu renklilikten, sokaklarında dolaşan ve meydanlarına yığılan envaiçeşit insan tipinden etkilenir:

“Bugün Galata İstanbul'un en canlı ticari bölgeleri arasında yer alıyor. Kule Kapısı'ndan, Galata'nın en canlı ve renkli kısmına varmak için, Grande rue de Pera'nın [İstiklal Caddesi] devamı niteliğindeki sarp bir sokak olan Yüksek Kaldırım'a salınıyoruz. Dik sokaktan 100 basamak indikten sonra Galata bütün çeşitliliği ve renkliliğiyle önümüzde açılıyor. İlk başta envai tipte insan kalabalığı görüyoruz – atalarının âdetine bağlı milli giysileriyle Türk, silindir şapkalı modern Avrupalıyla yan yana yürüyor. Bunların ardından gelen Rum, şirin kostümüyle çevik çevik adım atıyor; arkadan da gevşek, uzun bacaklı, siyah giysisi ve beyaz şemsiyesiyle Arap yürüyor, peşinden de mağrur

mağrur bir subay. İşte, yeni nesil altın Türk gençliği, Avrupa modasına uygun giysisi ve başındaki al fesle neşeyle kalabalıkta itişip kakışıyor, ardından da hımbıl dilenci yürüyor.” (Yankov, 2022: 20-21).

İstanbul’da bulunan Bulgar dinî ve sivil kurumları arasından Galata’da yer alan diplomatik temsilciliğe ve o yıllarda Ortaköy Portakal Yokuşu’nda konumlu Ekzarhlığa ilgi duyulduğu ve zaman ayrıldığı tespit edilir. Dönemin Bulgar Ekzarhı Yosif I ile çok arzulanan görüşme imkânı, ruhaninin istirahat ettiği Heybeliada’da yakalanır. Başka Bulgar yazarların ayrıntıdan kaçınmadan iştahla atlattıkları Fener ve Balkapanı Han gibi Osmanlı unsuru Bulgarlarla özdeşleşen yerleri ve mekânları Todor Yankov’un bir cümleyle geçiştirdiği görülür. Bu farklı yaklaşımın başlıca nedeni de Batı’da eğitim gören Bulgar aydınının Avrupa ruhunu ve değerlerini özümsemiş olmasıyla açıklanabilir. Boğaziçi ve Adalar’ın ziyaretini de ihmal etmeyen yazar, geçmişe takılıp kalmaktan ve okuru gereksiz ayrıntılara boğmaktan özenle kaçınır. Sergilediği klasik seyyah yaklaşımıyla şehrin yalnızca ışıltılı yer ve mekânlarını dolaşmakla yetinmez, ama dar ve eğri sokağa iner, caddede sokak köpekleri ve faytonlar arasında yürür, çarşı kalabalığı arasında kaybolur, kahvehanede kahve yudumlar, tekkede müridin tutkusuna ortak olur; kısaca, sıradan insana, parıltısız hayata ve başkent’in öz ruhuna dokunmak ister. Seyyahın bu çabası esere ayrı renk, lezzet ve değer katar.

Sonuç

Bulgar edebiyatında seyahatname türüne özgü bütün özellikleri barındıran ilk örnek olarak İvan Bogorov’un önce bir gazetede tefrika edilen *Nyakolko dena razhodka iz bălgarskite zemi* (Bulgar Topraklarında Birkaç Günlük Seyahat, 1866) başlıklı eseri kabul edilir. O yıllarda kaleme alınan birçok başka örnekte de yerel coğrafyanın kapsandığı, imparatorluk sınırları dışına çıkılmadığı görülür. Bulgar edebiyatında çağdaş anlamda seyahatnameler 19. yüzyılın sonuna doğru kaleme alınmaya başlanır. O

dönemde Bulgar toplumu modern hayata eklemlemeye çalışır; seyahat etme, uzak coğrafyaları tanıma ve yabancı dünyayı keşfetme dürtüsü doğal bir ihtiyaca dönüşür. Tarih boyunca Bulgarlar açısından bunca önem arz eden İstanbul'la ilgili ilk seyahatname de o yıllarda kaleme alınır. Avrupa'da eğitim gören ve modern dünyanın ruhunu özümseyen Todor Yankov'un önceliği İstanbul'da millî tarihinin iz düşümünü aramak ve bulmak olmaz; şehrin öz ruhuna erişme arzusuyla Bulgar aydın sokağa iner, kalabalıklar arasında dolaşır, kahvehaneye oturur. Kısa sürede bağ kurduğu şehri çok sever ve vapurun güvertesinde Boğaz kıyılarından uzaklaşırken ayrılıktan kaynaklanan yoğun hüznü kapıldığını itiraf eder. Dimitir Mollov'un ve Todor Yankov'un seyahatnameleri imparatorluk başkentinin 19. yüzyıl sonunda bulunduğu durumu, özellikle de gündelik hayatı canlandırma açısından değerli birer tanıklığa dönüşürler.

Kaynakça

- BORSHUKOV, Georgi (1976), *İstoriya na bălgarskata jurnalistika (1844-1877, 1878-1885)*, Sofya: Nauka i izkustvo.
- İGOV, Svetlozar (1996), *Kratka istoriya na bălgarskata literatura*, Sofya: Prosveta.
- MEVSİM, Hüseyin (2015), "Dimitir Mollov'un Edirne Anıları", *Yöre*, 163, Edirne.
- MEVSİM, Hüseyin (2019), "İstanbul – Sığınak ve Yurt", *Atlas*, 311, İstanbul.
- MEVSİM, Hüseyin (2022), "Sunuş", Yankov, Todor. *İstanbul'dan İzlenimler. 19. Yüzyıl Sonlarında Şehir*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 7-13.
- MOLLOV, Dimitir (1888), "Pätni belejki," *Periodichesko spisanie na Bălgarskoto knijovno drujestvo*, 25/26, Sofya.
- MOLLOV, Dimitir (2022), "Yolculuk Notları," Hüseyin Mevsim (Çev.), Yankov, Todor. *İstanbul'dan İzlenimler. 19. Yüzyıl Sonlarında Şehir*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 60-76.
- SLAVEYKOV, Petko (1982), "Tsarigrad", *Pätishta i päteshstvenitsi, XIV-XIX vek*, Svetla Gyurova (Der.), Sofya: Bălgarski pisatel, 182-195.

BULGAR EDEBİYATINDAKİ İLK İSTANBUL SEYAHATNAMESİ
ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

- SLAVEYKOV, Petko (2000), *Poeziya i publitsistika*, Veliko Tărnovo: Slovo.
- TOPALOV, Kiril (1983), *Problemi na bălgarskata văzrojdenska literatura*, Sofya: Nauka i izkustvo.
- YANKOV, Todor (1898), "Vpechatleniya ot Tsarigrad," *İlyustratsiya "Svetlina"*, IV, V-VI, VII, IX, Sofya.
- YANKOV, Todor (1939), *Pătepisi, I*, Sofya: Voенno-izdatelski kompleks.
- YANKOV, Todor (1939), *Pătepisi, III*, Sofya: Voенno-izdatelski kompleks.
- YANKOV, Todor (2022), *İstanbul'dan İzlenimler. 19. Yüzyıl Sonlarında Şehir*, Hüseyin Mevsim (Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1316605
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2023; 5(1): 62-74
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2023; 5(1): 62-74

ÇAĞDAŞ YUNAN EDEBİYATINDA POLİSİYE TÜRDEKİ İLK ÖRNEKLERİN KISA BİR TARİHİ

Özgür RENÇBERLER*

ÖZ: Bu çalışma, çağdaş Yunan yazınında polisiye türde kaleme alınan ve ardıllarına temel teşkil eden ilk örnekleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. 19. yüzyılda Batı edebiyatında polisiye türün karakteristiğini meydana getiren öncül yapıtlar ortaya çıkarken, Yunan okur türden izler taşıdığı öne sürülebilecek eserlerle tanışmıştır. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı'da gelişen ve popüler hâle gelen türün seçkin örneklerinin çeviri yoluyla Yunan edebiyatına aktarımı devamlılığını korumuş; basında polisiye hikâyelere özel yer vermeye başlanmıştır. İki savaş arası dönemde türe özel dergiler yayımlanmaya ve doğrudan polisiye türde verilen yapıtlar kendini göstermeye başlamıştır. Polisiye edebiyat Yunanistan'da altın çağını 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşamıştır. Bu izlek vasıtasıyla çalışmada, Yunan edebiyatında ölümün veya cinayetin eserin olay örgüsünde bir nevi dolgu malzemesi olarak kullanılmasından, bizzat polisiye kurmacanın ana unsuruna dönüşümü izlenmiştir. Böylelikle araştırma, Yunanistan'da polisiye romanın doğuşuna ve bu türün farklı bir kültürel bağlam içindeki gelişimine ilişkin tanıklık imkânı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Yunan Edebiyatı, Polisiye Edebiyat, Yunanistan, Yannis Maris.

* Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: orenberler@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0850-8805

Geliş Tarihi (Received): 19.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 26.06.2023

THE EARLIEST EXAMPLES OF DETECTIVE FICTION IN MODERN GREEK LITERATURE: A CONSCISE HISTORY

ABSTRACT: This study aims to present the initial examples of detective fiction in Modern Greek literature and their subsequent influence on its successors. While the 19th century witnessed the emergence of pioneering works that shaped the characteristics of the detective genre in Western literature, in Greece, only works with traces of the genre were introduced to the readers. The prominent examples of the genre, which developed and became popular in the West in the first quarter of the 20th century, continued to be transferred to Greek literature through translation, and the press began to dedicate columns to detective stories. During the interwar period, specialized magazines for the genre started to be published, also works specifically classified as detective fiction began to emerge. The second half of the 20th century became the golden age of detective fiction in Greece. Through this perspective, the study explores the transformation of death/murder from being filler material in the plot to the main element of detective fiction in Greek literature. Thus, the research offers insights into the emergence of detective stories in Greece and the development of this genre within a distinct cultural context.

Keywords: Modern Greek Literature, Detective Fiction, Greece, Yannis Maris.

Giriş

Polisiye anlatıların kökleri, kadim metinlere kadar dayandırılabilse de mantıksal çıkarımlarla gizemleri ve suçları çözen kahramanların yer aldığı modern anlamda ilk dedektif hikâyesi, 19. yüzyılın ortalarında yazılmıştır. Yaygın olarak ilk polisiye öykü kabul edilen Edgar Allan Poe'nun *Morgue Sokağı Cinayetleri* (1841) adlı bu eseri, dedektif arketipinin temelini atan C. Auguste Dupin karakterini tanıtmıştır. *Morgue Sokağı Cinayetleri*'nin, gizem odaklı polisiye metinlerdeki karmaşık bir bulmaca, zeki bir araştırmacı/dedektif ve tatmin edici bir çözüm gibi temel unsurları geliştirdiği söylenebilir.

Todorov'un "Polisiye Romanın Tipolojisi" başlıklı çalışmasında türün tanımı ve ayrımı üzerine yazdıklarından hareketle "kimyaptı" (whodunit)

ya da “muamma” adı verilebilecek bu alt türde yazan bir diğer yazar Arthur Conan Doyle olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında yazmaya başladığı, keskin gözlem becerileri, tüm dengeli çıkarımlarıyla donattığı ikonik karakteri Sherlock Holmes hikâyeleri etkisini hâlâ korumaktadır. Doruk noktasına Agatha Christie, Dorothy L. Sayers gibi yazarların temsilciliğinde iki savaş arası dönemde ulaşan kimyaptılar, suçun işlenmesi ve suçun araştırılması olmak üzere iki zaman diliminde ilerler. Yukarıda anılan unsurlar çerçevesinde katilin kim olduğu sonucuna varmak temel odaktır (Şahin, 2013: 8-9).

İki savaş arası dönemde ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan bir diğer alt tür, Fransa’da “kara roman” (noir) ve Amerika’da “hardboiled” olarak adlandırılmaktadır. Öncü olarak Dashiell Hammett ve Raymond Chandler’ın gösterilebileceği türde, suç ve anlatısı eşzamanlı olarak, kaotik, yozlaşmış bir ortamda, soğuk tasvirler ve okuyucunun ilgisini koruyan heyecan unsuru eşliğinde ilerlemektedir (Todorov, 2014: 39-40). Dedektifler cinayetleri, akıl yürütme ve muhakemeden ziyade kovalamaca yoluyla ve gerektiği takdirde zor kullanarak çözer (Yaşmut, 2014: 50).

Her iki türün bileşiminden oluşan “gerilim” (suspense), kimyaptı’daki gizem unsurunu ve geçmişe ve şimdiye ait ikili anlatıyı korur. Ancak kara romandaki gibi şimdiyi önceler. Böylece geçmişin açıklanmasının yanı sıra geleceğin merakı da okuyucuyu cezbeder hâle gelir. Gerilim romanı, ana karakterlerin sürekli olarak hayatlarını riske attığı ve gizemin bir kalkış noktası olduğu bir türdür. İki alt türü vardır: Savunmasız dedektifin hikâyesi ve şüpheli-dedektifin hikâyesi. İlk alt türde, dedektifin dokunulmazlığı ortadan kalkar ve dedektif diğer karakterlerin dünyasına dâhil olur. İkinci alt türde ise suç başlangıçta gerçekleşir ve başkahramanın suçsuzluğunu kanıtlaması gerekmektedir (Todorov, 2014: 40-42).

Çalışmanın izleyen bölümlerinde yukarıda üzerinde durulan türlerin ve özelliklerin ışığında polisiyenin çağdaş Yunan yazınındaki tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

İlk İzler

Çağdaş Yunan edebiyatında polisiye türün ilk izlerine rastlanılan eserlerden birinin Aleksandros Rizos Rangavis'in¹ 1850 tarihinde *Pandora* (Πανδώρα) edebiyat dergisinde yayımlanan *Mukavelat Muharriri*² (Ο Συμβολαιογράφος) başlıklı uzun öyküsü olduğu ileri sürebilir. Beaton (1996: 90), Rangavis'in eserini "aşk ve entrikanın yer aldığı gerçekçi bir hikâye" olarak nitelendirirken bir başka noktaya da parmak basmış ve eserin o zamana kadar yazılmış ilk polisiye eserlerden biri olarak kabul edilebileceğini öne sürmüştür. Nitekim suça ait gizemin ortadan kaldırılmasında kullanılan neden-sonuç ilişkileri (Rangavis, 2018: 10) ve okuyucunun ilgisini muhafaza etmek için başvuru olan olay örgüsü, ilkel dahi olsa eserin "muamma" çerçevesine sokulabilmesine olanak tanımaktadır.

Myrogiannis, 19. yüzyıl Yunan yazınında polisiye kurmacanın ortaya çıkışını ele aldığı eserinde (2012), aynı yüzyılda Rangavis haricinde başka yazarların yapıtlarının da muamma kategorisine sokulabileceğini yaptığı içerik çözümlenmeleriyle öne sürmektedir. Buna göre türün özelliklerinin göz önünde bulundurulmasıyla Dimitris Vikelas'ın *İki Kardeş* (Τα Δύο Αδέλφια) isimli öyküsünün (1887) polisiye anlatıya yukarıdaki örnekten daha çok yaklaştığını ifade eder. Araştırmacı bir diğer ünlü Yunan yazar Yeorgios Viziinos'un *Kardeşimin Katili Kimdi?* (Ποιος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου)

---

¹ Çağdaş Yunan edebiyatında *Birinci* (Eski) *Atina Ekolü* (1830-1880) adıyla anılmakta olan ekolün önde gelen temsilcilerindendir.

² "Noter" anlamına gelmektedir. Eser 1889-1890 yıllarında tefrika hâlinde Karamanlca olarak tercüme edilmiş ve yukarıdaki başlık kullanılmıştır. Türkçe transkripsiyon eklenerek Evangelia Balta ve Niki Stavridi (2018) tarafından yayına hazırlanan baskıda da söz konusu başlık kullanıldığı için çalışmada aynı isim korunmuştur.

başlıklı öyküsünü (1883) de irdelemiştir. İncelemesinde öyküde geçmiş yansıtan polisiye kurgunun, anlatı açısından daha da geliştiğini ve eserin çağdaş Yunan edebiyatındaki pekâlâ ilk polisiye öykü³ olarak nitelendirilebileceğini ileri sürmüştür (Myrogiannis, 2012: 16).

Yeni yüzyıla girilirken İngiltere ve Fransa’da yayımlanan ve popülaritesi gittikçe artan çok sayıda polisiye eser Yunan diline aktarılmaya başlanmıştır. Bunlardan Fransız polisiyesinin “babası” sayılan Émile Gaboriau’nun *Le Dossier No 113* başlıklı romanı 1889 yılında ve Wilkie Collins’in *Beyazlı Kadın* isimli eseri 1905 yılında Yunanca yayımlanmıştır. 1910 yılına gelindiğinde haftalık politika ve edebiyat dergisi *Ellas*’ta (Ελλάς) polisiye hikâyelere yer verilmeye ve Arthur Conan Doyle’un romanları tefrika edilmeye başlanmıştır. Aynı dergide 1913 yılında ayrı bir sayfaya “polisiye hikâyeler” manşeti atılmış ve Adrianos Zervos’un *Bir Aldatmaca* (Ενα Τέχνασμα) başlıklı hikâyesi basılmıştır (Filippou, 2018: 29).

1913 yılının sonlarında, Balkan Savaşlarının ve Yunanistan Kralı I. Yeorgios’un suikasta uğradığı bir arka planda, *Ellas* dergisi, *Bay Venizelos’un Kurtarıcısı Sherlock Holmes* (Σέρλοκ Χολμς σώζων τον κ. Βενιζέλον) adını taşıyan bir romanı tefrika etmeye başlamıştır. Mekânın Londra olduğu eserde Sherlock, Yunan Başbakan Venizelos’u Bulgarların organize ettiği bir suikast girişiminden kurtarmaktadır. 1914 yılında yayımı tamamlanan romanın, anonim olarak geçmesi ve tabii Doyle’un bu adı taşıyan bir eseri olmaması, Yunan bir kalem tarafından tanzim edildiği sonucuna götürmektedir.⁴ Nitekim herhangi bir telif ödenmeksizin tanınmış yabancı

---

³ Burada Yeorgios Viziinos’un ithografik öyküleriyle öne çıkan bir yazar olduğunu ve söz konusu öykünün de Yunan literatüründe ithografik unsurları ve güçlü ruhsal betimlemeleriyle anıldığını belirtmek faydalı olacaktır. Detaylı bilgi için bk. Ozansoy, 2009.

⁴ Filippou (2018: 30), Agra Yayınları tarafından 2013 yılında kitap olarak ilk defa yayımlanan eserin yazarının büyük ihtimalle *Ellas* dergisinin müdürü ve aynı zamanda bir yazar da olan Spiros Potamianos olduğunu ifade etmektedir.

bir yazar ve dahası karakterin nüfuzundan yararlanma kaygısı bulunduğu ifade edilebilir (Xatzivasiliou, 2019).

I. Dünya Savaşı'nın ertesinde Yunanistan'ın giriştiği "Anadolu Macerası"nın ilk aylarında (Aralık 1919) *Sfera* (Σφαίρα) dergisi, *Atinalı Fantoma* (Αθηναίος Φάντομας) başlıklı bir polisiye seriye başlamıştır. Okuyucunun cezbedilmesi için Pierre Souvestre ve Marcel Allain'in ünlü "Fantoma" karakterinin adına başvurulduğu düşünülen hikâyelerde "Komiser Dimitris Bayraktaris" in maceralarına yer verilmiştir (Filippou, 2018: 31).

İki Savaş Arası Dönem

Yunanistan'da iki savaş arası dönem, 1919-1922 yıllarında Anadolu'daki işgal girişiminin bozgunla sonuçlanmasının yarattığı ekonomik yıkım, yenilginin derinleştirdiği siyasi çalkantılar, darbe teşebbüsleri, Balkan Savaşlarıyla birlikte on yılı aşan seferberlik ve savaş deneyimi sonrası normalleşme gibi olgular eşliğinde geçmiştir.⁵ Böylesi bir evrende Kracauer'in deyimiyle "topluma başka bir yerde göremeyeceği netlikte ayna tutan" (2019: 21) nitelikte az, ancak "okuyucuya gerçek dünyayı ve sorunlarını geride bıraktıracak bir kaçış sunan" (Rodell, 1952: 12) çok sayıda polisiye anlatıyla karşılaşmaktadır.

Bu noktada düzyazısında toplum eleştirisine yer veren Pavlos Nirvanas'ın 1928 tarihli *Psihiko Cinayeti* (Το Έγκλημα του Ψυχικού) romanına değinilebilir. *Yeni Atina Ekolü*'nün öncüsü Kostis Palamas'ın edebî çevresinde konumlandırılan Nirvanas'ın eseri polisiye olay örgüsüne sahip ilk Yunan romanı kabul edilmektedir. Zaman olarak 1910-1919 yıllarında geçen eserin başkahramanı Nikos Molohanthi, yirmili yaşlarda polisiye tutkunu bir tıp öğrencisidir. Atina'nın banliyölerinden Psihiko'da vahşice

---

⁵ Dönemle ilgili detaylı bilgi için bk. Dafnis, 1997.

öldürülen genç bir kadının çözülemeyen cinayeti basında geniş yer bulmaktadır. Gazetelerin manşetlerinde yer alma arzusuyla istediği takdirde suçsuzluğunu kanıtlayacak delili de planlayarak cinayeti üstlenir. Ancak işler yolunda gitmez ve hapse girer.

Molohanthis'in hapse girişinden suçsuzluğunun ortaya çıkıp salıverilmesine kadar komik ve ilgi çekici olaylar silsilesi yaşanır. Nitekim aynı zamanda bir köşe yazarı olan ve polisiye kurmacaların Atina basınındaki artışını gözlemleyen Nirvanas, anlatısını ele aldığı dönemdeki toplumun her yaştan ve sınıftan kesimini satirik bir tarzda eleştirmek için kullanır (Hatzivasiliou, 2019). Böylece *Psihiko Cinayeti*, olay örgüsü olarak cinayeti ve suçlunun bulunmasını ele alsa ve eserin sonuna kadar polisiye atmosfer etkisini sürdürse de aslında türün bir parodisini ortaya koymaktadır.

Aynı yıl *Theatis* (Θεατής) dergisinde Petros Nisiotis'in katharevusada kaleme aldığı "öncü Yunan romanı" etiketiyle sunulan *Kan Girdabı* (Ο Κύκλος του Αίματος) adını taşıyan yapıtı yayımlanır. 1930'lu yıllara gelindiğinde haftalık dergilerde polisiye eserler veren bir diğer isim Orfeas Karavias olmuştur. Mekân olarak New York'u kullandığı ve "Orf. V. Kar." ve "Felix Kar" gibi isimler kullanarak yayımladığı hikâyeleriyle okuyucuda anglofon olduğuna dair bir kanı uyandırmak istemiştir (Filippou, 2018: 35-36).

İki savaş arası dönemde, özellikle 1920'li yıllardan itibaren *Ta Filla* (Τα Φύλλα) *Fantazio* (Φαντάζιο), *Theatis* (Θεατής), *İkogenia* (Οικογένεια) gibi polisiye anlatıların yer edindiği dergilerin sayısında artış gözlemlenirken 1935 yılı önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Neredeyse eşzamanlı olarak yayın hayatına başlayan dergiler *Maska* (Μάσκα) ve *Mistirion* (Μυστήριο) ile Yunan polisiye okuyucusunun ilgisinin kara roman ve hardboiled türden eserlere de kaydığı anlaşılmaktadır (Apostolidis, 2011).

Amerikan yazarlara ve kahramanlara ağırlık veren *Maska*'da, "FBI ajanı Dan Fowler" karakterini yaratan Norman A. Daniels, "Zorro" ve "Kızıl Palyaço" gibi kahramanların yazarı Johnston McCulley vb. yazarların hikâyeleri basılmıştır. Rakip olarak yayın hayatına başlayan *Mistirion*, İngiliz ve Fransız yazarlara ağırlık vermiştir. Dönemde polisiye eser basan süreli yayınlarda alışlagelen bir olgu ise, fazla büyüyen talep karşısında çevirisi yapılan eserlerin yetersiz kalması ve Yunan çevirmenler/yazarlar tarafından yabancı yazarların imzasını taşıyan üslupların, mekân ve kahramanların birebir taklidi olan yeni eserlerin yazılması olmuştur.

İspanya'da iç savaşın devam ettiği, Hitler'in Avusturya'yı ilhak etmeye hazırlandığı, Bulgaristan'ın irredantist söylemlerinin yoğunlaştığı, kısacası II. Dünya Savaşı'na doğru giden süreçte Yunanistan'da İoannis Metaksas'ın "4 Ağustos Rejimi" adı verilen diktatörlüğü sürmektedir. Metaksas'ı destekleyen isimlerden gazeteci Yeorgios Vlahos'un sahibi olduğu *Kathimerini* gazetesinde kızı Eleni Vlahou tarafından yazılan roman, Yunan polisiyesinde önemli bir yere sahiptir. *Petros Verinis'in Hayatının Sırrı* (*To Μυστηκό της Ζωής του Πέτρον Βερίνη*) adını taşıyan eser, tefrika hâlinde Ocak-Mart 1938 tarihleri arasında yayımlanmıştır. Hiçbir zaman kitap hâline getirilmeyen eserin gazetede alt başlığı "özgün bir Atina polisiye romanıdır". Konu, Psikiko semti sakini burjuva bir ailenin sırlarına odaklanmaktadır. Maden sahibi zengin iş adamı Petros Verinis, çalışma odasında ölü bulunur. Ölümün zehirle gerçekleştirilen bir cinayet olduğunun ortaya çıkmasıyla, maktulün kötü davrandığı eşi Maria ve eşinin aşığı şüpheli konumuna geçer. Jandarma Teğmen Grigoriou'nun üstlendiği vakayı, Dr. Sergis karakteri de araştırır ve Verinis ailesinin geçmiş sırları açığa çıkmaya başlar. Nirvanas'ın eserinin parodi niteliği taşıması dolayısıyla Vlahou'nun yapıtı ilk Yunan polisiye romanı sayılmaktadır. Keza Agatha Christie'den esinlenen eser, "muamma" sınıfına girmektedir (Filippou, 2018: 44-45).

Savaş Sonrası Dönemde “Altın Çağ”

Çağdaş Yunan edebiyatı tarihinde “savaş sonrası edebiyat” (μεταπολεμική λογοτεχνία) 1945-1967 yıllarına tekabül etmektedir. Başka bir deyişle II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden 1967 yılında gerçekleştirilen askerî darbeye kurulan “Albaylar Cuntası”na kadar geçen süreyi kapsayan dönemi ifade etmektedir. Yunanistan’da iki savaş arası dönemde yayılmaya ve gelişmeye başlayan polisiye edebiyat, II. Dünya Savaşı ve Yunanistan’daki Alman işgali (1941-1944) sırasında sekteye uğramıştır. Burada bir parantez açıp söz konusu süreçte çıkan kayda değer eserlerden olan Petros Makrinos’un *Theatis* dergisinde basılan (1942) hikâyelerinden bahsedilebilir. Makrinos’un hikâyelerinin Atina merkezli olması ve “ünlü Yunan dedektif Billy Yeranis” nitelendirmesiyle anılan başkahramanın ilk Yunan polis karakter olarak literatüre girmesi, eserlerin özgün yanını teşkil etmektedir.

Yukarıda söz edildiği üzere Alman işgali ve yine Yunanistan’ın II. Dünya Savaşı sonrası tecrübe ettiği “İç Savaş” esnasında sekteye uğrayan polisiyenin gelişimi, 1946 yılında iç çatışmaların Makedonya bölgesindeki dağlık alanlarla sınırlanması ve özellikle büyük şehirlerde hayatın olağan akışına dönmesiyle yeniden hız kazanmaya başlamıştır. *Maska* 1946 ve *Mistirion* 1952 yılında tekrardan basılmaya başlamış ve bu dönemde çıkan eserlerin ağırlığı hardboiled türünde olmuştur (Apostolidis, 2011).

1950’li yılların başında ilk defa müstakil polisiye eser vererek öne çıkan yazar, aynı zamanda gazeteci, operet ve söz yazarı olan Hristos Heropoulos’tur. Temmuz 1952’de *Embros* (Εμπρός) gazetesinde *Güzellik Yarışmasında Ölüm* (Τα Καλλιστεία του Θανάτου) isimli romanını tefrika etmeye başlamış ve eserinde dönemin Atina toplum yapısını yansıtmıştır. Filippou’ya göre (2018: 67) Heropoulos, anılan tek eseri dışında polisiye türle daha fazla ilgilenmemiş; aşk hikâyeleri yazmaya devam etmiştir.

Yunanistan'da "polisye edebiyatın atası" olarak anılan Yannis Maris'in gazeteci kimliğinin yanı sıra polisye yazarı olarak ortaya çıkışı, 1953 yılında *Íkogenia* (Οικογένεια) dergisinde *Kolonaki'de Cinayet* (Εγκλημα στο Κολωνάκι) isimli eserini yayımlamasıyla gerçekleşmiştir. Alman işgali sırasında kuzeni İlias Tsirimokos'un yayınladığı *Mahi* (Μάχη) gazetesinde yazmaya başlayan Maris, çeşitli gazetelerde farklı pozisyonlarda görev almıştır. 1953 yılında yönetici kadroda yer almak üzere geçtiği *Akropoli* (Ακρόπολη) ve *Apogevmatini* (Απογευματινή) gazetelerinin iş birliği kurduğu *Íkogenia* dergisinin teklifiyle *Kolonaki'de Cinayet*'i yazmıştır (Leontaritis, 2013: 75-76). Eser, Yunan polisye edebiyatında yeni bir sayfa açmış; yansıttığı hava, toplumdaki kesitler, gizem unsuru ve karakterleri ile pek çok yazar için rol model teşkil etmiştir.

Georges Simenon'un "Dedektif Maigret" karakterinden esinlenerek yarattığı söylenebilecek ve başlı başına bir çalışma konusu olabilecek "Komiser Bekas" karakterinin çözdüğü vakalardan oluşan çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Senaryo, tarih anlatısı, köşe yazıları hariç sadece polisye türde kitap olarak basılan kırkı aşkın roman, çok sayıda öykü ve uzun hikâyesiyle Yunanistan'da gerilim/suspense alt türünün öncü ismi olarak tarihe geçmiştir (Apostolidis, 2012: 11-28).

Özetle, birlikte 700 üzerinde sayı basan *Maska* ve *Mistirion* dergileri, büyük okuyucu kitlesi olan kadın dergilerinde, keza günlük gazetelerde tefrika hâlinde yayımlanan roman, öykü ve uzun hikâyeler, Pehlivanidis (Πεχλιβανίδης) gibi yayınevlerinde basılan cep boy kitaplar sayesinde "hafif" polisye edebiyat, 1950-1967 yılları arasında Yunanistan'da "altın çağını" geçirmiştir. 1967 yılında gerçekleşen askerî darbe sonucu kurulan Albaylar Cuntası'nın uyguladığı sıkı sansür, 1974 yılında cuntanın dağılmasıyla kalksa da, okuyucuda "polisle ilgili her şeye" karşı durma refleksi gelişmiş; televizyonların evlerde yer edinmeye başlaması ise düşüşü perçinlemiştir.

Sonuç

Çalışmada, çağdaş Yunan yazınında polisiye edebiyatın ilk örnekleri kronolojik bir esasla yazıldıkları dönemin koşulları ve ait oldukları alt türler de gözetilerek ortaya konmuştur. Buna göre çağdaş Yunan edebiyat tarihinde *Birinci Atina Ekolü* (1830-1880) ve *Yeni Atina Ekolü* (1880-1920) olarak adlandırılan dönemlere denk düşen yıllarda doğrudan polisiye bir kurmaca ortaya koyma maksadı olmaksızın türden izler taşıyan eserlerle karşılaşmaktadır. Bununla birlikte Batı yazınında oldukça popülerleşen “kimyaptı” başatlığındaki polisiye eserlerin çeviri yoluyla Yunan literatürüne girdiği ve büyük kitleye hitap eden süreli yayınlarda yerini aldığı anlaşılmaktadır.

20. yüzyılın ilk yarısında devam eden ve kara roman türünde eserlerin de eklendiği bu çeviri faaliyetlerinin beraberinde gelişen bir durum daha söz konusudur. Bu, İngiltere, Fransa ve Amerika’da kaleme alınan ve tüm dünyada olduğu gibi Yunanistan’a yayılan polisiye kurmaca eserlerin yazarlarının isimlerinin, üsluplarının, mekânlarının ve karakterlerinin taklit edilerek yeni eserler yazıldığı gerçeğidir. Buradan hareketle böylesi bir pratiğin, benzer okumalara artan talebin salt orijinal eserlerle karşılanamaması ve yurtdışında geçen dedektiflik öykülerinin Yunan okuyucuyu daha çok cezbetmesi gibi nedenlerle geliştiği vargısına ulaşılmaktadır.

İki savaş arası dönemde verilen az sayıda ilk örneklerden sonra, 1950-1967 yıllarında polisiyenin tüm alt türlerinden anlatılar, Yunanistan’da son derece popüler hâle gelmiştir. Ancak bu popüleritenin en hafif tabirle edebî vasatlığı doğurduğu ve Yunanistan’da polisiye kurmaca yapıtların uzun yıllar edebiyat dışı (παραλογοτεχνία) ya da hafif eser/ucuz roman kategorisinde değerlendirilmesine neden olduğu sonucuna varılabilir. Çağdaş Yunan edebiyatı tarihinin temel başvuru eserleri sayılan kitaplarda

salt polisiye eserler veren yazarların yer almaması bu görüşü destekler niteliktedir. Nitekim polisiye edebiyatın en tanındık ismi Maris'in dahi adına ancak güncel edebiyat araştırmalarında yer verilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak polisiyenin yeniden yükselişe geçmesinin 1990'lı yılların ortalarını bulduğu ve altında edebî kaygı taşıyan olay örgülerinin yattığı ileri sürülebilir.

Kaynakça

- APOSTOLİDİS, Andreas (2012), *O Kozmos tu Gianni Mari (O Kósmos tou Giánni Marí)*, Atina: Ekdosis Agra.
- APOSTOLİDİS, Andreas (2011), "Dio – tria pragmata ya to astinomiko mithistorima" (Δύο – τρία πράγματα για το αστυνομικό μυθιστόρημα), <https://eglima.wordpress.com/2011/03/05/apostolides/>, (Erişim Tarihi: 16.05.2023)
- BEATON, Roderick (1996), *Ísagogi sti Neoteri Elliniki Logotehnia: Piisi ke Pezografia 1821-1992 (Eiřagogí sti Neóterh Ellhnikí Logotehnia: Poiíση kai Pezografía 1821-1992)*, Atina: Ekdosis Nefeli.
- DAFNİS, Grigorios (1997), *Í Ellas Metaksi Dio Polemon 1923-1940 (H Ellás Metađu Δύο Πολέμων 1923-1940)*, Atina: Ekdosis Kaktos.
- FİLİPPOU, Filippos (2018), *Ístoria tis Ellinikis Astinomikis Logotehnias: O Yannis Maris ke i alli (Iστορία της Ellhnikís Astynomikís Logotehniás: O Giánnis Marís kai oi álloi)*, Atina: Ekdosis Pataki.
- HATZIVASİLİOU, Vangelis (2019), "O Pavlos Nirvanas ke i Aparhes tis Ellinikis Astinomikis Logotehnias" (O Παύλος Νιρβάνας και η Απαρχές της Ellhnikís Astynomikís Logotehniás), *Hartis*, 2, <https://www.hartismag.gr/hartis-2/pyxides/o-paylos-nirbanas-kai-oi-aporxes-ths-ellhnikhs-astynomikhs-logotexnias>.
- KRACAUER, Siegfried (2019), *Polisiye Roman: Felsefi Bir İnceleme*, Dilman Muradoğu (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

- LEONTARİTİS, Yorgos A. (2013), *O Yannis Maris ke i Epohi tu* (Ο Γιάννης Μαρής και η Εποχή του), Atina: Ekdotis Agra.
- MYROGIANNİS, Stratos (2012), *Apo tis İstories Mistiriu stin Astinomiki Ploki: Anazitontas tin Emfanisi enos Enigmatiku İdus ston Elliniko 19 Eona* (Από τις Ιστορίες Μυστηρίου στην Αστυνομική Πλοκή: Αναζητώντας την Εμφάνιση ενός Αινιγματικού Είδους στον Ελληνικό 19^ο Αιώνα), Atina: Ekdotis Aleksandria.
- OZANSOY, Esin (2009), "Georgios M. Viziinos (1849-1896) ve Çağdaş Yunan İthografik Öyküsü", *Dilbilim*, 21, 53-62.
- RİZOS RANGAVİS, Aleksandros (2018), *Mukavelat Muharriri*, Evangelia Balta ve Niki Stavridi (Haz.), İstanbul: The Isis Press.
- RODELL, Marie F. (1952), *Mystery Fiction: Theory and Technique*, New York: Hermitage House.
- ŞAHİN, Seval (2013), "Giriş", *Edebiyatın İzinde: Polisiye Edebiyat*, Seval Şahin vd. (Ed.), İstanbul: Bağlam Yayınları, 7-20.
- TODOROV, Tzvetan (2014), "Polisiye Romanın Tipolojisi", Yasin Sofuoğlu (Çev.), *Notos Öykü*, 46, 36-42.
- YAŞMUT, Çağatay (2014), "Suç Tarihi ve Polisiye Roman", *Notos Öykü*, 46, 48-51.

Çeviri/Translations
DOI: 10.53711/balkanistik.1312568
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2023; 5(1): 75-127
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2023; 5(1): 75-127

17. YÜZYILA AİT ANONİM BİR TÜRKÇE-SIRPÇA-HIRVATÇA SÖZLÜK*

Derviş M. KORKUT

Sırpça-Hırvatçadan Çeviren: Ali Mehmet GÜRSEL*

Türkçe, Arapça ve Farsça yazan şair ve yazarlar arasında Bosna Hersek kökenliler daha çok ilgimizi çekmektedir. Çünkü onlar bize 300 yıldan daha eski bir geçmişe sahip Sırpça Hırvatça eserler de bırakmışlardır. Şu anda bizi özellikle de iki dilde (Sırpça Hırvatça-Türkçe ve tersi) sözlük yazarlar ilgilendirmektedir. Bu kişilerin öncülerinden biri de âlim ve nüktedan bir yazar olan Mehmed-kalfa Uskufi Bosnevi'dir. Uskufi'nin Potur Şahidi (Makbul-i Arif) adlı Sırpça Hırvatça-Türkçe sözlüğü, Jakov Mikalja'nın (Micalia)¹ *Blago Jezika Slovinskoga ili Slovník (Thesaurus linguae Illyricae sive*

* Bu makale Derviş M. Korkut tarafından "Tursko-Srpskohrvatski Rječnik Nepoznatog Autora Iz XVII Stoljeća" orijinal başlığıyla Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünün *Prilozi za Orijentalnu Filologiju* (Şarkiyat Filolojisine Katkılar) dergisinde Sayı: XVI-XVII, Yıl: 1966-67, ss. 135-182 yayınlanmıştır.

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Boşnak Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, e-posta: amehmetgursel@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1262-254X

¹ Çevirmen Notu (Çn.): Jakov Mikalja, 1601-1654 yılları arasında yaşamış Hırvat dilbilimcidir. 1651 yılında *Blago Jezika Slovinskoga ili Slovník* (Slavca Sözlük) adlı eseri yayınlamıştır.

Geliş Tarihi (Received): 10.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 27.06.2023

Dictionarium Illyricum, 1649-1651) adlı sözlüğünden en az 17 yıl önce yazılmıştır.

Őu anda yayınlamakta olduğum sözlük, elime geöen en eski Türköe-Sırpöa Hırvatöa el yazması sözlüktür. Bu sözlüğü, Travnik yakınlarındaki Bila kasabasında Alihodđić ailesinin kitaplığında buldum. *Codex Alihodđić* veya kısaca *Cod. Al.* olarak adlandıracağımız bu eser, birçok farklı eseri içeren bir mecmuadır. Bu kitaba ilgi duyduğum için, daha sonra arkadaşım Muhamed Alihodđić, bu eserin sözlük kısmını inceleyip yayınlamam konusunda bana onu hazır bir şekilde sunmuştur, kendisine çok teşekkür ederim. 1927 yılında Saraybosna'da eski Balkan Araştırma Enstitüsünde çalışmaya başladığımda, özellikle Bosna Hersekli insanlarımızın Sırpöa-Hırvatöa dilinde yazdığı çalışmalara dikkat ettim. Bu çalışmalar arasında öncelikli olarak sözlükler bulunmaktaydı. Dr. Otto Blau, *Bosnisch-türskiche Sprachdenkmäler (Tür. Boşnaköa-Türköe Dil Anıtları)* adlı eserinde onlardan birkaç tanesini yayınlamıştır. Bu eser, 1868 yılında Deutsche Morgenländische Gesellschaft (*Tür. Alman Dođu Araştırmaları Derneđi*) tarafından yayınlanan *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes (Tür. Dođu İlmi İçin İncelemeler)* adlı eserin 5. cildi, 2. sayısı olarak basılmıştır. Blau, sadece Uskufi'nin Potur Şahidi eserini orijinaline sadık kalarak yayınlamıştır. Bu yayını da söz konusu eserin III. kısmındaki 175-312 sayfalarında *Abdusselam, d. i. Türskisch-bosnische Glossarien. Nach Sarajevoer Handschriften (Tür. Abdusselam'ın, Türköe Boşnaköa Sözlüğü, Saraybosna El Yazmalarına Göre)* adlı konu başlığı altında yer almaktadır. Dr. Blau'nun başarılarını gölgelememekle birlikte, bu tür bir yayınlama şeklinin bir *edebiyat salatasına* benzediğini ve açıkçası bunun bizi pek tatmin etmeyeceğini belirtmek zorundayım. Blau, üç farklı sözlükten aldığı örnekleri bir kabın içine katıp harmanladı ve ardından alfabetik sıraya göre düzenledi. Böylece hiçbirinin özgünlüğünü korumadan ve biçimlerini bozarak bir araya getirdi. Ancak Blau'nun, sözlükleri bu şekilde işlemesi ona

ayrı bir değer kazandırdı. Çünkü Blau, onları Almanca açıklamış ve iyi bir botanikçi olduğu için bu sözlüklerde geçen ağaçların ve şifalı bitkilerin değerli bir nomenklatürünü (bilimsel adlandırmasını) sunmuştur. Bunu başarılı bir şekilde yapabilen çok az kişi vardır.

Dr. Otto Blau, *Abdusselam (Adamotu)* kısmını yazarken, eski Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlüklerin üç farklı nüshasından yararlanmışır. İlk nüsha, Gotha voyvodasının Doğu dillerine ait elyazmaları koleksiyonunda bulunuyordu (*Pertsch's Katalog der Gothaer Handschriften, S. 48, No 43, arab. 1707a, Seetzen: No 140*). İkincisi, Bosna Valisi Topal Osman Paşa'nın kütüphanesinde bulunuyordu ve 1836 (h. 1252) yılında Saraybosna'da İbrahim Oğlu Abdullah adında bir yeniçeri çavuşu tarafından istinsah (kopya) edilmişti. Üçüncüsü ve en kapsamlı olanı, Saraybosna Rüştüye Kütüphanesinde bulunuyordu. Onu da 1837 (H. 1253) yılında Donja (Aşağı) Tuzla'nın bir mahallesinden Ahmed Bey Handura'nın oğlu Hafız diye biri istinsah etmiştir.

Bu üç nüshanın hiçbirinde sözlük yazarının adı veya yazıldığı tarih belirtilmemiştir. Asıl dikkat çeken durum ise eserlerin gerçek adlarının olmayışdır, müstensihleri (kopyalayanlar) onları daha sonra farklı isimlerle adlandırmışlardır: Gotha nüshası yanlışlıkla *Potur Šahidijje* olarak adlandırılmış; Topal Osman Paşa'nın Kütüphanesinde bulunan el yazmasındaki *Kitab-i lugat bi lisan-i bosnevi*; Tuzla nüshasında da *Lugat-i bosnevi* diye adlandırılmıştır.

Codex Alihodžić'in ne bir başlığı ne de sözlük yazarının adı belirtilmiş, hatta müstensihinin adı bile bulunmamaktadır. Sadece sonunda *Sahib Mustafa bin Ali-hoca 1260* (Ali Hoca'nın oğlu, Sahip Mustafa, h.1260) notu

bulunmaktadır. Bu da, bu mecmuanın 1844 yılında Biljanlı Alihodžić ailesinin bir üyesine ait olduğunu göstermektedir.¹

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde, Sırpça Hırvatça-Türkçe veya Türkçe-Sırpça Hırvatça olarak fişlerde kayıtlı tüm el yazması sözlükleri dikkatlice inceledim, ancak Cod. Al.'deki gibi bir sözlük bulunmamaktadır. Uskufi'nin *Makbul-i Arif* (Potur Šahidije)'inden üç nüsha buldum: kayıt no 2865 (25 yaprak), 3376 (15 1.) ve 2961 (251.); kayıt no 3248 *Lugat türkçe-boşnakça* (12 1.); kayıt no 485 *Türkçe-boşnakça lugat defteri-Lehçet-ül-lugat* (138 1.). *Potur Šahidije* dışında bahsi geçen sözlüklerin yazarlarının kim olduğunu ve ne zaman yazıldıklarının belirtilmemiş olması şaşırtıcı ve dikkat çekicidir. Bahsedilen sözlüklerin en kısası ve 3248 numarayla kayıtlı olanının, eski Türk alfabesinin on dokuzuncu harfiyle başlaması da ayrı bir

¹Ancak bu kitap, büyük olasılıkla çok eski zamandan beri onun atalarının mülkiyetindeydi. Ataları, önceden Slavonka Požega (Hırvatistan sınırlarında bir şehir) civarında tımar sahibi eski bir sipahi ailesiymiş. Osmanlı Slavonija bölgesini (Doğu Hırvatistan bölgesi) kaybetmesiyle, bu aile de Bosna'ya gelmiş -ki muhtemelen eski kökenleri buraya dayanıyordu- ve burada da tımar olarak bugün de yaşamakta oldukları Travnik'in Bila kasabasına yerleşmişlerdi. Yeni yurtlarına geldiklerinde de aile geleneğini sürdürerek, Beşlagićler olarak anılmışlardır. Bu aileden birçok neslin gömüle geldiği Bilja mezarlığında onların atalarına ait birçok mezar taşı nişanı da hâlâ korunmaktadır. Hayatta olan torunlar, mezar taşlarında tarih ve yazı olmasa da atalarından bazılarını ve onların isimlerini hatırlamaktadır. Ancak "vezir mezarı" (o civardaki halk bu mezarı öyle adlandırıyor) olarak bilinen mezarın kime ait olduğunu bilmiyorlar. Mezar taşında ölen kişinin adı yazılı olmasa da veba salgını döneminde yani 1732 (h.1144) yılında ölmüş olabileceğini işaret eden iki ipucu bulunmaktadır: Bu kişi, Bila kasabasına yerleşen ilk Beşlagić ailesinden biri olabilir. Onların göç ettiği dönem, Habsburgların 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Slavonija bölgesini ele geçirdiği döneme denk geliyor. Vezir mezarının nişan taşına kazınan kavuk gibi, Alihodžić'lerde yaşayan Hasan Efendi Beşlagić'in mezar taşına da kazınmıştır. Hasan Efendi'nin torunları, onu vebadan kurtulan tek erkek olarak hatırlıyorlar. Sonraki nişanda yazılı hiçbir şey bulunmuyor. Ancak bugünkü Alihodžićler, bir söylentiye göre o nişanın, onların dedelerine ait olduğunu, yalnızca hicri 1185 (1771) tarihli olduğunu ve Ali Hoca'nın oğlu Abdulgani Efendi'nin mezarı için yaptırıldığını biliyorlar. Onun yanındaki nişanda da sadece ölen kişinin ismi kazınmış, ancak onun Abdulgani Efendi'nin babası olduğunu hatırlıyorlar. Nişan taşı bulunan birkaç tane daha yan yana sıralı "Ali" adı bulunmaktadır. Alihodžićler, bu Alilerin tek bir çatı altında yaşadığını söylüyorlar. Mul'-Alija 1229'da (1813-1814) defnedilmiştir. Bir yanında ise 1844'te (h.1260) ölen ve Codex Alihodžić sözlüğünün sahibi olan Ali Hoca'nın oğlu bizim bu Mustafa'nın babasının mezarı olması gerektiğini düşünüyorlar. Ancak mezarın nerede olduğu belli değil. Belki de Bila mezarlığına hiç gömülmedi. Biljanlı Alihodžićler hakkında bu kadar bilgiyi, bir nüshasını bulmak için ne kadar çok uğraşsam da hiçbir yerde rastlamadığım bu eski sözlük örneğini bizler için koruduklarından dolayı onlara bir değer nişanesi olarak sundum.

merak konusudur: "damar, m, živac; tam'kar, m, lakoman" vs. Dolayısıyla, onun için eksik ya da yarım diyemeyiz, zira sonu var ama başı ve ortası yok.

Eski zamanlara ait olan üçü anonim ve aynı zamanda yazılış tarihleri belli olmayan, bahsi geçen dört sözlükten farklı olarak en son iki sözlükte yazarlarının adları yer almakta, hatta ikisinden birinde sözlüğün tamamlandığı yılın da kaydı mevcuttur. Daha eski tarihli sözlükte ise yazarın tam adı ve mesleği "Muvakkit-zade muvakkit Hüseyin Hüsnü, hicri 1310 (1893)." şeklinde belirtilmiş, aynı zamanda kurşun kalemle Arap harfleriyle şunlar da yazılmıştır: Hacı-Huseynović Hüseyin Hüsnü, el muvakkit der cami-i Husrev Bey (Hadžihusejnović Husejn Husni, Hüsrevbey Camii Muvakkiti).

Bu eser, üç dilde kaleme alınmış kapsamlı bir sözlük (Boşnakça, Türkçe, Arapça lugat) olup iki ciltten oluşmaktadır (I. cilt 200 sayfa, II. cilt 179 sayfa). Kelimeler, Türkçeye ve dilimize uyarlanarak Arap harfleriyle yazılmış ve Sırpça Hırvatça kelimelerin baş harflerine göre sıralanmıştır. Dilimize ait kelimelerin açıklamaları genelde Türkçe, bazen de Farsça ve Arapça olarak verilmiştir, ancak her zaman olmasa da Arapça ve Farsça konusunda eksiklikler bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen sözlükten daha sonra, Arapça sözcüklerle de genişletilmiş "Türkçe-Bosanski" adıyla geniş kapsamlı bir Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlük yazılmış, ancak sözlük tamamlanmamış ve tarihlendirilmemiştir. Bu el yazma eserin kapağında da belirtildiği üzere onu Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Camisi'nin muvakkiti Hacı Hüseyinoviç Akif Efendi (el muvakkit be-cami-i Gazi Husrev Bey der Saray Hacı Huseynoviç Akif Efendi) yazmıştır. Bu kişi, 1899 yılında ölen Hacıhüseynoviç Hüseyin Efendi'nin küçük kardeşi olup o vazifedeki halefiydi. Babaları ise bizim Muvakkit (Öl. 1888) diye bilinen ünlü tarihçimiz Salih Sıdkı Efendi'ydi. Bu sözlük de kapsamlı bir sözlüktür (yaklaşık 280 sayfa), ancak eksiktir: Arapça

birçok ifadenin anlamı eksiktir. Ayrıca her iki sözlüğün de fihrist (içindekiler) kısmı vardır.

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Codex Alihodžić'teki gibi Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlükten tek bir nüsha dahi bulamadım. Bu nedenle, Doğu dillerine ait çok kıymetli ve zengin el yazmaları koleksiyonuna sahip olan Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünde şansımı denemek istedim. Ancak aradığımı orada da bulamadım. Çünkü henüz birçok derleme (mecmua) daha incelemeye alınmadığı için henüz kataloglaştırılmamış ve içlerinde yer alan sözlükler kayda geçirilmemişti. Bulduğum eski el yazma sözlüklerden iki tanesi ilgimi çekti, zira bunlar Codex Alihodžić'teki Arapça-Türkçe sözlükle neredeyse aynıydı. Bu sözlüğün başlığı olmasa da, 29 Şaban 1034 (... 1625) diye istinsah edildiği tarih kaydı düşünülmüş ve üzerine müstensihin şahsi mührü vurulmuş, ama ne yazık ki o da okunaksızdır. Bu versiyonun müstensihi kesinlikle bizim hemşehrimiz olmalıydı, ki Bosna Hersek halkına özgü bazı imla hatalarından bu anlaşılıyor: Çirkinrek yerine "*çirçinrek*", Salı günü yerine "*sali gun*", tütün yerine "*tutun*" diye yazmış. Şarkiyat Enstitüsünde bulunan (no: 666/52) bu sözlüğün bir nüshası Codex Alihodžić'i tamamlamış oluyor. Üzerinde bir tarih bulunmasa da, eserin başlığı yazıyor: (Lugat-i Kur'an ve Irşad-üs sibyan). Bu başlıktan, aynı sözlüğün ondan daha iyi durumdaki versiyonunda (Şar. Ens. No 116 /50) bile yok. Ancak bu versiyonda istinsah tarihi olarak hicri 968 (1561) yılı belirtilmiştir, yani Codex Alihodžić (hicri 1034=1625)'dekinden çok daha öncesine aittir.

Bu Arapça-Türkçe sözlüğe ilgi duymamın nedenleri, onun tam olarak tarihlendirilmiş bir nüshasının Codex Alihodžić'in içinde bulunması ve muhtemelen eski diğer bazı eserlerle birlikte tamamı filigransız eski bir kâğıda yazılı hâlde, tek bir mecmuada yer almasıdır. Bu durumdan, bu Sırpça Hırvatça-Türkçe sözlüğün uzun zaman önce, muhtemelen 17. yüzyılın ikinci yarısında, ancak kesinlikle Üsküfî'nin "Potur-Şahidija" (hicri

1041=1631/32) adlı eserinden daha sonra yazıldığı sonucuna varılabilir. Aslında Codex Alihodzić'teki bu anonim sözlüğün yaşına dair bir başka dolaylı kanıt daha vardır. O da bu eserde sıkça geçen Türkçe arkaik ifadeler ki bunlar ne günümüzdeki Türkçe sözlüklerde ne de 19. ve 20. yüzyıla ait Türkçe eserlerde bulunmaktadır. Üstelik bunlar Kemal Atatürk'ün dil reformundan önce hem günlük konuşma dilinden hem de edebî dilden yok olup gitmiş ve bir daha da geri gelmemişlerdir. Bu arkaik kelimelerden bazıları bugün yalnızca Anadolu'da konuşulan bazı lehçelerde görülmektedir, ancak bunlar bizim sözlüğümüzden daha eski olan o mevzubahis Arapça-Türkçe sözlükte de geçmektedir. Ayrıca onun, Türkçe birçok arkaik kelime içermesi Türkler açısından da ilginçtir, ama bizim için daha ilginçtir. Çünkü artık Sırpça Hırvatça sözlüklerde bile bulunmayan unutulup gitmiş birçok arkaik ifademizi bizim için muhafaza etmiştir.

Codex Alihodzić'teki gibi Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlük versiyonundan bir tane daha arayıp bulamasam da yazarları hemşehrimiz olan üç tane sözlüğe rastladım. İkisinin yazarı şimdiye kadar bizim edebiyatımızda tanınmıyordu, üçüncüsünün ise bu türde bir eseri olduğu bilinmiyordu.

İşte onların kronolojik sırası:

1) Ebu-Bekr bin Şeyh Seyfullah bin Şeyh Muslihuddin El-Bosnevi h.1091 (1680) yılında metinde geçtiği üzere "bir ay içinde" "Lugat" başlığı altında 16 yapraklı bir risale yazmıştır. Bu risale, Türkçe mısralarla yazılmış Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Ahmed bin Mehmed adındaki birisi, 1682 (h.1093) yılında Travnik Elçi İbrahim-Paşa Medresesinin Kütüphanesinde muhafaza edilen bir eserden onu (من نسخة بخطه - *Min nüshati bi-hattihî*) şeklinde notunu düşerek istinsah etmiştir.

Şeyh Muslihuddin'in torunu olan bu Ebu-Bekr (Bećir) muhtemelen Travniklidir. Bu varsayımı destekleyen şu iki durum vardır: Birincisi, Travnik'teki Potur Mahallesi'nin resmi adının Muslihuddinova

(Muslihuddin Mahallesi) olmasıdır. Ancak Travnik'te o adamın kim olduğu ve ne zaman yaşadığı çoktan unutulmuştur. İkincisi, bu sözlüğün şimdiye kadar bilinen tek nüshasının Travnik'te bulunmuş olmasıdır.

2) Ünlü âlim Mostarlı Şeyh Yuyo (Mustafayi Mostari) 1699 (h. 1110) yılında “*Şerh-i Manzumeyi Şahidi*” adlı bir eser yazmıştır. Bu eser Muğlalı Şahidi İbrahim Dede'nin (ölüm 1521= h. 927) Farsça-Türkçe manzum sözlüğüne² yazılan bir şerhdır. Şeyh Yuyo'nun kendi el yazması İstanbul'daki Bağdadi İsmail Paşa Kütüphanesinde bulunmaktadır (bk. Bursalı Mehmed Tahir: Osmanlı Müellifleri, II, 31, 13 no'lu sırada).

3) Halis İbrahim Pasarofçavi (öl. 1747 =h. 1160 İstanbul) 1731'de (h.1143) “*Mecmau'l-Emsal - Düsturu'l-Acem*” adında büyük bir sözlük yazmıştır. Soyadından da anlaşılacağı üzere kendisi Pasarofça (Požarevac) doğumludur (bk. yukarıda alıntılanan eser, cilt II, s. 31).

Türkçe ve Sırpça Hırvatça olarak kaleme alınmış bu eski sözlükten bir nüsha daha bulmak mümkün olmadığı için kendimizi Codex Alihodžić'teki ile sınırlamak zorunda kaldık.

Codex Alihodžić, 133 x 195 cm. boyutlarında, 22 cm. kalınlığında, deri kaplı karton ciltli, yani sol kapağından deriyle tutturulmuş bir mecmua formatındadır. Cildi iki renkli ibrişim bir şiraze ile sağlamlaştırılmıştır. Sağ kapağı tamamen eksiktir, baştaki bazı sayfalar (şeriat hukuku alanında Arapça bir esere ait) da eksiktir. İstinsah tarihi bulunmuyor, ancak sonlara doğru Zepçalı Mahmud Paşa Hadžinurullahović tarafından Saraybosna Čekrčina Camisi'nde istinsah edildiği belirtilmiştir. Daha sonra zayıf bir el yazısıyla yarım kalmış bir “Şurut-i salat” (Namazluk) yazmakta, arkasından da 6 boş sayfa gelmektedir. Onların da arkasından gelen 38 sayfada iki farklı yazı biçimiyle (Arapça kelimeler “nesih”; Türkçe kelimeler “nestalik”) yazılmış, “Lugat-i Kur'an ve irsad-us sibjan” (başlıksız) adlı lügata yer

---

² Çn. Tuhfe-i Şahidi

verilmiştir. Bu Arapça-Türkçe sözlükte istinsah tarihi tam olarak (29 Şaban 1043) mevcuttur, ancak müstensihinin mührü gelişigüzel vurulduğu için maalesef zor okunmaktadır. Muhtemelen Hasan diye birinden bahsedilmektedir. Metnin tamamında şöyle okunmaktadır: (açıklamada [lejanтта] isim 2 kez iç içe geçmiş), *Mâ re'âhu-l-mu'minûne hasenen fehuwe inde-llahi hasenun*³. Bu sözlüğün arkasından gelen 9 sayfaya da Arapça ve Türkçe bazı dualar yazılmış; sonuna da tarih (h. 1135=1724) ve imza “Munla-Hasan es-sohtagan (!) bimedine Žepče” atılmıştır.

Ardından gelen 18 sayfada, birçok farklı kişinin el yazısıyla yazılmış çeşitli metinler (dualar, yemek tarifleri, notlar vs.) yer almaktadır. Sonrasında gelen 3 boş, 5 karalanmış sayfa ve onların da ardından 6 boş ya da yarısı boş sayfalar gelmektedir.

Bu mecmuadaki hem Softa Molla Hasan'ın notundan hem de mecmuanın ilk bölümünün sonundaki nottan anlaşıldığı üzere kitabın önceki sahibi bir Žepçalı imiş ve 1724'ten sonra da kitap Biljalı Alihodžićlerin eline geçmiştir.

Codex Alihodžić'in son kısmında da bizim asıl konumuz olan, 34 sayfalık Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlük bulunmaktadır. Yazarı kesinlikle Bosna bölgesinden değildir. Muhtemelen Herseklidir, İlav lehçesiyle yazdığı için Mostarlı olabilir. Leđa [Tr. sırt], kelimesini “leđa” diye yazıyor. Burada yer alan birçok kelimenin anlamının Bosna bölgesinde bilinmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz; zira bu kelimeler ya Hersek bölgesiyle alakalıdır ya da İvan Dağı'nın bu tarafından daha farklı şekilde söyleniyordur. Onlardan birkaç örnekse şöyle: ostan [Tr. *üvendire*] (Codex Alihodžić'te Bosna bölgesinden olan biri bunun ne olduğunu bilmediği için onu “osnak” diye düzeltmiş.), kostilova (Karadağ'da koščela [Tr. *çitlembik*]), srpokrila (Tr. *bir papağan türü*, Lat. *Lathamus*), golijen (cjevanica [Tr. *kaval kemiği*]), kukaviçi

³ Çn. İnne mâ raâhü'l-mü'minûne hasenen fe-hüve 'indellâhi hasenün. Anlamı “Müminlerin güzel gördüğü şey Allah katında da güzeldir.”

konj (pupavac [Tr. *ibibik kuşu*]), krupnik (pirevina [Tr. *ayrık otu*]), mođdan (mozak [Tr. *beyin*]), mozak (mođdina u kostima [Tr. *kemiklerdeki ilik*]), uvrnuti (uőtrojiti [Tr. *burmak*]), blato (jezero [Tr. *göl*]), grnača (jarebica [Tr. *keklik*]), skotina (balega [Tr. *tezek*]), ohme (đdrijebe [Tr. *tay*]), kosirica (kosjerica = donja vilica [Tr. *alt çene*]), večerin (sjeverozapadni vjetar [Tr. *Kuzeybatı rüzgarı*]), babuljast (okrugao [Tr. *yuvarlak*]), miriha (bosiljak [Tr. *fesleğen*]), ostup (pozder [Tr. *kendir*]), krpuša (krpelj [Tr. *kene*]), krkotina (biljka valeriana [Tr. *kedi otu*]), klak (kreč [Tr. *kireç*]) mastir (manastir, samostan [Tr. *manastır*]).

Bu sözlüğün yazarının Hersekli olduğu, sadece kelime sonunda değil, kapalı hece sonunda da yer alan yumuőak sessizleri (konsonantları) sert sessize dönüőtürmesinden anlaşılmaktadır: labud [Tr. *kuđu*] yerine “labut”, roğnik [Tr. *saçak*] yerine “roőnik” yazmaktadır. Hersek’in dağlık bölgesinden değil de batı Hum (Đupa) bölgesinden olduğu İkavca yazmasından anlaşılıyor (hatta j’leri yazarken abartıyor): “lj” sesi yerine j, “nj” sesi yerine de “n” koymuő. Örneđin “bjelilja [Tr. *çamaőır yıkayan*]” kelimesini “bilija”, “konj [Tr. *at*]” kelimesini “kon”, “pjena [Tr. *köpük*]” kelimesini “pina”, “iznenada [Tr. *apansız*]”yı da “iz privarke” vs. diye yazmuő. Bunları her zaman böyle yazmaktadır. Ancak onun istisnalar yaptığı, ya da müstensihler sonradan bazı yerlere “lj” ve “nj” sesi gibi iyekav diyalekti özelliği serpiőtirdiđi yerler (kelimeler) de vardır. İőte o örneklerden bazıları: “golijen [Tr. *bacağın diz ile ayak bileği arası kısmı*]”, “podbjeo [Tr. *öksürük otu(?)*]”, “objesit [Tr. *asmak*]”, “detelina [Tr. *yonca*]”, “san viğet [Tr. *rüya görmek*]” (usniti), “žvjerinje (zvjerad) [Tr. *ejderha, yaratık*]”, “njemu [Tr. *ona*]”, “robinja [Tr. *karavaő*]”, “tunja [Tr. *ayva*]”, “gnjida [Tr. *bit*]”, “volje [Tr. *irade*]”, “tkalja [Tr. *dokumacı (kadın)*]”. Bu arada yazar “n” ile “nj” arasındaki farkı ifade etmek için Arap ve Türk alfabesindeki olanaklara sahipti, çünkü bir zamanlar Türklerin kullandığı nazal “nj” sesini, “ñ- sağır kef” harfiyle yazmuőtür. Bu ses hâlâ bazı yerlerde net bir őekilde nazal olarak duyulur.

Örneğin Karamanlıların (Ortodoks Türkler) ağzında, onlar Portekizliler gibi iki ünlü arasında bile nazal sesleri doğru bir şekilde telaffuz ederler. Karamanlılar “oa (ona)” ve “ban (bana)” gibi kelimeleri doğru söylerken, edebî dilde ve İstanbul ağzında “doñ (buz)” ve “don (külot)” gibi tamamen aynı şekilde söylenen kelimelerin telaffuzunda tamamen farklılık gösterirler.

Bu sözlükte yer alan bazı ifadeler dilimizdeki hiçbir sözlükte bulunmamaktadır ve bu ifadelerin anlamını sorduğum filoloji eğitimi almış Hersekli kişiler bile hiç duymamışlardır. Bu ifadeler burada Türkçe olarak açıklandıkları için eskiden ne anlama geldiklerini anlayabiliyoruz. İşte o kelimeler: “*miždđel* (veya *miždđel*)” burun deliğinin üst kısmı, “*gorošalit*” cesur, yiğit, “*mjedno*” bakır anlamına gelir (Saraybosna’da “Mjedenica” adlı sokak ismi, “*medenica*” ise Karadağ’da zil, bronz, çan için söylenir), “*mitrovica*” koyu kırmızı renk (kızılboya) için verilen ad, “*kopunastiti*” atlamak (boğanın ineğe atlaması).

İfadelerimizin imlasına gelecek olursak, bu sözlük çoğunlukla fonetik olarak yazılmıştır. Ancak, birçok ifade de etimolojik olarak yazılmıştır. Örnek verecek olursak: *gvozdje*⁴, *prolije*⁵, *krzt*⁶, *odkos* (?), *nizko*⁷, *kadca* (Bu son iki ifade Uskufi’nin “Potur-Şahidi” adlı sözlüğünde de aynı şekilde geçmektedir.), “*križka*”⁸, “*podpor*”⁹, “*raztopit*”¹⁰, “*uscinut*”¹¹, “*radkva*”¹², “*poudtka*”. Sonu “ao” ve “eo” ile biten kelimelerin çoğunlukla “o” olarak daralmadığı, hatta Arapça “ayn” boğaz ünsüzünün araya yerleşmesiyle

---

⁴ Çn. *gvožđe* [Tr. demir]

⁵ Çn. *proljeće* [Tr. ilkbahar]

⁶ Çn. *krst* [Tr. put, haç]

⁷ Çn. *nisko* [Tr. alçak]

⁸ Çn. *kriška* [Tr. dilim]

⁹ Çn. *potpor* [Tr. destek]

¹⁰ Çn. *rastopiti* [Tr. eritmek]

¹¹ Çn. *uštiniti* [Tr. çimdiklemek]

¹² Çn. *rotkva* [Tr. turp]

ünlü boşluđuna uđradıđı göze çarpıyor: ždrao, orao, kotao, nugao, diteo (djeteo [ađaçkakan]), podbjeo (ijekav diyalektinde haddini aŐmak!)

“Čavao” kelimesinin “čavo” şeklinde yazılması da istisnai bir durumdur. Ayrıca sonu -ti ile biten mastar hâlindeki tek fiillerimiz ise “stresti se” ve “pasti” (Türkçe “otlatmak” anlamındadır = napasti: hayvanları otlađa çıkarmak)'dir. Genel olarak, hepsinin sonundaki “i” sesi eksiktir. Bu nedenle Türkçe mastar hâlindeki fiiller, söyleniŐi bile zorken dilimize zarf-fiil hâlinde çevrilmiŐtir. Örneđin “vrći žito” fiili (harman dövmek) için “vrŐć” kullanılır.

Bu sözlüđün yazarının “hr” veya “r” ile baŐlayan kelimelerimizde, Arapça bođaz ünsüzü “ayn- ʻ” ile ifade edilen “ʻ” sesini (sert olduđundan) burada telaffuz etmek için yazıda bir iŐaret olarak kullanması ilginçtir. Önüne gelen yumuŐak “ʻ” sesiyle birlikte ayrı bir hece gibi telaffuz edilen ve ilk harfi r ile baŐlayan bu ve diđer kelimelerin telaffuzuna daha dođru ve daha sadık bir şekilde (عيركا) “rđa”, (عيرزات) “rzat” yazmıŐtır. Bu özellik ne Sırpça Hırvatçanın ne de Slovincenin imlasında vardır. Biz “r” harfinin önünde sesli bir harf yokmuŐ gibi *rkać, rskavica, rpa* diye yazıyoruz. Ama normalde *vrkać, vrskavica, vrpa* diye telaffuz ediyoruz. Tıpkı Slovenlerin *rdeč* yazıp *vrdeč* söylemesi gibi. Onların telaffuzu Vasojević lehçesinde olduđu gibi, “v” sesi sadece kelimenin baŐında “r” (burada yarım ses tonunda olmayan r) harfinin önünde deđil, diđer hecelerde de ortaya çıkar. Slovincede “e” ile yazılır, “vı” (Lehçede y) diye telaffuz edilir. Örneđin *megla, mygla* diye, *pes, pys* diye telaffuz edilir. Vasojevićler de k v n, ps (kyvyn, pys) şeklinde söylenir.

Uskufi Bosneviye'nin “Potur-Şahidija”sı adlı çalıŐmamın ön sözünde ʻ sesini detaylıca anlattım (bk. “Glasnik Zemaljski Muzej” 1942 s. 373-377). O nedenle onu burada tekrar anlatmayacağım. İlgilenenler oradan bakabilirler.

Bu sözlükte Türkçenin ilginç olmasının sebebi, bazı kelimelerin edebî dilde uzun zaman önce kaybolmuş olan arkaik kelimelerle dolu olmasıdır. Bu durum, eserin eski bir eser olduğunun en iyi kanıtıdır. Her ne kadar kapsamlı olmasa da bu çalışma Türk dilinin yüzyıllar boyunca nasıl değiştiğini incelemek için son derece değerli bir kaynaktır. Eski Osmanlılar kendi ana dilleriyle yazmaya başladıklarında, Türkçede yabancı kökenli (Arapça ve Farsça) kelimelerin sayısı oldukça azdı. Ancak bu yabancı kelimeler zamanla hem edebiyatta hem de halk dilinde giderek daha fazla kullanılmaya başlandı. Saf Türkçe ifadeler ise ya tamamen unutuldu ya da bazı Anadolu ağızlarında, nadiren de Rumeli ağızlarında dağılıp korunmuştur. Birkaç yıl önce Türkler, dağınık hâlde bulunan bu halk hazinesini derledi ve "Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi" başlığı altında yayımladı. Ancak o kapsamlı Türkçe ağızlar sözlüğünde bile bizim Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlüğümüzde bulunan bazı ifadeler yer almamaktadır. Bunlar sadece Kaşgarlı Mahmud'un 1072 (H.466) yılında tamamladığı en eski Türkçe sözlük olan "Divanu Lugat-it-Türk"te bulunabilir. Bu sözlük, 1939 yılında "Divani Lugat-it-Türk Tercemesi" başlığı altında Türkçe çevirisiyle yayımlanan Arapça-Türkçe bir sözlüktür. İşte bu çalışmaya konu olan sözlüğün yazarı, bizim Herseklimizin de yalnızca Kaşgarlı'nın eserinde geçen bu nadir Türkçe arkaik kelimeleri biliyor olması da gerçekten şaşırtıcıdır. Hemşehrimiz mızrağa *sünü* diyor ve onu *sungu* diye yazıyor. Kaşgarlı'nın sözlüğünde de (I, 178, 18) transkripsiyonlu olarak aynı şekilde *sungu* diye yazılmış ve *sungu* (*süngü*), *mezrak* (*mızrak*), *kargı* (*kargı*) anlamında kullanılmıştır. İlk olarak Türkçe "*sunuk*" kelimesi "kemik" anlamında geçerken, diğerinde "sunuk" kelimesinin anlamı örnek bir cümlede gösterilmiştir: "sunuk" – er sunguk ogurdio, kemiği bitıştirdi ve agerdi. Aynı kelime Dizin kısmında "*sunguk*" (g) = kemik, U- *songuk*, Muh – *songek* diye tercüme edilmiştir.

Dr. Otto Blau'yu da bir hayli zorlayan ve eski bir kelime olan "bez harici = beyazlama, solma" kelimesi, bugün ancak ağızlardaki "harlanmak" kelimesiyle açıklanabilir. "Türkiye'de ... Söz Derleme Dergisi"nin 2. cildinin 706. sayfasında kelimenin anlamı "çiçekler solumağa yüz tutmak. Güller harlanmış (Erzincan)" olarak geçmektedir.

Herseklinin Codex Alihodžić'te yer alan sözlüğünde bulunan Türkçe arkaik kelimelerden birkaç tanesi daha şöyledir: (Parantez içindekiler günümüz Türkçesindeki karşılıklarıdır).

sınamak = kuşat (tecrübe etmek),

baytal = kobila (kısarak)

dölek = lijeno (tembel),

kaba ayak = bos (yalın ayak),

sayru (nadiren sayrı) = hasta (yani bolean, ancak orijinali sadece bizim Turkizam olan "hasta" dır!) 88

itburnu = paprika (yeşil biber)

uçuk = goropadno (yavuz, aksi),

dün yarısı = ponoća (gece yarısı)

Bu sözlüğün ilginç bir yanı da Türkçe kelimelerin bizdeki Turkizamlarla (Türkçe alıntı kelimelerle) açıklanmasıdır. Bazıları şöyledir:

mıh = čivija (klin: çivi),

saymuran = fesliğan (bosiljak: fesleğen),

şevmiz = čurekot (çörek otu) (botanikte karşılığı Nigella, Almancası Schwarzkummel, bizde ise kendimize ait bir kelime bulunmamaktadır),

iri = kabasto (krupno: iri yarı, prosto: kaba),

cakül (kagul) = perčin (perçin: kâkül) (kendi ifademiz bulunmamaktadır),

zölf = soluf (zölüf),

zac (zadž) = karaboja (vitriol: kezzap),

gön bardak = matara (kožna ploska: deri su kabı),

vidalaşmak = halalit se (oprostiti se: helalleşmek),

assi = fajda (korist: fayda),

gömüldürük = sinebend,

huylamak = hajati (mariti: umursamak)

tavlanmak = utovit se (ugojiti se, udebljati: kilo almak, şişmanlamak),

ter oğlan = hizmećar (sluga: hizmetkar; momće: oğlan),

bumbar = pendževiš (pencevüş) bağırsak,

sumat = zijafet (gozba: ziyafet),

palas = paćavra (krpa: bez),

düşman = ma'ruf (tanınmış, aynı ifade bizde de *neprijatelj* (*düşman*) anlamındadır),

küpe = menđuha (mencuha, mengüş) (naušnica: küpe),

hezen = baskija (žioka: çit kazığı).

Bunlardan ve diğeri bazı örneklerden de görüleceği üzere yazar, dilimize yerleşmiş olan bazı Türkizamları yabancı kelime olarak görmemiş ve onlara karşılık bulmaya çalışmamıştır.

Son olarak da bu Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlüğün genel özelliklerinden kısaca bahsetmek gerekirse şunları söylemek mümkündür;

1) Sözlükteki madde başları alfabetik sıraya göre değil, konuya göre dizilmiştir, ancak Uskufi'nin "Potur Şahidi"si kadar düzgün ve nükteli değildir. Sözlük, tarım araçlarının, sığır, ağaç ve bitki türlerinin çok değerli bir listesini verir.

2) Sözlükteki Türkçe kelimelerin büyük çoğunluğu arkaik ve ağızlara özgü kelimelerdir ve bu durum büyük ölçüde Sırpça Hırvatça ifadeler için de geçerlidir.

3) Sırpça Hırvatça kelimelerin Arap alfabesiyle transkribe edilmesi eski ve karmaşık bir süreçtir ve Türkçeden ziyade Arapça yazım kurallarına dayanır.

Özellikle Arapların ve Türklerin telaffuz edemediği ifadelerin, başında veya ortasında birden fazla ünsüz grubunun olduğu durumlarda kelimelerimizin gereksiz yere vokalleşmesi (ünlüleşme) dikkat çekicidir. Buna göre yazarın sözlüğünü sadece halkımız için değil, aynı zamanda dilimizi öğrenmek isteyen yabancılar için de tasarladığı söylenebilir. Bu baskıda bu durum dikkate alınmamış, onun yerine kelimelerimiz dilimizin ruhuna uygun olarak transkripte edilmiştir. Ancak Arap harfleriyle olan baskısında asıl yazarın imlası korunmuştur.

Bu sözlüğün en azından kısmen bir edisyon kritiğini yapamamaktan dolayı üzüntü duyuyorum. Çünkü onun başka bir versiyonunu daha bulmayı başaramadığım için onu sadece Codex Alihodžić'teki versiyonuyla sınırlamak zorunda kaldım. Son olarak, bu çalışmanın bana veya bir başkasına başarı getirmesini ve de eski yazarlarımızın bizlere bırakmış olduğu eski Türkçe-Sırpça Hırvatça sözlüklerin sistemli olarak yayınlanmasına devam edilmesini umut ederek sözlerime son veriyorum.

Sözlük Metni:

نُكْرِي Tanrı =	بُوغ Bog
پَيغمَبَر peygamber =	سَوَاتَاچ svetac
ايمان iman =	ويرة vira
اينانمق inanmak =	وِيرُووات virovat
مُسلِمَان musloman [müslüman] =	تورچين Turčin
طوغري dogri [doğru] =	پراوو pravo
صاغ sag [sağ] =	اذدراوو zdravo
سوز söz =	بِسِدَة besida
يازماق yazmak =	پيسات pisat
يورومك yürümeک =	حوديت hodit
يورولمك [yorulmak] =	اومورنسه umorit se
گزمك gezmek =	شانات šetat
گزدirmek gezdirmek =	وودات vodat
صقلمق saklamak =	اوچووات učuvat
بكلمك beklemek =	چووات čuvat
گزلمك gizlemek =	ساقريت sakrit
دوزمك düzmek =	نأپراوت napravit
صايمق saymak =	برويت brojit
صاچمق saçmak =	ناسيات nasijat
چفت سوزمك çift sürmek =	اورات orat

عَرَبَة	araba	=	قَوْلَا	kola	
تَكَرَّكَ	tekerlek	=	قَوْلُو	kolo	
			=	غُوبَلَا	gobelja
كَمَا	kama	=	كَلِين	klin	
مِيخ	mih	=	چَوِي	čivi [čivúja]	
چِيغ	čig	=	غُوزَوَة	gužva	
صَبَان	saban	=	بُلُوع	plug	
اَوَسْتَدَرَة	oğendere	=	اوستان اوستاق	ostan	
بُيُوندُورُوق	boyunduruk	=	بَارَام	jaram	
زَوَلَة	zevle	=	تَلِيغ	telzig	
اَوُوق	saban ok [oku]	=	غَرَادَل	gredelj	
اَوُوكُوز	öküz	=	وَو	vo	
توسون	tosun	=	يُونَة	june	
كُوشَمَق	koşmak	=	اَوُوزَة اَزَت	uvezat [upregnuti]	
آت	at	=	قُون	kon [konj]	
كُصْرَاق	kısrak	=	قُوبَلَة	kobila	
طَاي	tay	=	اِزْدِرِي بَة	ždríbe	
اَشَك	eşek	=	مَآغَرَة	magare	
كُودُوق	kuduk	=	مَالُ مَآغَرَة	malo magare	
كُوشَق	gevşek	=	اِسْلَابُ	slabo	
چَاق	capuk	=	يَدُرُو	jedro	
يَلَة	yele	=	غَرِيوَا	griva	
اِغْدِيچ آت	igdiç [iğdiş]	=	اَوُورِنُوت قُون	uvrnut kon [konj]	
اِنِيْتَمَك	enitmek	=	اَوُورِنُوت	uvrnut [uštrojiti, uškopiti]	
پُورَمَق	[ ] purmak	=	زَاوِرِنُوت	zavrnut	
كِيْشَنَمَك	kişnemek	=	عِرْزَاذَات	rzat	
كَدِي	kedi	=	مَآچَغَة	mačka	
مَلر	meler	=	مَآوُجَة	maudže [mauče]	
كُيُون	koyun	=	اَوُجَة	ovca	

مَرَر merer	=	بَلَّغَر bleji
كُوبِك köpek	=	پَاس pas
اُورُيُور ürüyor	=	لَايَة laje
اَرَجَك [اركك] ercek [erkek]	=	مُوشُكُوا muško
ار آدم er adam	=	چُويُقُ مِلَه čovik (isto tako)
اَدُم adum [adım]	=	قُورَاچَاي koračaj
اَدَامِق adamak	=	اُوبَه كَات obećat
اَل el	=	رُوقَة ruka
گُوز göz	=	اُوقُ oko
بَبِك bibek [bebek]	=	زَنِيجَة zenica
تَمْرَه كِي [تمره کی] temreği	=	لِشَاي lišaj
چِيت چیت çikit	=	پِغُوك pigué
دُغُون düğün	=	سُوَادِبَا svadba
سَاغْدَاÇ sagdaç	=	قُوم kum
اَلَم alem	=	بَايْرَاق bajrak
پُسْكَل puskel [püskül]	=	كِتَا kita
لِبَاس libas	=	رِكَا رِكَا [hrka]
قُورُم korum	=	چَاكَة čada
سُود [سوت] sud [süt]	=	وَارِنِكَ varenika
سَاغْمَاÇ saĝmak	=	مُوزْت muzt [musti]
اَيْرَان ayran	=	مِلَاكْشِيجَة mlaćenica
يُوغُورْت yoğurt	=	كِيسَلِينَة kiselina
اَلَك elek	=	سِيتُ sito
اَلَمَك elemek [elemek]	=	سِجَات sijat
كَبِك kepek	=	مَكِينَة mekine [mekinje]
كَبُوك kepük [köpük]	=	پِينَا pına [= pjena]
سَالَايْنُور salaynur [salamura]	=	رَاسُ raso
لَاهَان lahān [lahana]	=	قُپُوس kupus
اُيُوشْمَاÇ uyuşmak	=	اُوتْرِنُوت utrnut
گِديشمك gidişmek	=	سُورْبِيت svrbit

- دَامَاغُ damag [damak] = زَاوُوبِيچَه zazuvice [nebo, nepce]
آرپَه چِيق arpačik [arpacik] = يَچْمِيق ječmik
بُوغْرِي [بُوغْرِي] bugri [büğrü] = غِرْبَاو grbav
دَبَه debe = قَلَه kila
كُول سِصْمَق kol sıvamak = رُوْقُو زَاغِرْنُوْتُ ruku zagrnut [zasukati rukav]
آيَاق چِمْرَمَك ayak çemremek = نُوْغُو زَاغِرْنُوْتُ nogu zagrnut
يُوْز yüz = اَوْبِرَاز obraz [lice]
چَغْنِي çeğni = قُوْتْلَاج kotlac
اَنِيك enik [enek] = قُوْسِرِيچَه kosirica [donja vilica]
سَاج saç = قُوْسَه kose
اَوْرْغِي [اَوْرْغِي] urgi [örgü] = پَلْتَنِيچَه pletenica
كَاش kaš = اَوْبُرُوْوَا obrva
كِرْپِيك [كِرْپِيك] kirpük [kirpik] = تِرِيپَاوِيچَه tripavica
چَاقِيK chapuk [çapık] = قِرْمَل krmelj
سُوْمُوك sümük = سِلِيْنَه sline
بَاكْمَاK bakmak = اِغْلَادَات gledat
گُوْرْمَاK görmek = وِيْدِيْت vidit
كَمَاشْمَاK kamašmak = ذَاْبَلِيْشِيْت zablīšit [zablištit]
يُوْزِي چَاتِيK yüzü çatık = اِسْمِرْمَاK smrsćen [hamiršten]
بُوْرُوْشِيK burušuk = اِشْقُوْرَاوُوَا škoravo
بَاغِرْمَاK bağırmak = رَوَات revat [Turci reknu »anırmak«]
چِمْدِيْمَاK çemdimek [çimdimek] = اُوْشْكِيْنُوْتُ ušćinut
چُوْزْمَاK çözmek = اُوْدْرِيْشِيْت odrišit
گُوْK gök = نَبُوْ nebo
يَاغْمُر yağmur = قِيْشَه kiša
دُولU dolu = قِرُوْپَه krupa
قَرَاغُو karagu [kırağı] = مِرَازْ mraz
تُوْفَان tufan = مَكَاوَه mečava

شَمْسِيْكَ	şimsik [şimşek] = [nečitljivo: nešto kao »minhać« (?!), munja]
يَلْدِرِم	yıldırım = غُرْم grom
كُورْمَك	gürlemek [gürlemek] = غَرِيْمِيْت grmit
يَاغْمُرْ يَاغْمَق	yağmur yağmak = قِيْشَه پَادَات kiša padat
دِنَك	dinmek = پَرِاسْتَات pristat
چَه	çeh [çiğ] = رُوسَه rosa
كَار	kar = سِنِيْج snig
سُورْغُون	surgun [سُورْكُون sürgün] = سَمِت smet
چِغِر	çıgır = پَرْت prtina
طُونْمَق	donmak = سَمِرْزُونْتَه smrznut se
مُوسُورْ	mosur = كَدْرِيْجَه ledenica
بُوزْ	buz = لَاد led
اَرِيْمَك	erimek = تُوْپِيْتَه topit se
چَايْ	çay = پُوتُوك potok
سُ	su = وُودَا voda
اِيْمَك	içmek = پِيْت pit
كَنْمَق	kanmak = زَاجُورْوَاغَايْت žedu ugazit
كَانْدُرْمَق	kandırmak [kandırmak] = نَپُورِيْت napojit
طُوكْمَق	dokumak = اِنْكَات tkat
مَاصِرَه	masra = مَاصِرَه cfv
مَاجِيْ	meçik [مَكِيْكَ mekik] = چُونَاق čunak
اَرْغِيْجْ	argıç [اَرْغَاچ argaç] = پُوتْكَ potka
اَرِيْشْ	eriş [اَرِيْش arış] = اُسْنُوه osnova
اَقْلَمَق	eklemek [اَكْلَمَك eklemek] = نَاسْتَوِيْت nastavit
اَعْجِرْمَك	eğirmek = پَرِيْمْت prest
اِيْغْ	iğ = وِرْتَنُو vreteno
اَقْرُصُ	akar su = تَکُوجِيْچَه وُودَا tekućica voda
دُورِيْ	duri [دُورِيْ, duru] = بِيْسْتَرُو bistro
بُولَانَق	bulanak [bulanık] = مُوتْنُو mutno
دَرِيْن	derin = دُوبُوكُو duboko

بوغۇلماق boğulmak	=	اودۇشئە udušit	se
بوغماق boğmak	=	اوداوت udavit	
بوغۇم boğum	=	كرازن đerdan	
اچۇم içum [içim]	=	ناپتاق napitak	
بزچارىجى bez çarıcı	=	بىلجە bilija [bjelija]	
تارلا tarla	=	نيوا niva [njiva]	
اكن ekin	=	سيتوا sitva	
نadas	=	اوبادئە obadina	
ايرقلىك iritlemek	=	پليست plst [plijevsti, plijeviti]	
ايرقلىنچى iritlenci [plitelica]	=	پليتليچە plitelitača	
اوراق orak	=	سرب snp	
اوراقچى orakçı	=	زئليچە žetelica	
دمت demet	=	سنوب snop	
دوگورچىن doğurcin	=	گرانچە granica	
كازىق kazık	=	قولاج kolac	
دپە depe	=	ناويلاق navilak [naviljak]	
ديگرىن diğrin	=	ويلە vile	
طاراق tarak	=	غرابلە grablje	
كازىق دوگمىك kazık dövmek	=	پلاست ساديت plast sâdit	
تۇرپان turpan	=	كوسە kosa	
يانسار yansar	=	اودقوس odkos [otkos]	
حارمان harman	=	غونۇ guvno [gumno]	
دوگمىك doğmek	=	ويرشك vršć	
ساورمىق savurmak	=	وييات vijat	
مالامە malama	=	پليوا pliva	
چوال çuval	=	حاراز harar [vreća]	
تۇرقيان turkıyan	=	زاستوران zastoran [zastoran]	
تارتماق tartmak	=	ميريت mirit [mjeriti]	
تارا tara	=	ميرا mira	

كَهْلَةٌ	kehle	=	اَوْشٌ	uš		
بَيْتٌ	bit	=	اِسْتِنِجَةٌ	stinica		
مَرْسَكَةٌ	serke	=	غَكِيدَةٌ	gnjida		
نَحْتَةٌ	tahta	biti	=	اِسْتِنِجَةٌ	stinica	
پُورَةٌ	pure	[pire]	=	بُوحَةٌ	buha	
كِنَةٌ	kene	=	قِرْبُوشَةٌ	krpuša [krpelj]		
سُولُكٌ	sülük	=	بِحَاوِيچَةٌ	pihavica		
يَلَانٌ	yılan	=	غُورِيَا	guja		
كَلَرٌ	keler	=	غُوشْتَرِيچَةٌ	gušterica		
كَلَرٌ	kerten	keler	[kertenkele]	=	زَكَلْبَاكٌ	zelembać
سِنَكٌ	sinek	=	مُوْحَةٌ	muha		
سِوْرِي سِنَكٌ	sivri sinek	=	قُومَارِيچَةٌ	komarica		
أَرُو	aru	[arı]	=	چَلَةٌ	čela	
بَالٌ	bal	=	مَادٌ	med		
كُومِجٌ	gömeç	[gomeç]	=	صَاتٌ	sat	
تُورْتُو	tortu	=	تُرُوْحَةٌ	troha		
بَالٌ	bal	mum	[balmumu]	=	وُوسَاقٌ	vosak
چِبَانٌ	čipan	[čiban]	=	چِرٌ	čir	
سِنِيلٌ	sinil	=	بِرَادَاوِيچَةٌ	bradavica		
يُومُرُوقٌ	yumruk	=	شَاكَةٌ	šaka		
أَوْجٌ	avuç	=	پِرَاغِشْتَةٌ	pragište [pregršt]		
قَارِشٌ	karış	=	بَادَالٌ	bedalj [pedalj]		
أَلْدُونٌ	eldiven	=	رُوقَاوِيچَةٌ	rukavica		
سِنِيرٌ	sinir	=	زِيلَا	žila		
كَمُوكٌ	kemük	[kemik]	=	قُوسْتٌ	kost	
إِيلِقٌ	ilic	=	مُوزَاقٌ	mozak [moždina]		
بَيْنِي	beyni	[beyin]	=	مُوزَاكَانٌ	mozdan [mozak]	
بَالِقٌ	balık	=	رِبَا	riba		
أَغٌ	ağ	=	وِلَاقٌ	vlak		
هُولْتَةٌ	holta	(olta)	=	أُودِيچَةٌ	udica	

دُوزَاقْ duzak [tuzak]	=	مِرِيْزَاةٌ mriža
فَكْ fak	=	اَوْشِجَّةٌ ošice [ošice = plemice, stupica]
كُوشْ kuš	=	تِيْجَّةٌ tica
كِرْلَانِجِجْ kirlangiç	=	لَاسْتَوِيْجَّةٌ lastavica
سَرْجَّةٌ serçe	=	وَرَا بَاجْ vrebac
بَایْ كُوشْ bay kuš [baykuş]	=	بِيْجِنَا jezina
كُوزْغُونْ kuzgun	=	غَوْرَانْ gavran
شَاهِنْ şahin	=	صُوقُوْ soko
سَکْسِیْغَانْ saksıgan [saksagan]	=	اَشْوَارَاکَةٌ švaraka [svraka]
کُولْکُکْ kulkuk [guguk]	=	کُوقَاوِيْجَّةٌ kukavica
تُورْنَهْ turna	=	اَوْدِرَالْ ždral
کَرْتَالْ kartal	=	اَوْرَاوْ orao
اَغِجْ قَاقَانْ agiç [ağaç] kakan	=	زُونَهْ žuna
تَاوْسْ taus [tavus]	=	پَاوُونْ pavun [paun]
اُوْیَیْکْ üveyk	=	غِرْلِيْجَّةٌ grlica
کَکْلِکْ keklik	=	یَارِيْجَّةٌ jarebica
چِلْ çil	=	کِرْزُولْ kržulja
کَازْ kaz	=	غُسْکَهْ guska
اَوْرْدَکْ ördek	=	پَاتْکَهْ patka
بَلْدُورْجِیْنْ beldürčin [bildircin]	=	پِرِيْپِلِيْجَّةٌ pripelica
یَارَاسَهْ yarasa	=	سِلِپِيْ مِشْ slipi miš
یَنْگَهْ کُوشْ yenge kuš [kušu]	=	پَلِسْکَهْ pliska
کَرْغَهْ karga	=	وِرَا نَا vrana
هَدْ هَدْ	=	کُوقَاوِيْجِيْ قُورْنِجِجْ kukaviči konjic
چَا پَهْ čapa	=	مُوتْکَهْ motika
بَالْتَهْ balta	=	سِکِرَا sikira
یَنْسُورَا yansura [yansira]	=	بِرَادُوَا bradva
کِیْصَاجْ kisaç	=	کَلِیْشْتَهْ klišta
اَوْ ev	=	کُوقَا کَا kuća
اَشِکْ eşik	=	پِرَاغْ prag

كِرِيْشْ	kiriş	=	غِرَادَة	greda
اَغَاچْ	agaç	=	[stablo, drvo]	
جَرِيحْ	cer	=	صَرِيحْ	srg
هَزَنْ	hezen	=	بَاسْكِيه	baskija
بُوجَاقْ	bucak	=	نُؤَاغُوَا	núgô [nugao = ugao]
صَنْدُوقْ	sanduk [sandrk]	=	كُؤِچِچْ	kovčeg
بَاچَهْ	baca	=	كُؤِمِينْ	komin
اُؤِجَاغْ	ocag [ocak]	=	اُؤِغْنِيْشْتَهْ	ognjište
اُؤِدْ	od	=	وَاتْرَا	vatra
كِيْغَلْجِمْ	kıgılcım [ıvılcım]	=	اِسْكَرَا	iskra
كُولْ	kül	=	لُؤُغْ	lug
تُؤْرَاكْ	tutrak [tutarak]	=	پُؤْتَاكَهْ	potaka
يَا لِكْ	yalın	=	پَلَاْمَنْ	plamen
تُؤْتُونْ	tütün	=	دِيْمْ	dim
تَاھْتَهْ	tahta	=	دَاْسَا	daska
لُؤْرَاكْ	lutrak	=	فِرِژْ	frž
اُؤِدُونْ	odun	=	دِرْوَا	drvo [drva]
يَا رَمَقْ	yarmak	=	چِيپَاتْ	cipat
اَغَاچْلَرْ	ağaçlar	=	دِرْوَا	drva [drveće]
اَغَاچْ	çam ağaç [ağacı]	=	يَلُؤِيْنَهْ	jelovina
پِلِيْتْ	pilit [pelit, meşe]	=	حِرَاْسْتْ	hrast
اَغَاچْ	kavak ağaç [ağacı]	=	يَا سِؤِيْنَهْ	
اَغَاچْ	diş ağaç [ağacı]	=	يَا سِؤِيْنَهْ	
كَاْزِلْجِيْ	kazılık [kızılık]	=	دِرِيْنُؤِيْنَهْ	drinovina
اَغَاچْ	filamur [ihlamur] ağaç [ağacı]	=	لِسْكُؤِيْنَهْ	
	liskovina [nije, nego : lipa]			
اَغَاچْ	sügüt ağaç [ağacı]	=	وِرْبُؤِيْنَهْ	vrbovina
اَغَاچْ	tetre ağaç [ağacı]	=	رُؤِيْجَهْ	rujevina
اَغَاچْ	kara ağaç	=	بِرِيْسْتُؤِيْنَهْ	bristovina
اَغَاچْ	ak diken	=	اِغْلُؤُؤِيْنَهْ	glogovina [bijeli glog]
اَغَاچْ	kara diken	=	دِرِنُؤِيْنَهْ	drnovina [trnjina]

آیوه ayva =	توئجا tunja
آریک erik =	شلیوه šliva [šljiva]
آرمود armut =	قروشنه kruška
آله elma =	بابوقه jabuka
پیره اوت pire ot [otu] =	پپاد paprad
تازی taza =	حرت hrt
زآغر zagar =	ویژله vižle
یاره yara =	رانا rana
یاغری yağrı =	صادنو sadno
نکبت nekbet =	ذلوچست žločest [zločest]
میسه miše [meše] =	شوما šuma [hrast]
قوری kori [koru] =	غای gaj
داغ dağ =	غورا gora [planina]
بایر bayır =	بریدوا brdo
ترگاہ tergâh [tezgâh] =	استان stan
گوجه güce [gücü] =	نیتی niti
روز خضر ruz-ı Hızır =	کوردکودان Đurđev-dan
ماشرا maşraba =	بوکره bukara
یایغ yayıg [yayık] =	مکابه mecaje [stâp]
اوخشاماک ohşamak [okşamak] =	پپات pipat [milovati]
گورشمک güreşmek =	حروتنه hrvat se
چارق çarık =	اوپانق opanak
تاسمه tasma =	اوپوتا oputa
کلبک kelebek =	لپیر lepir
قرا سگوت kara söğüt =	راقنه rakita
اردیچ ardiç =	اسریقه smrika
اق آغچ ak ağaç =	بریزا briza
الچ elic =	دیواکینجا divakinja
گؤگم gügüm =	ترینه trnina [trnjina]
طوبلاق toplak [topalak] =	اوریشق orišak

طوین	doyn (doyun)?	=	بابنه	babine
فوچی	fuči [ıçı]	=	کدچا	kadca [kaca]
قره صغر	kara sığır	=	غوچه	govedže [goveče]
مانده	manda	=	بیولیچه	bivolica
سیچان	sičan [sıçan]	=	میش	miš
گوه	güve	=	ژاگریچه	žagrica
قرینه	kurbağa	=	ژابه	žaba
قربه	kırba	=	فوچیچه	fučija
تپا	tapa	=	چپ	čep
مم	mem [meme]	=	سیسه	sis
صاغمق	sağmak	=	موزت	muzt [musti]
صوژمق	[sozmaq]	=	دوژیت	dojit [zadojiti]
صاغری	sağrı	=	صاچه	sâpe
یلین	yelin	=	وینه	vime
کوردک	kürek	=	لوپاتنه	lopata
کورمک	kürmek [küremek]	=	کیدات	kidat
صوچی	suči [şarap]	=	وینو	vino
سرخوش	sarhoş	=	پیان	pijan
شفتالو	šeftalu [šeftali]	=	پراسکا	praska [breskva]
توت	tut [dut]	=	مروره	merva [murva]
بره	bere	=	ماسنیچه	masnica
دورمق	vurmak	=	اوداریت	udarit
گیسو	geysü [geyisi]	=	حالنه	haljine [haljine]
چوروق	çuruk [cürük]	=	غنیلو	gnilo [gnjilo]
ایراغش		=	رازجالونه	razjelo se
یا	yama	=	زاقربه	zakrpa
کاکاچ	kakaç [gaga]	=	کلون	klun [kljun]
قورساق	kursak	=	دوله	volje
دینگیل	dingil	=	قرونه	kruna
انته	ente	=	بردیلا	brdila

أَيْقُ ayak	=	پوڈنوژُ podnož
أَلْتِي elti	=	نَيْقُ nik [?!] [»Elti« znači »jetrva«]
دِكِيشُ dikış	=	شَوُ šav
طَرِيْزُ tarız	=	كَلِيْنُ klin
دِكْمَكُ dikmek	=	شَيْتُ šit
كُونْدُزُ kunduz	=	وِيْدَرَا vidra
پُوْرَسُقُ porsuk	=	يَاْزَاوَاچُ jazavac
أُوْيُوْزُ uyuz	=	اِسْوَاْرَابُ svrab
يَاْزُ yaz	=	لِيْتُوْ lito
اِيْلِكُ ilik [ilk]	=	يَاْزُ yaz = پْرُوْلِيْتِيْجَ prolitje [proljeće]
گُوْزُ güz	=	يَإِنُ jesen
كِيْشُ kiş	=	زِيْمَ zima
اِنَارُ inar [nar]	=	شِيْپَاكُ šipak
كِرَاسُ kiras [kiraz]	=	تْرِشْنَهْ trišna [trišnja]
يَلُ yel	=	وِيْتَرُ vitar
لُوْدُوْزُ lodoz	=	بُوْغُ
بُوْرَازُ boyraz [poyraz]	=	بُوْرَا bura
كِرَا يَلُ kara yel	=	وَعْرِيْنُ večerin
اَلْكَمُ صَاغُمُ elgum sağum [alkım sağım]	=	دُوْغَهْ dúga
يِلْدُوْزُ yılduz [yıldız]	=	زِيْوِيْزْدَهْ zvizda
اُوْلْكَرُ ülger	=	يُوْلْدَاشِكِيْ joldašiči
گُوْنُ يِلْدِيْزِيْ gün yıldızı	=	دَانِيْجَهْ danica
اَيُّ ay	=	مِيْسَاجُ misec
يِيْلُ yıl	=	غُوْدِيْنَهْ godina
هَفْتَهْ hefte [hafta]	=	نَدِيْلْجَا nedilja
گُوْنِشُ güneş	=	سُوْنِيْجَهْ sunce
بُوْلُوْتُ bulut	=	اُوْبْلَاقُ oblak
اَچِقُ هَوَاْ açıq hava	=	وَدْرُوْA vedro
اُوْزُنُ uzun	=	دُوْغُوْ dugo
اَرْكَرِيْ arkırı	=	پَرِيْكُوْ priko

دِڭيرمى digirmi [değirmi] =	بابولستو babuljasto
يۇمرى yumru [yumru] =	اوبلو oblo
انجه ince =	تانگو tanko
يرى iri =	قاباستو kabasto
طاي day [= طار dar] =	تيسنو tisno
چاموز çamur =	بلانو blato
مُح muh [ميخ mih] =	چاؤو čavo [čavao]
نال nal =	پلوچه ploča
ين yen =	رۇقاز rukav
etek =	سكوت skut
كويىن koyni [koyun] =	نيزا nidra
بالدۇ baldur [baldır] =	ليست list [na potkoljenici]
ديز diz =	قولنو kolino
اوڭچه okçe [اوڭچه okçe] =	پاته peta
قول kol [ديرسك dirsek] =	لاقت lakat
دريسك dirsek [ارموز omuz] =	رانه rame
بل bel =	بدرآ bedra
يۇن yün =	ووتا vuna
الın =	چلو čelo
انسه ense =	زاتوق zatiok
بويۇق buyuk [bıyık] =	برىق brk
بويۇن boyun =	ورأت vrat
شاه كشمى şah damar =	ويراننه زيبلا vratna žila
حورتلك hortluk [hortlak] =	وانپير vanpir [vampir]
پورتلاق portlak [boğurtlak?] =	كلون klun [kljun]
بز bez =	زليزده žlizada
كوبه küpe =	منكوحه menđuha
كوبك göbek =	پوپق pupak
قىز kız =	مومه moma
يگيت yiğit =	موماق momak
دول dul =	خودوويچه hudovica

آغر	agar [ağır]	=	تَشْفُوا	teško
بِیْنِی	beyni [?!]	=	لَا حَقُوا	lahko
أَجُوزُ	ucuz	=	يَهْتِنُو	jeftino
چَوَسْكَانَ	čevgân [?]	=	كَأَوَةٌ	kéva
صَاكِرْ	sakız	=	إِسْمُولَةٌ	smola
كُونَلِكْ	günlük	=	طَامِيَانْ	tamjan
صَنَوْبِرْ	sanavber	=	شِشَارِيكَةٌ	šišarika
يَارُمْ	yarum [yarım]	=	پُولَةٌ	pola
أُوذُمْ	üzüm	=	غُرُوزْچَةٌ	grozde
صَالِكُمْ	salkum [salkum]	=	غُرُوزْدْ	grozd
كَبَاكْ	kabak	=	تِكْوَةٌ	tikva
دِيلِمْ	dilim [dilim]	=	كِرِيْزْكَهْ	križka
كِرْمَزِي	kırmızı [kırmızı]	=	چِرْوَنُو	crveno
يَشِيلْ	yeşil	=	زَلَنُو	zeleno
گُوكْ	gök	=	پَلَاوُو	plavo
گُوكْ مَوُزْ	gök mor	=	مُودْرُو	modro
بِيچَاكْ	biçak [biçak]	=	نُوزْ	nož
صَيْقَلْ	saykal	=	چَاكْلِيلُو	caklilo
يُونْمَقْ	yonmak	=	دِيلَاتْ	dilat [diljat = djeljati]
يُونْفَهْ	yonga	=	تْرِيسْكَهْ	triska
كَالْبُورْ	kalbur	=	رَشْتُو	rešeto
كَالْبُورْمَقْ	kalburmak	=	چِنِيْتْ	činit [rediti žito]
صَارِي آرُوَا	sarı aru [arı]	=	زُوتَهْ چَلَهْ	žuta čela
كَنَهْ	kene	=	أُوْبَادْ	obad [ne, nego krpelj!]
چَنْبِرْ	çenber	=	أُوْبُرُوجْ	obruč
دَايِقْ	dayak	=	پُودْپُورْ	podpor
أُولْمَقْ	ebsem olmak	=	مِيرُوَاتْ	mirovat
طَانْمَقْ	tanmak [tanımak]	=	پُوزْنَاتْ	poznat
پُوتْ	put	=	كِرِيْسْتْ	krst
دَيْرْ	deyir	=	مَاسْطِيرْ	mastir [manastir]

كَلِيْسَة	kelise [kilise]	=	چِرْكْوَة	crkva
كَيْشِشْ	kešiš	=	پِرَاتَارْ	pratar
سَمِيْزْ	semiz	=	دَبَلُوْ	debelo
أَرِيْكَ	arık	=	مِرْشَاوَة	mršavo
يُوْزُكْ	yüzük	=	پِرِسْتَنْ	prsten
تَرْسِيْنَة	tersine	=	اُوْپَاكُوْ	opako [naopako]
شَلْغَمْ	šalgam	=	رَبَة	repa
سَبْزَة	sebbe	=	زَلِيْجَة	zelje
حُوْكَه	hoka [حقه]	=	كُوْتِيْجَة	kutija
يُوْفْتَة	yufta [يوفته]	=	تَانْكُوْ	tanko
جَادَا	cada [جادی]	=	وِيْشْتِيْجَة	vištica
اُوْغُلْ	oğul	=	سِيْنْ	sin
اُوْغُلْ	üve [üvey]	=	اُوْغُلْ	oğul
تُوْرَمْ	torum	=	اُوْنُوْكَ	unuk
اُوْكَهْ	üve [üvey]	=	مَاكَهَا	mačeha
كُوْمَة	kuma	=	اِيْنُوْكَهْ	inoča [inoča]
اُوْدْ	öd	=	زُوْجْ	žuč
زُلْفْ	zülfi	=	سُوْلُفْ	soluf
چَاكُلْ	čakül [چاکل]	=	پِرْچِيْنْ	perčin [ne, nego vitice, soluf]
يَمَكْ	yemek	=	جِيْستْ	jisti [jesti]
اَرَكَة	arka	=	لِيْجَة	lejšta [leda]
چَرِيْ	čerı	=	وُوْیْسْکَة	vojska
چَاْسُوْسْ	časus [چاسوس]	=	اُوْخُوْدَا	uhoda
كَلْعَة	kal'a [kale]	=	غَرَادْ	grad
اِيْرْتَة	irte [erte]	=	زُوْرَا	zora
اُوْیَانْ	oyan	=	اُوْزْدَة	uzda
اَيْرْ	eyer	=	سَدَلُوْ	sedlo
تَکْ	tek	=	لِيْحُوْ	liho
چِيْغْتْ	çift	=	تَاكُوْ	täko
اَلَاچَة	alaca	=	شَارَنُوْ	šareno

أَغْرُ agu [ağı] =	زَهْرُ zeher [otrov]
مَآيَةَ maya =	قَوَاسْ kvas
صَوَّغَانَ soğan =	لُوقْ lük
قَرَجَةَ karaca =	سِرْنَةَ srna
جَيْكُ geyk [geyik] =	جِلِينْ jelin [jelen]
كَلْحُ kalḥ [kılıç] =	صَابِلْجَةَ sablja
چَنْدُوقْ čenduk [čendik] =	سَكُوقْ skok
صَقْرَغَةَ sakarga [sakırğa] =	قِرْبُوشَةَ krpušā
يَاوُ yavu =	بِرَادُوةَ bradva
مَرْتَكْ [مرتك] mertek =	رُوشْنِيْقْ rušnik
يُومَقْ yumak =	أُومِتْ umit
دَكْرِمَنْ degirmen =	مِلِينْ mlin
أُونْ un =	بِرَاشْنُوْ brašno
أُوكْتِمَكْ öğütmek =	سَامَلِتْ samlit
أُوتَلَامَقْ otlamak =	پَاسْتِ pâsti
چُوتْمَكْ čötmek [?] =	
چِمْدِيمَكْ čimdimek =	أُوسْكِنُوتْ usćinut [uštiniti]
أَشْلَامَقْ ašlamak [aşılmak] =	نَاوِيرِنُوتْ navrnut
تَاكْمَقْ takmak =	أُوسْتَاقْنُوتْ ustaknut
يَاغْنِمَقْ yağınmak =	پِرِيْتِيْT prítit [prijetiti]
أَرَامَقْ aramak =	تِرَاژِيْتِ tražit
إِزْلَمَكْ izlemek =	
أَرِيْتْمَكْ eritmek =	رَاژِنُوتِT raztopit
سِزْمَكْ [سوزمك] sizmek [süzmek] =	پِرُوجِيْدِيْتْ procidit
أَسَا كُومَقْ asa komak =	أُوبِيْهِيْتْ objesit
بِشْلَمَقْ bišlemek [پيسلهمك] pislemek =	أُوپُوغَانِيْتْ opoganit
تَاسْلَمَقْ taslamak =	تَسَاتْ tesat
نَاژَلْنِمَقْ nazlanmak =	پُونُوسِيْتْسَهْ ponosit se
سَالْمَقْ salmak =	پُوسْتِيْتْ pustit
سَيْمَكْ seymek [serpmek] =	پُوشْقُرُوتِT poškropit

آزَمَقْ	azmak	=	پوسلیتسه	posilit se
آنَلَمَقْ	atlamak	=	پوسکوچت	poskočit
قَلَمَقْ	kalgımak	=	پوسکوچت	
بَانَمَقْ	batmak	=	اوتوت	utonut
بَانُوَرَمَقْ	baturmak [batırmak]	=	زاموچت	zamočit
قَايَمَقْ	kaynamak	=	اوزاورت	uzavrit
قَايَنَمَقْ	kaynatmak	=	اوزوارت	uzvarit
طَاشَمَقْ	taşmak	=	کیپت	kipit
آزَمَقْ	ezmek	=	رازموت	razmutit
اوزَمَكْ	üzmek [yüzmek]	=	پلیوت	plivat
یوزَمَكْ	yüzmek	=	سادریت	sadrit
اَغِرَمَقْ	oğırmak	=	بولیت	bolit
اِکَلَمَكْ	inlemek	=	[یاچات] یاچات	jedžat [jéčat]
اِجِمَقْ	acımak	=	زالیت	žalit
اَوْکَسِرَمَكْ	öksürmek	=	کاشلات	kašlat [kašljati]
اَغْسِرَمَقْ	agsırmak [aksırmak]	=	کیحات	kihat
کَکَرَمَقْ	geğirmek	=	ریقات	rigat [ne, nego uzrigivati se]
اَچِمَقْ	açımak [acımak]	=	زالیت	žalit
حورتلَمَقْ	hortlamak [hırlamak]	=	خیرکات	hrkat
اَسِنَمَكْ	esnemek	=	زیحات	zihat
گَرِنَمَكْ	gerinmek	=	پروتازاتسه	protezat se
یورُلَمَكْ	yorulmek [yorulmak]	=	اوموریتسه	umorit se
فِیَلَمَكْ	fislemek [fısıldamak]	=	شاپلات	šapljat [šaptati]
دَاغَمَقْ	dağıtmak	=	رازبیت	razbit [razasuti]
کَاشِمَقْ	kaşımak	=	چشات	češat
قَاپَمَقْ	kapmak	=	پوپاست	pöpast [ugrabiti]
قورنارَمَقْ	kurtarmak	=	اوتت	otet
کِیَمَقْ	kıyamak	=	کیدسات	kidisat
کوپارَمَقْ	koparmak	=	اوترغنوت	otrgnut
قَاپَرَمَقْ	kayırmak	=	ماریت	marit

حَيْلَمَقْ haylamak	=	حَاجَاتْ hajat
طَارِلَمَقْ darılmak	=	لُجُتِيتْ se
پَارَاهَ لَكْ paralamak	=	رَازِبِيتْ razbit
اوتارمق otarmak	=	اوترووات otrovat
كُوجَمَكْ göçmek	=	غَنُونَهْ ganut se
قَازِمَقْ kazmak	=	قُوپَاتْ kopat
قِزْدِرَمَقْ kızdırmak	=	اُوسِيَاتْ usijat
تَرَاشِ اِنَمَكْ tıraş etmek	=	اُوبرِيتْ obrít [obrijati]
دُوشُرَمَكْ düşürmek	=	اِيزْغُوبِيتْ izgubit
اوغرلمق oğurlamak	=	اُوقِرَاسْتْ ukrast
چَلَمَكْ çelmek	=	پُروِبِيتْ probit
اِصِرَمَقْ ısırmaq	=	اُويِستْ ujist
سِتَمَكْ setmek	=	اِسَلَكَنَهْ sleč se
سُورَمَكْ sürmek	=	كُوپُونَاسْتِيتْ kopunastit [održati kravu pod blkom]
دِكِشْدُرَمَكْ değiştürmek (değiştirmek)	=	[پُرُومِنِيتْ] prominit [promijeniti]
سَكِرْدَمَكْ seğırtmek	=	كَسَاتْ kasat
كُوشَمَكْ koşmak	=	تِرْچَاتْ trčat
كُوشِ قُوشِ koşı (koşu)	=	تِرْكَا trka
اُولَمَقْ avlamak	=	لُويِتْ lovít
اَو av	=	لُو lov
اِيزْ iz	=	تِرَاغْ trag
سَكْرَمَشِقْ آعَاجْ geremşik agac [ağacı]	=	فُودِيفُكُوبِينَهْ fudikovina
اُغُوزْ oğuz	=	غُورُوشَالِيتْ gorošalit
حَرَالِي harali	=	كُوتَاوْ kotao
فَلِيسْ felis [filiz]	=	شِيبِيجَهْ šibica [klica]
صَالَمَهْ salma	=	سُوحَهْ soha
چِيتْ čit	=	پَلُوتْ plot
يُورُومَكْ yürüme [ne, nego اورمك örmek]	=	پَلَاَسْتْ plest

چچك	çeçek [çiçek]	=	اوسپچه	ospice
اسئمة	isitme [sıtma]	=	غورزنیچه	groznica
طمرجق	tomurcuk	=	پوپ	pup
دری	deri	=	قوژه	koža
کیرپی	kirpi	=	باز	jež
کوستبک	köstebek	=	قرنیچه	krtica
تولوم	tulum	=	میج	mih
تیرین	tirin?	=	بی	biši? [Da nije tirit = piši (yufka) kore?]
مازی	mazi	=	شقه	šiška
پلته	pelte	=	پالوزه	paluze
قنوق	katuk [katık]	=	اسموق	smok
کیرده	kirde	=	پوغچه	pogača
اولق	uflak	=	مره	mrva
پیش	piši	=	یوفقه	yufka
نالانگیر	nalangır	=	اوشکیرپاق	ušćipak
کاو	kav	=	تروڈ	trud
ارکن	erken	=	رانو	rano
کچ	geç	=	کاسنو	kasno
کوپک	köpek	=	پاس	pas
این	in	=	لوغه	loga
بودق	budak	=	غرانه	grana
دال	dal	=		”
یوک	yük	=	تواری	tovar
دنک	denk	=	استرانه	strana
سربار	serbar	=	انترشل	antršelj [antrešelj]
دموز	demur [demir]	=	غوزدییه	gvozdje [gvožđe]
اؤرس	örs	=	ناکوان	nakovan [nakovan]
اکنه	iğne	=	اگله	igla
تیزک	tezek	=	اسکوتینه	skotina
اراق	irak	=	دالکو	daleko

اُوزَاقُ	uzak	=	daleko
أَرْبَعَةٌ	arpa	=	ječam
عَالِفٌ [عَلْفٌ]	alef [yulaf]	=	ovas
أُوزَاقُ	çavdar	=	raž
كَبْلُوحَةٌ	kapluça [kapluca]	=	pir
كُوزُونٌ	koyun	=	ovca
سُورِي	süri [sürü]	=	krdo
أُوزَاقُ	čan	=	zvono
أُوزَاقُ	uvaz [üvez]	=	oskoruša
أُوزَاقُ	ter oğlan	=	hizmećar [momak, sluga]
كَيْنَاقُ	kaynak	=	vrilo
أُوزَاقُ	irmak	=	isto [ne, nego rijeka]
يُونُ	yün	=	vuna
يَاقُ	yapak	=	svilak?
إِبْهَكُ	ipek	=	svila
أُوزَاقُ		=	sukno
كَبَةٌ	gebe	=	zhabno
كَاسِرٌ	kasr [kısır]	=	šcirka [štirka, nerotkinja]
كَبِي	keçi	=	koza
أُوزَاقُ	oğlak	=	kozle
أُوزَاقُ	tokla [toklu]	=	jare
أُوزَاقُ	doğurmak	=	rodit
أُوزَاقُ	ikim [ikiz, ekiz]	=	bliznad
كَلٌ	kel	=	šuga
أُوزَاقُ	sıkılma	=	krasta
أُوزَاقُ	denkdeş	=	prilika
أُوزَاقُ	dalak	=	slizena
أُوزَاقُ	koki [koku]	=	miruh [miris]
أُوزَاقُ	bugi [buğu]	=	pära
أُوزَاقُ	kucak	=	naruče
أُوزَاقُ	anahtar	=	kluč [ključ]

چۆملىك	çömlek	=	لوناچ	lonac	
گۆملىك	gömlek	=	قوشوكه	košulja	
چىنگان	Çingân	[Çingene]	=	Cigan	
اوبه	oba	=	قالون	kalun [katun]	
ايرىك	irin	=	غنوى	gnoj	
پالاس	palas	=	پاچوزه	pačavra	
كهمره	kemre	=	كؤبره	đubre	
كؤرملك	kuremek	=	قىدات	kidat	
بۇلاشيق	đulašik	=	اوميرلانو	umrljano	
يۇيۇنتى	yuyuntu	[yuyuntu]	=	اسپيرينه	spirine
سۇرتىنىك	sürtünmek	=	اسكىتاتسه	skitat se	
هوروس	horos	=	پىواج	pivac	
اشىك	eşmek	=	غره بات	grebat	
دون	don	=	غاكه	gaće	
يىلك	yelek	=	يچرمة	ječerma	
سوكماق	sokmak	=	اوتىنوت	utisnut	
سكماق	sıkmak	=	اۇزت	užet [iscijediti]	
يىدەك	yedimek	=	پوۋست	pövest	
زۇرنا	zurna	=	سويراله	svirala	
نای	nay	[ney]	=	"	
پازار گۈنى	pazar günü	=	نەدىلە	nedilja	
پازار ەرتەسى	pazar ertesi	=	پونەدىلجەك	ponediljak	
سالى گۈنى	salı gün	[günü]	=	اوتوراك	utorak
چارشەنبە	çarşamba	[çarşamba]	=	سرىدا	srida
پەنجەشەنبە	pençşembe	[persembe]	=	چتۋرتاق	četvrtak
جۇمە	cuma	=	پاتاق	pétak	
جۇمە ەرتەسى	cuma ertesi	=	سۇبوتا	subota	
يارىن	yarın	=	سوترا	sutra	
يارىن كىچە	yarın gece	[gece]	=	سوترا ۋەچەر	sutra večer
اوبىر گۈن	obirgün	[öbürgün]	=	پرىكوسوترا	prikosutra
اوبىر گۈن كىچە	öbürgün gece	=	پرىكوسوترا ۋەچەر	prikosutra večer	

چوزمک	çözmek	=	اودریشیت	odrišit	
قندرمق	kındurmak	[kandırmak]	=	ناغووریت	nagovorit
قنات	kanat	=	قریلو	krilo	
تل	tel	=	پرو	pero	
اوچمق	uçmak	=	کتیت	letit	
جنت	cennet	=	رای	raj	
فرشته	ferište	=	ملک	melek	
ای	ey [eyi, iyi]	=	دوبرو	dobro	
یاوز	yavuz	=	زلو	zlo	
اوه	ova	=	پولجه	polje	
امق	ummak	=	نادانسه	nadat se	
اوغمق	oğmak	[ovmak]	=	ترت	trt
بشمک	binmek	=	اوزیاحت	uzjahat	
انمک	enmek	=	اسیاحت	sjahat	
یم	yem	=	ژوب	zob [piča]	
آحر	ahar [ahır]	=	قلانیجه	klanica	
آهور	ahor	=	یاسله	[jasle]	
تاولنشق	tavlanmak	=	اوتوتسه	utovit se	
ترلمق	terlemek	[terlemek]	=	اوزنوتسه	oznojit se
اون	ön	=	ناپرید	naprid	
ارد	ard [art]	=	استراغ	strag	
قرشمق	karışmak	=	ایزیمیشات	izmišat [ne, nego miješati se, a »karıştırmak« je izmiješati, miješati]	
قیرمق	kirmek	=	ناچت	načet [ne, nego razbiti]	
قیل	kıl	=	ادلآقه	dlaka	
دوشمک	düşmek	=	پاست	päst	
سانمق	sanmak	=	مسلت	mislit	
سایمق	saymak	=	برویت	brojit	
بر	bir	=	یدنو		
ایکی	iki	=	دوا	dva	
اوچ	uç	=	تری	tri	

دُونُ dūn	=	يُوچَرُ jučer	
دُونُ كِيچَهَ dūn gice	[gece]	=	سِنُوکُ sinoć
اِصْرَاغِي كُونُ israği gün	=	پِرِكِيُوچَرُ prikjučer	
بُلْدُرُ buldur	[bıldır]	=	لَانِي lani
كَلَجَك سَنَهَ gelecek sene	=	دُوغَرْدِيَنَهَ dogodine	
جَوَزُ cevz	[ceviz]	=	اَوْرَاخُ orah
كُوَزُ koz	=	"	
گُيُولْمَك göyülmek	=	اَوَزْلُوْبِيَرْدِيَنَهَ ozlosrdit se	
كَنِيشُ geniş	=	شِرُوقُو široko	
دَلِك delik	=	شُوپِلِنَهَ šupljina	
لُوْتْرَاقُ lutrak	=	كِرِيژُ križ	
اِرْغَالْمَاقُ irgalamak	=	تَرَسْت trest	
دَوُشُرْمَك devşürmek	[devşirmek]	=	پُوْبْرَاتُ pobrat
طَابَلَهَ tabla	=	لِيحَهَ liha	
دُوغْمَهَ düğme	=	پُوچَهَ puce	
كَابُ kab	[kap]	=	سُوْدُ sud
كَابُكُ kabuk	=	كُورَا kora	
كِرْوِيژُ kerviz	=	وِرِيْسِنَهَ vrisinje	
بُوْزَاقُ buzak	[buzaği]	=	تِيلَه tele
دَانَا dana	=	يَلُوِيچَهَ jalovica [ne, nego tele manje od juneta]	
سُونُ sünü	=	مِزْرَاقُ mizrak [koplje]	
دُوغْمَقُ	=	اُوْبُوْسْت ubost	
سُوْصْمَك sövmek	=	پِسُوْوَاتُ psovat	
اُوْصْمَك öymek	=	فَالِيْتُ fálit [hvaliti]	
يِرْمَك yirmek	=	كُوْدِيْت kudit	
گُوتْمَك gütmek	=	رَادُوْوَنَهَ radovat se [=sevinmek, a »gütmek« znači »čuvati (ili goniti) stoku]	
بَاغْلَمَقُ bağlamak	=	وَاَزَاتُ vezat	
دُوغْمُK düğüm	[bağlamak]	=	زَاوَازَاتُ zavezat [uzao]
بَاغُ bağ	=	وِيْنُوْغْرَادُ vinograd	

دُورْت dort	=	چَتِيرِي četiri
بَاش beš	=	پَات pet
أَلْتِي alti	=	كَسْت šest
يَدِي yedi	=	سَدَم sedam
سَكِيز sekiz	=	اُوسَام osam
دُكُوز dokuz	=	دَوَت devet
اُون on	=	دَسْت deset
اُون بِر onbir	=	يَدَان نَسْت jedannest
يَكْرِمِي yegirmi	[yirmi]	= دَوَادَسْت dvadest
اُونُوز otuz	=	تِرِيدَسْت tridest
كِرْكَ kark	[kırk]	= چَتْرَسْت četrest
اَلِلِي elli	=	پَدَسْت pedeset
اَلْتَمِش altmış	[altmış]	= كَشْدَسْت šešdeset
يَتْمِش yetmiş	=	سَدَم دَسْت sedamdeset
سَكْسَان seksan	[seksen]	= اُوسَام دَسْت osamdeset
دُكْسَان doksan	=	دَوَدَسْت devedeset
يُوز yüz	=	اِسْتُونِنَة stotina
بِين bin	=	هِلَادَة hillada [hiljada]
كِرْ kir	=	پِلِسَان plisan
كُف =	=	"
يَاس دُوتْمَق yas dutmak	[tutmak]	= يَادُوَات jadovat
اَكْسَاق aksak	=	اِحْرُمُو hromo
تُوپَال topal	=	"
تُولْغَا tolga	=	غُوزْدَنَاقَبَة gvozdena kapa
كَالْكَان kalkan	=	شِتْت štet [štit]
كُومَق komak	[kovmak]	= غُونِت gonit
كَاوُك kauk	[kavuk]	= مِيحُوز mihur
سِيدَكَاوُغِي =	=	"
بُونْبَار bunbar	[bumbar]	= پَنْجُوِيْش pendževiš
كُوسْمَق kusmak	=	بِلُوَات bljuvat
كُوسُنْتِي kusunti	[kusuntu]	= بِلُوَاقَة bljuvaka [bljuvotina]

توکروک	tükrük	=	پلجوکا	pljuka [pljuvaka]
توڑمق				
اش	eş	=	پرلیقہ	prilika
مکتوب	mektüb	=	کتابچہ	knjiga [pismo]
توکرومک	tükürmek	=	پلجوات	pljuvat
گؤکرجین	güvercin	=	گولوب	golub
یمرتہ	yumurta	=	جایہ	jaje
یاوری	yavri [yavru]	=	تیئک	tić [ptić]
بیا	biba	=	توکه	tuka
ناغش	nagiş [nakiş]	=	واز	vez
یلان	yalan	=	لاژ	laž
یلامق	yalamak	=	لیزات	lizat
یوتق	yutmak	=	پروڈریت	proždit
یالوارمق	yalvarmak	=	مولیتہ	molit se
مارت	mart	=	لاژق	lažak
نيسان	nisan	=	تراوان	travanj
مایس	mayis	=	سویبان	svibanj
حزیران	haziran	=	لیپان	lipanj
تموز	temuz	=	سرپان	srpanj
اگستوس	agistos	=	کلوز	kolovoz
ایلول	eylül	=	رujan	
تشرین اول	teşrini evvel	=	لیستوپاد	listopad
تشرین ثانی	teşrini sanı	=	استودنر	studeni
کانون اول	kânuni evvel	=	پروسیناچ	prosinac
کانون ثانی	kânuni sanı	=	سیچان	sićanj
شباط	şubat	=	ولیاچہ	veljača
اغمک	eğmek	=	پوغنوت	pognut
اکمک	ekmek	=	ناسیجات	nasijat
بنک	ben	=	مادژ	madež
سپورمک	süpürmek	=	پومست	pòmest
سپور	süpür	=	ایستو	isto to

سُپُورُنْتِي süpürünti [süpürüntü] =	سَمْتَلْجِيْشْتَه smetljište
جَانَوَارِ canavar =	اِزْوِيرِ zvir
اَتْمَاقْ atmak =	بَاعِتْ bacit
چَکْ çek =	پَوْتَاغِي potegni
دُونْمَکْ dönme =	اَوُقْرَانُوْتَسَه okrenut se
تُوْز toz =	پَرَاهَه prah
قَصْرَغَه kasırğa =	وِيحَارِ vihar
گِيرْد gird =	قُرُوْغْ krug
کُوْمْ kum =	پِيْسَاقْ pisak [pijesak]
اُوْفُوْرْمَکْ üfürmek =	پُوْحَاتْ puhat
يَاقْمَاقْ yakmak =	لُوْژِيْتْ ložit
اُوْسُوْرْمَکْ usürmek [usurmak] =	پَرِيْدِيْتْ prdit
اِصْرَاقْ ısırmak =	اُوْجِيْسْتْ ujist
چِيْآنْ çıyan =	اِسْتُوْنُوْغَه stonoga
اُوْپَدُرْمَاقْ öptürmek [öptürmek] =	اُوْغُوْدِيْتْ ugodit
گُوْلْکَه gölge =	حَلَادْ hlad
گُوْسَا gussa =	بَرِيْغَه briga
يِيْغِيْنْ yıgın =	حِرْبَه hrpa
يَاسَاقْ yasıkmak [yasmak?, yığmak?] =	حِرْبَاتْ hrpat
يَارْمَاقْ yarmak =	چِيْپَاتْ cipat
سِنَامَاقْ sinamak =	قُوْشَاتْ kušat
تَعْرِيْبَه tecrîbe =	"
مَرْجَمَکْ mercüme [mercimek] =	سَچُوْیِچَه sačivica [sočivica]
اَوْتْمَکْ ötmek =	اِزْوَاچَاتْ zvečati
اِنْجُوْ incü [inci] =	بِيْسَرْ biser
دِيْزِي dizi =	کِتَه kita
دِيْزْمَکْ dizmek =	نِيْزَاتْ nizat
قَرَانْلَاقْ karanlık [karanlık] =	مِرَاقْ mrak
اَيْدِيْنْلَاقْ aydınlık [aydınlık] =	مِيْسَچَه misečina
دِيْشْ diş =	زُوْبْ zub

دُوشُ düş	=	سَان san
رُويَا ruya	=	„
دُوزُ düz	=	رَاوَنُوُ ravno
تَزَكُ tezek	=	بَالِغَةٌ balega
تَرَسُ ters	=	إِسْفُوتِنَةٌ skotina
كَيْغُ kiğ	=	بِرَابُونَجَK brabonjak
سُيُونُكُ söyünmek [sönmek]	=	اُودُونُتُ udunut
[udunut se, ugasiti se]		
يَلُ yel	=	وَيَتَارُ vitar
اَسْمَكُ esmek	=	پُوَحَاتُ puhat
اُودَهَمَكُ ödemek	=	پَلَاتِيتُ platit
بُورُجُ borc [borç]	=	دُوغُ düg
قَرُضُ karz	=	زَايَامُ zajam
دِيبُ dib [dip]	=	اِدْنُوُ dno
اِسْوَيرُ issi	=	وَرُوكَهُ vruče
سُوقُ souk [صوغوق]	=	اِسْتُودَنُوُ studeno
دُوستُ dost	=	پِرِيَاكُلُ prijatelj
دُشْمَانُ duşman [düşman]	=	مَعْرُوفُ ma'rûf (poznato)
[t. j. isto]		
اَنَدُ anad [آند and]	=	زَاكَلْتَوَهُ zakletva
اَنَدَايِچْمَكُ andıçmek	=	زَاكَلْتَسَهُ zaklet se
تَكُ tek	=	لِيحُوُ liho
چِيفْتُ çift	=	تَاكُوُ tâko
اُورُمَجَكُ örümcek	=	پَاوُچِنَهُ paučina [ne, nego
»pauk«, a »paučina« je örümcek ağı]		
دُوشْمَكُ döşemek	=	سُتَرَاتُ sterat
اَشْمَكُ eşmek [işemek]	=	پِيŞَاتُ pišat
صَاچْمَقُ saçmak [صیچق sışmak]	=	اِسْرَاتُ srat
اُوقُ ok	=	اِسْتِرِيَلَهُ strila
يَايُ yay	=	لُوكُ lûk
يَايِلْمَكُ yayılmak	=	رَاذِلْتَسَهُ razlit se

تُفَعَكْ tüfek	=	پوٲٲعة puška
طوٲٲسق toplamak	=	اويت uvit
طٲٲسق patlamak	=	پوٲٲنوت puknut
گؤچ güç	=	موٲة muka
بورون burun	=	نوس nos
گنيز geniz	=	میزدکل miždđel
اوروچ oruç	=	پوست post
طٲٲلوا tatlu [tath]	=	اسلاتقو slatko
طٲٲق tatmak	=	اوبلازنوت oblaznut [okusiti, okušati]
طوز tuz	=	سو so
اکسیر ekşi	=	لوتو ljuto
اجی aci	=	غورقو gorko
طسرة tašra	=	نادفورە nadvora [napolje, izvan, van]
اچرؤا içerüa [içeri]	=	اونوترە unutra
اوست üst	=	غوری göri [göre]
آلت alt	=	دولی dōli [dolje]
يان yan	=	ناسترانو nastranu
بتر beter	=	غوری görü
اولمک ölmek	=	امريت umrit
گومتک [گومسک] gömmek	=	اوقوپات ukopat
حسوم hissum [hısım]	=	رودبینه rodbina
اعنبر ecnebi	=	نەزنان nēznan [nepoznat, tuğin]
طقومتق dokumak	=	انکات tkāt [tkati]
چولحة çulha	=	انکاله tkalja
يايا yaya	=	پشاج pišac [pješac, pješak]
دنيز deniz	=	موزه more
دریا derya	=	”
قوغی kuğı [kuğu]	=	لابوت labut [labud]
ادیک edik	=	مستوه mestva
ياپشماق yapışmak	=	پریونوت prijonut [prioniti]
اياشماق iyaşmak	=	زاپات zapet [zadrijeti, •zainaditi se•]

قَبَائِقُ	kaba ayak [yalın ayak]	=	بُوسُ	bos
جَهْلَاقُ	çıplak	=	عُورُ	gõ
عَوْرَتِ بَوِشَامِقُ	avrat boşamak	=	زَنُوهُ پُوشْتَتُ	ženu pustit
اُورْتِ	urti [örtü]	=	پُوقُرُو	pokrov
دِتْرَتِكُ	ditremek [titremek]	=	دَرَشِكَاتُ	dršćat [drhtati]
دَبْرَنَمِكُ	deprenmek [teprenmek]	=	سْتَرِسْتِي سِه	stresti se
پَرِكُ اِتْمَكُ	perk ıtmek [etmek]	=	اُتْوَرْدِيْت	utvrđit
اِپَانَسِيْزُ	apansız	=	اِزْنَادَا	iznenada
صَيْرُو	sayru [sağrı]	=	حَسْتَه	hasta [bolestan]
كُوَيْنْدُرْمِكُ	göyündürmek [göyendirmek]	=	اِسْپَرِزِيْتُ	spržit
كَيْتِ اَيْلَمِكُ	kıt eylemek	=	اِسْتَدِيْتُ	šćedit [štediti]
اَلْحَقُّ	alçak	=	نِيْزْقُو	nizko
يُوكْسِكُ	yüksek	=	وِيْسُوقُو	visoko
دَامَادُ	damad	=	زَتُ	zet
كَلْنُ	gelin	=	مِلَادَه	mlâda
كَايْنُ	kayın	=	شُورَه	šura
كَايْنُ اِنَا	kayın ana [kaynana]	=	پُونِيْجَه	punica
كَايْنُ اِنَا	kayın ata	=	پُونَاچُ	punac
كُومَه	kuma	=	اِيْنُوچَه	inoča [inoča]
اَدَاشُ	adaş	=	اِيْمَه نَاچُ	imenak [imenjak]
كُوندُ	künd [künt]	=	اِسْمَاتِنُ	sméten
پَلِيْدُ	pelid	=	"	"
اَيْبِرْمَكِكُ	esirgemek	=	زَالِيْتُ	žalit
كُوَيْشُ طُوْنَسِقُ	güneş dolunmak (kuvveti kesilmek)	=	سُونِجَه پَرِيكُ	sunce prić
صَغْرُ	sağır	=	غُلُوْحُ	gluh
صِنَقُ	sıgmaq	=	سَاوْرَاتُ	sauzet [zauzeti, stati u...]
نُوْمِيْدُ	nevmid	=	نَسَادَاتُ	nenadat [beznadan]
اَزْمِكُ [اَزْمِكُ]	ezmek	=	مُوتُتُ	mutit
اُوزْمِكُ	üzülmek [üzlemek]	=	رَاسْتَغْنُوْتَه	rastegnūt se

اوتورمق	oturmak	=	سِدِتْ	sidit	[sjediti]
بَغْدَاشْ قورمق	bagdaş kurmak	=	تورمى سِيسْتْ	turski sist	
چُكْمَكْ	çökmek	=	كَلْعَنُوتْ	kleknut	
سورچمك	sürçmek	=	پوسرنوت	posrnut	
يورولمق	yorulmak	=	اومورِتْسَهْ	umorit se	
سُنُكْ	sünük	=	قوست	kost	
كَمْكْ	kemük	[kemik]	=	»	
كسرمك	gemirmek	=	اوغلوداب	oglodat	
قان	kan	=	قِرِيوْ	krv	
اويوشمى قان	uyuşmuş kan	=	اوسيرنه قيريوْ	usirena krv	
اورنديلمك	öründülemek	=	ايزابرات	izâbrat	
كوسره	kösre	[bileği]	=	بروس	brus
كايغو	kaygu	[kaygı]	=	بريغه	briga
ايب	ip	=	اوزه	uže	
اوتنمق	utanmak	=	استيدرتسه	stidit se	
قوزقولاغى	kuz[u]	كولاغى	=	شيشاريغه	šišarika [ne, to je kiseljača, ljutika, jedna vrsta zelja (povrća)]
اوت	ot	=	تراوه	trava	
قازاوت	kaz ot	[otu]	=	ترسكوت	triskot [troskot]
بهادر حىضر	behadır[-ı]	هيزر	=	تانوكه	tatula
سوسام	susam	=	زىباق	zanbak	
سليم اوت	Selim ot	[otu]	=	ميلودوخ	miloduh
سروين	servin	=	رأسه	resa	
بورجى	burcu	[burcu]	=	ايمله	imela
انجىمين	encümin	=	اسميلة	smilje	
انبوه	enbuh	=	چواقوكه	čuvakuća	
اندوز	anduz	[andız]	=	اوناق	ovnak
رازىانه	raziyane	=	كومورچ	komorač	
ايت بورنى	itburnu	[yeşil biber]	=	پاپريغه	paprika
كندكه	kendine	=	پاسى لوق	pası [pasji]	luk
بالدىران	baldıran	=	دوزغه	drozga	

سُلْطَانْ أَوْتْ	sultan ot [otu]	=	حَا بُدُوڤِيْنَهْ	habdovina
كَازْ أَوْتْ	kazot [otu]	=	بِرِيغَهْ	pirika
يُوَزْرَلِكْ	yüzerlik [üzerlik]	=	اَشْكِيْرْ	šćir [štir]
كَاچِيْ	kaçı	=	اَهْرَنْ	hren
سِرْحَهْ	sirhi [?!]	=	..	
دُوْرَاقْ أَوْتْ	durak ot [otu]	=	قَوْپَازْ	kopar
كُوْرِيْكُوْ أَوْتْ	güveyi ot [otu]	=	چُوْبِرْ	čubar [čubar]
صَيْمُرَانْ	saymuran	=	فَسْلَاكَنْ	fesliden [bosiljak]
اَهْمْ كُوْمِيْجْ	ebem gömeç [ebe gömeci]	=	اِسْلِيْزْ	sliz [šlizez]
كَرْغَهْ دَلُوْ كُوْ	karga delüği [düleği]	=	پَالُوْچِيْنِيْ	palučini [?!]
كَاتِرْ قُوْرُوْ بَرُوْغُوْ	katır kuyruğu	=	اَشْتَاوُوْ	štavō
قَرَهْ نِيْ	karamuk	=	قُوْڤُلْ	kukolj
مَرْسِيْنْ	mersin	=	قَالُوْبِرْ	kaloper
شَوْمِيْزْ	şevmiz	=	چُوْرَكْ أَوْتْ	čurekot
اَوْتْ كَلَاغِيْ	ot kulağı	=	لُوْبُوْدَهْ	loboda
بُوْكُوْرْتِيْنْ	böğürten [böğürtlen]	=	اَوْنُرُوْمَهْ	ostruga
اَفْتِيْمُوْنْ	eftimon	=	وِيْلَانَهْ قُوْسَهْ	vilane [viline] kose
اِسْرِيْغَانْ	ısrıgan	=	قُوْپَرِيْوَهْ	kopriva
كَلْغَانْ	kalkan	=	وَلِيْكِيْ رَهْوَهْ	veliki repuh
قَرَهْ دُوْغْ	kara duğ	=	اَسْنِيْتْ	snit
نَانَهْ أَوْتْ	nane ot [otu]	=	مَتْوِيْچَهْ	metvica
حَاچِمْ	hacem	=	عَوَازْ	gavez
يَاپِيْشْغَانْ أَوْتْ	yapışgan [yapışkan] ot	=	تُوْرِيْچَهْ	turica
اَوْتْ اَوْغُلْ	oğul ot [otu]	=	چَلِيْجَا لُوْرِيْچَهْ	čelija [pčelinja] ljubica
سِيْرْلِيْ	sinirli	=	بُوْقُوْیِچَهْ	bokvica
سُوْرَنْجَانْ	surenca	=	قَاكُوْنْ	kačun
چِيْغْدُمْ	çigdem [çigdem]	=	..	
دَلِيْچَهْ	deliçe [delice]	=	لُوْلْ	ljulj
نَرْغَسِيْ	nerges [nergis]	=	نَوْنْ	neven

سَك رُومِي	sek rumi =	چوپریقه	čuprika
ییلان یاستوْغی	yılan yastuğı [yastığı] =	فوزلاچه	kozlača [kozlac]
زَرْدَه چوپ	zerde çöp =	دیوی اوزاشق	divji orašik [orašak]
ایهما الغارقون	eyyühel-garkun [ârifûn] =	مليچان	mličan
شيقه	šika =	تاتوله	tatula
چوپ چین	çöp çin =	بابوچیچه	jabučica
ییلان اوت	yılan ot [otu] =	..	..
قزل بوْیه	kızıl boya =	میتوریکا	mitorica [?], [ruj?]
کیشور	kişver =	مرقوه	mrkva
کاهو	kâhu =	لوکیقه	ločika
فسلیغن	fesliĝen [fesleĝen] =	بوسلیاق	bosiljak
قره جه اوت	karaca ot =	قوکوریق	kukurik
سبیل هندی	cebel hindî =	چمریقه	čemerika
سنبله	sünbûle =	ماچکواتراوه	mačkova [mácina] trava
حریق	harik =	پودبیه عو	podbjeo
کندوس	kündûs =	چوغان	çogan
حماس	hammâs =	کسلجاچه	kiseljača
بوستان	bostan [efsentin] =	پلین	pelin
بالدوران	balduran [baldıran] =	قرقوتنه	krkotina [assa foetida]
عبد السلام	abdüsselâm =	اوکولوچپ	okoločep
عشاق اوت	uşşâk otu =	..	..
راوند	râvend =	سرچه نیک	srčanik
بهمن	behmen =	زکلی زانبق	zeleni zambak [zambak]
طب اعلى	tıbbı a'lâ =	ماوی زانباق	mavi zambak
حشاش	haşhaş =	ماق	mak
طرفیل	tarfil [tırfil] =	کتلینه	đetelina [djetelina]
حروغ	harû' =	کنوپله	konoplja
کنویر	kenevir =	..	..
بلوشت	beloşit [?!] =	کوکاویچرواز	kukavičl vez

چڭدُم	çıkıdum [çığdem]	=	یاغورچینه	jagorčina
	[ne, nego kaćun]			
حَسْر	hasr	=	زُبُونَه	zobovina
			عَبُو جَهْل كَرَبُونِي	Ebû-Cehel karpuzu =
				vučija jabučica
حَنْظَل	hanzal	=	»	»
كَنْدُون	kendûs	=	چَمَرِيكَه	čemerika
بُوي	bûy	=	شَنِجِيچَه	šeničica [pšeničica]
تَيْلِس	teyles	=	چَشَلُونَه	češljuga
طورمه اوت	turna ot [otu]	=	زَانَوَات	zanovet
بادرنج	badrenc	=	مَاجَه	maca
رَاوَنْدَوِيل	rāvendi taveyl [tavîl]	=	دَبَلَانَدَوَه	debela tikva
چِرَا	çira	=	لُوك	luć [luć]
سَبَان	sapan	=	لُوكَارِيچَه	lučarica [pogrešno, biće »çira satan«; sapan znači »plug«]
يَنَاقِي	yanak	=	يَنُودِيچَه	jagodica [ne, nego »obraz]
يُوحْسَل	yohsul [yoksul]	=	پُودِيرِيپَات	podrpât
كُورُب		=	»	»
بَارِشْتُرْمَق	barıştırmak [barıştırmak]	=	پُومِيرِيَت	pomirit
يَرَامَق	yaramak	=	وَالْوَيْت	vâljo [valjao] bit [biti]
يُوَالَمَق	yuvalamak	=	وَالَّات	vâljat
يُورَا	yuva	=	غَنِيذُو	gnizdo
كُوَان	kovan	=	اُولِشْتَه	ulište
قَرَاوَان	karavaş	=	رُوبِيكَا	robinja
حَلَايِكَه	halayika [halayık]	=	»	»
گُومُلْدُرُوك	gömlüdurük	=	سِينَه بِنْد	sinebend
دِمَاغ	dimag	=	نَبُو	nebo [pogrešno: »dimâg« znači »mozak«, a nebo (nepce) se rekne »damak«]
اُودَمَك	ödemek	=	اِپَلَانْت	platit
سُمَات	sumat [simat]	=	زِيْجَافَت	zijafet
اَيِكُو	eyegü [eği]	=	رَاَبْرُو	rebros

اوج [اوج] uca [uç] = قَرَاىَ kraj	
بَاغِرْسَقْ bağırsak = چَرَبِيوَه criva	
بُوْغْرُكْ boğrük [böğrek, böbrek] = بُوْبْرَغْ bubreg	
ذُرْلُوْدُرْلُوْ türülü türülü = سِوَاقُوِيَاقُوْ svakojako	
يَاوُقْلَسِقْ yavuklamak = اِيْزْغُوْبِيْت izgubit [ne, nego zaručiti, prstenovati, zagledati] djevojku ili momka	
تَالَابِيْمَاكْ talabımak = قُوْبْرُچَانَسَه kopreat se	
پَهْلُوَانْ pehlivan [pehlivan] = يُوْنَاقْ junak	
دِيْكَمِيْكَ dikmek = اُوْسَادِيْت usadit	
تَاكْمَاكْ takmak = اُوْسْتَاكْنُوْت ustaknut	
سَوْرَغِيْكَ sevinmek = وِسْلِيْتِنَسَه veselit se	
بَاشِيْكَ başık [başak] = قَلَاْسْ klas	
كَلْجِيْكَ kılçak [kılçık] = اُوْسْ os	
كِيْسِيْنِيْ كِيْسِيْنِيْ kisinti [kesinti] = اِسْتِرِيْنِيْشْتَه strnište	
كُوْلَاچْ kulaç = رَاْسْتِغْلَايْ rastegljaj [hvat]	
دِغِيْرْمِيْ değirmi = اُوْكْرُوْغْلُوْ okruglo	
دُوْلَكْ dölek = لِيْجُوْ lijeno	
دَنْبَلْ denbel [tenbel] = ..	
يِلْدُرْمَقْ yıldurmak [yıldırmaq] = سِيْوَاتْ sivat	
اِبْسَمْ ebsem [epsem] = اِسْمِيْرْمْ smirom [s mĩrom]	
سُوْكْ son = پُوْسِلِيْ posli [poslije]	
اُوْلچَكْ ölçek = مِيْرَا mira [mjera]	
اُوْنَلَسَه onlama = دَسْتَاقْ desták [desèták]	
چِيْرِكِيْنْ çirkin = رُوْزْنُوْ ružno	
گُوْرْ gür [gûr] = غِرَبْ greb [grob]	
مِزَارْ mezar = ..	
سُوْسِيْغِيْرِيْ susıgırı = بِيْوُوْنچَه bivolica	
بِيْزْ biz = شِلُوْ šilo	
كُوْكْ kök = قُوْرِيْنْ korin	
زَاچْ zac = قَرَه بُوِيَه karaboja [vitriol]	
چَلْغُوِيْنْ يَاتْمَاكْ çelkoyin yatmak = نَاوُزْتَاقْ nauznak	
لِئْ leć [lěci]	

اَوْجُقُ	ocuk	=	غُرُوبَادَنُ	goropadno	
طَمَلَةٌ	damla	=	قَابُ	kap	
اِكْسِلْمَكَ	iksilmek	[eksilmek]	=	مَانَكَاتُ	mankat
				[manjkati]	
بِرْ كَرَّةً	bir kerre	=	يَدْنُوكُ	jednoč	
اُورَادَةٌ	orada	=	اُوندَةٌ	onde	
بُورَادَةٌ	burada	=	اُودَةٌ	ovde	
اَنَا	ana	[ona]	=	نَجْمُو	njemu
بَنَا	bana	=	مَنْجَرُ	meni	
اُورَايَدَكَ	arayadek	=	دُونَنُ	donlen	
دَاخِمُ	dahu	=	يُوشُ	još	
جَنَّةُ	gene	=	اُوپَاتُ	opet	
اُرُ	ur	=	غُوشَةُ	guša	
سِنُكُ	sınık	=	رَزْبِيَهَنُ	razbijeno	
كُونُ بَرْدَاقُ	gön bardak	=	مَاتَرَةٌ	matarra [ploska]	
اِنْجَكْرِمُقُ	inckarmak	[hınçkarmak]	=	اِسْكِيچَاتُ	skičat
كُولُ	göl	=	لُوقْوَةٌ	lokva	
يَتَرُ	yeter	=	دُستَا	dosta	
اَكِينُ	ekin	=	زَيْتُو	žito [usjev, sjetva]	
اُويُقُ	oyuk	=	اِسْتَرَاشِلُو	strašilo	
چَكْرِيچَةٌ	çekirçe	[çekirge]	=	اِسْقَاقُويچَةٌ	skakavica
				[skakavac]	
اُوتَةٌ	öte	=	تَامُو	tamo	
بَرُؤُ	berü	[beri]	=	اُمُو	amo [ovamo]
وِدَاعَلْنَقُ	vidâlaşmak	[vedalaşmak]	=	حَلَالِنَةٌ	
	halalit	se			
طُوبُقُ		=	كُوتِكُ	čustek	
چَنْبَرُ	çenber	[çember]	=	كِرِيلَةٌ	krila [ne,nego obruč]
بُوشُ	boş	=	پَرَازَنُو	prazno	
دُولُو	dolu	=	پُونُو	puno	
هَلَاچُ	halaç	[halaç]	=	پُوجَارُ	pucar
تَبَاكُ	tabak	=	بَارَا	bara [slinovka, *šäp=]	

قوشامق kuşamak	=	اوپاسات opasat
تانس tanas [طیناز tinaz]	=	پلوا pliva [plast]
چانلمق çanlamak	=	قوچات kucat
چقور çukur	=	رۇپە rupa
مغارة megara	=	„ [špilja]
يؤگرؤk yügrük	=	پريزو brzo
اوت evet	=	يست jest [dä]
اوتلمك evetlemek	=	حيت hitit [hitjeti]
ايومك ivmek [evmek]	=	„
اىلامق ıslamak [ıslatmak]	=	اسقوايت skvasit
اوس us	=	پامت pamet
اوسلو uslu	=	پامتان pametan
اىسى issi	=	وړوكة vruće
اىسى assı	=	فائدة fajda
اوتلمك önülmek	=	زراست zarast
پوتروق potruk	=	چيچاق çiçak [?!] [= oluja, bura]
بىك binek	=	ياحاليجا jahalica
چوره çevre	=	اوقولو okolo
دولاشمق dolaşmak	=	اوباك obać
قرشولمق karşılmak [karşılmak]	=	سرتست srest
دگمك deĝmek	=	دودنسه dodit se
طقونمق dokunmak	=	قوچنوت kucnut
سارمق sarmak	=	زاويت zavit
سارغى sargı	=	زاوى zavoj
قوشو kuşur [?] (kof)	=	شوپه šuplje [كشر kışr = ljuska]
قوندز kunduz	=	داباز dabar
دانشمق danışmak	=	ايزدوغوورتسه zdogovorit se
ديمك diyemk [(nazar) deĝmek]	=	ديمك [دكمك] = ureć
اوپارمق uyarmak [uyandırmak]	=	پروبودت probudit

أُووقَلْتَمَقْ uyuklatmak	=	أُوَسَاوَتْ uspavat
بِلْنِكْ bilinmek [?]	=	لِپَرَادَاتْ predat [?]
دُوُونَمَكْ düşünmek	=	مِسْلِتْ se
أُوغْرَامَقْ uğramak	=	نَاوَرَاتِنَسْ navratit se
كَيْلَانْ geylân [ceylân]	=	كُوَشُوْتَهْ košuta
كَبْلُوْبَهْ kaplu [kaplı] bağa	=	سَبُوْزْ spuž [ne, nego kornjača]
يُوَالِقْ yuvaluk [yuvalak, yuvarlak]	=	أَسْوَالُوْتَاقْ svaljutak
أَمَزْرَمَكْ emzermek [emzirmek]	=	أُوُوُوَكِتْ utočit [utočiti]
كِمْسِينْ kimsin	=	كُوْسِيْ ko si?
نَرِيَهْ كِيدَرَسْنْ nereye gidersen [gidersin]	=	قُوْدَا اِيْدَشْ kuda ideš?
كِيدَهْرُمْ پَاَزَارَهْ giderum [giderim] pazara	=	اِيْدَمْ نَاچَرَشِيُوْ idem na čaršiju
نَيْلَرَسْنْ neylersen [neylersin]	=	أَشْتَهْ حُوَكْتَشْ šta hoćeš? *

Metnin sonunda şöyle bir not yer almaktadır:

صاحب مطني بن علي حواجه سنه ١٢٦٠ تم تمام

Kitap İncelemesi/Reviews
DOI: 10.53711/balkanistik.1309234
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2023; 5(1): 128-139
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2023; 5(1): 128-139

TRAJİĞİN İRONİSİ: ÖLÜ ORDUNUN GENERALİ ÜZERİNE

Mecnun KANDEMİR*

İsmail Kadare ve Ölü Ordunun Generali

28 Ocak 1936'da müze kent Ergiri'de (Gjirokastra) dünyaya gelen İsmail Kadare, Arnavut edebiyatının belki de en popüler ve dünya ölçeğinde tanınan, aynı derece üretken yazarlarından. Aldığı uluslararası ödüllerin yanı sıra Nobel Edebiyat Ödülü adayı olarak adı sıkça zikredilen yazar, 1960'lardan itibaren hem Arnavut kültürel yaşamında hem de dünya edebiyatında önemli bir mevki işgal eder. Edebî kariyerine şiirle başlayıp giderek nesre yönelen Kadare, kısa sürede Arnavut edebiyatının diğer dillere en çok çevrilen yazarı olur. O da Enver Hoca gibi Ergiri'de doğmuş, çocukluğunda İkinci Dünya Savaşı'na tanık olmuş, Tiran Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesinin yanı sıra başarı elde ettiği bir şiir yarışması dolayısıyla Moskova'ya gitme hakkı kazanınca bir dönem (1958-1960) oradaki Gorki Dünya Edebiyatı Enstitüsünde öğrenim görmüştür. Arnavutluk ve SSCB arasındaki ilişkiler 1960'ların başlarında bozulunca

* Dr., e-posta: mkandem@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4048-7442

Geliş Tarihi (Received): 03.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 13.06.2023

ülkesine dönen ve gazeteci olarak çalışan Kadare, Fransızca çıkarılan edebiyat dergisi *Les Lettres Albanaises*'in yazı işleri müdürü olmakla birlikte çeşitli resmî-siyasi görevler de üstlenir. Kadare, kendisine tanınan kimi seyahat ayrıcalıkları hariç tutulmak kaydıyla 1990 yılına kadar çoğunlukla Ergiri ve Tiran'da kalır; üne kavuştuktan sonraki yaşamının yaklaşık 30 yılını sürekli komünist parti gözetimi altında geçirse de uluslararası tanınırlığı ona görelî bir özgürlük ve kimi imtiyazlar sağlar. Diğer yazarların yerel ölçekte yaptırım ve cezalarla yüzleşebileceği konuları eserlerine taşıyabilmesine imkân veren bu görelî özgürlüğün, onun başarısına katkısı olduğu varsayılır. Ancak kısmî özgürlüğün bir tehdit de içermesi, komünizmin çöküşünden kısa bir süre sonra Kadare'nin, iktidarla kurduğu ikircikli ve farklı yorumlara açık yakınlığa rağmen, 25 Ekim 1990'da Tiran'dan ayrılmasına ve Fransa'dan siyasi sığınma talebinde bulunmasına neden olmuştur. O, gurbetteki verimli yılların ardından, 2002'de Tiran'a dönmüştür (Elsie, 2010: 220-221; Pipa, 1987: 47; Prifti, 2008: 30). Bugün ise onun, Paris, Tiran ve Dıraç arasında süren bir hayatı vardır.

Kadare'nin dünya edebiyatında ve eleştiri dünyasında çifte kutuplu bir imajı vardır; o, uyumlu ve iş birlikçi bir oportünist ya da muhalif ve içten içe baskı rejimine direnen bir aydın olarak görülür. Lehte kutba yakın olanlar, onun metinlerinin derin katmanlarında edebî araçlarla gizlenen muhalif göndermeler olduğunu savunur. Sonuçta Arnavutluk'taki baskı politikası ve Kadare'nin Enver Hoca ile olan yakınlığı nedeniyle ikircikli tutumu, ya statükoya sadık kaldığı ya da totaliter müdahaleleri ve sosyalist gerçekçilik doktrinini eleştirmek için alegoriler kullandığı gibi tartışmalı görüşlere yol açmıştır. Komünizm döneminde Arnavutluk'un kalkınma ve gelişimini de desteklemekten imtina etmeyen Kadare, modern dünya ile bütünleşmeye yönelik bir vizyonu da benimsemiştir. Özellikle 1961'de Arnavutluk'un sosyalist blok ve Çin'le ilişkilerini askıya almasının ardından, başlangıcı Enver Hoca dönemine rastlayan kültürel durgunluk

kısmen son bulur. Kadare'nin edebî yeteneğiyle parlaması da bu ortam sayesinde (Kandemir, 2022: 68-69).

Kariyerine bakıldığında bir dönem gazetecilik ve dergi yöneticiliği de yapan Kadare, *Reklamsız Şehir* (*Qyteti pa reklama*, 1959) adlı ilk romanından ürettiği kısa hikâyesi *Kahvehane Günleri* (*Ditë kafenesh*, 1962) yasaklandıktan hemen sonraki yıl ikinci romanı *Ölü Ordunun Generali*'ni (*Gjenerali i ushtrisë së vdekur*) yayımlar. Aslında söz konusu roman, 1962'de *Zeri i rinisë*'de (*Gençliğin Sesi*) tefrika edilmiş, 1963'te kitaplaştırılmıştır. 1967'de ise romanın gözden geçirilmiş bir versiyonu yayımlanır (Morgan, 2010: 57). Bu dönemde de Kadare, sosyalist gerçekçilik doktrinine uygun eserler üretilmesi beklentisine ve katı idarenin koyduğu kural ve yasaklara tam anlamıyla riayet etmez. Diğer taraftan 1960'ların sonuna doğru komünist yönetim, kendisini hem Doğu hem de Batı'dan yalıtmışken bir yandan da çeviriler aracılığıyla dünyaya açılma gibi çelişkili bir tutum sergiler. Arnavutça eserler, rejimin propaganda girişimlerinin bir cephesi olarak başta Fransızca, İngilizce olmak üzere diğer dillere çevrilir. *Ölü Ordunun Generali* Fransa'da yayımlanınca Kadare, yurt dışında, özellikle Batı'da gördüğü ilginin hem itibarı hem de kimi kısıtlamaları dayatan rejimden korunma açısından yararlı olabileceğini fark eder (Morgan, 2020: 28-29). Onun, nesir alanındaki ilk denemeleri gibi Arnavutluk'ta pek hoş karşılanmayan *Ölü Ordunun Generali*, Fransızcaya çevrildiği 1970'e kadar oldukça geri planda kalmışsa da bu tarihten sonra Kadare'yi ilgi odağı hâline getirir. Söz konusu roman, Türkçeye de Fransızcasından Necdet Sander ve Attilâ Tokatlı tarafından ilk kez, neredeyse Avrupa dilleriyle eş zamanlı çevrilir ve sonrasında farklı çeviriler¹ de yapılır.

¹ Kadare, İsmail (1970), *Ölü Ordunun Generali*, Attilâ Tokatlı-Necdet Sander (Çev.), İstanbul: Sander Yayınları; Kadare, İsmail (2009), *Ölü Ordunun Generali*, Attilâ Tokatlı (Çev.), İstanbul: Kyrhos Yayınları; Kadare, İsmail (2020), *Ölü Ordunun Generali*, Ece Dillioğlu (Çev.), İstanbul: Ketebe Yayınları; Ayrıca tiyatro uyarlaması çevirisi için bk. Kadare, İsmail (2014), *Ölü Ordunun Generali*, Yeton Neziray (Uy.), Bilge Emin (Çev.), İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.

Ölüm-Hayat ve Trajik-Komik Arasındaki İroniyle Muğlaklaşan Kutuplar ve Savaşın Anlamsızlığı

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya ve Almanya'nın faşist orduları tarafından işgal edilen Arnavutluk, bir şiddet dönemine sahne olurken halkı da saldırgan müdahalelerin tasallutundan kurtulmak için mücadele etmiştir. Kadare'nin *Ölü Ordunun Generali* adlı romanı, işte tam da savaşın geride bıraktığı yıkımı trajik olduğu kadar travmatik, ironik olduğu kadar da saçma sonuçlarıyla, bir generalin çevresinde okura sunan sekanslar ya da hikâyecikler toplamı olarak kurgulanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan yaklaşık yirmi yıl sonra Arnavutluk'a gönderilen İtalyan² generalin saçma ve uyumsuz görüldüğü kadar ürkütücü ve orantısız çelişkileriyle çoğu yönüyle grotesk görevi, Mussolini'nin pervasızca Arnavutluk'u işgal etme teşebbüsünde öldürülen askerlerin kalıntılarını bulmak ve "vatanseverce savaşan" bu "kahraman"lara yaraşır şekilde defnedilebilmeleri için onları yurtlarına götürmektir.

Kurmaca zamanında ima edildiği hâliyle 1960'ların başlarında oğul, eş ya da babaları cepheden dönmemiş yakınlarının rica ve baskılarının da etkisiyle söz konusu general, savaş döneminde tutulmuş olan belgelere dayanan ölçüm, dış kayıtları, kroki, harita, kronik vb. yardımcı materyallerle donatılmış olarak Arnavutluk'taki askerlerin kalıntılarını bulup evlerine döndürmek için kasvetli ve zor şartlara sahip bir coğrafyada kendisine eşlik edecek bir rahiple birlikte "ertelenmiş bir sefer"e girişir:

"Ne olursa olsun bu ağır ve kutsal görevi yerine getirecekti. Binlerce ana, evlatlarını bekliyordu. O analar yirmi küsur yıldır evlatlarını bekliyorlardı. Şöyle bir gerçek var ki onların bu bekleyişi evlatlarını canlı görmeyi beklemekten farklı bir bekleyiştii artık. [...] General o analara, kendi

---

² Romanda "İtalyan" ya da "Alman" kelimeleri kullanılmasa da Arnavut halkının karşısında bu iki milletin olduğu bağlamdan çıkarılabilmektedir.

Generallerinin savaşta yönetmeyi başaramadığı evlatlarının kemiklerini götürecekti.” (Kadare, 2020: 14)³

Romanda sadece “general” olarak nitelendirilen bu rütbeli subay, çatallanan olayların, günlükler ve anı kesitleri şeklinde işlevlendirilmiş üst-kurmaca metinlerin beslediği ve pekiştirdiği asıl çerçeveyi kuran hikâyenin de merkezindedir. Sonbaharın karla karışık yağmurlu bir gününde başlayan metin, izleğiyle uyumlu şekilde, soğuk ve gri olduğu kadar kasvetli bir sahneye açılır. Yıkımların sonrasında tedricen ihya olmaya ve gelişmeye başlayan, modernliğin uç verdiği bir Arnavutluk’la karşılaşan general, “millî kahraman” ve gurur kaynağı olarak gördüğü “şehitlerini” kurtarıp memleketine geri götürme misyonuna bu andan itibaren bütünüyle adanır:

“O; haritalarla, listelerle ve hatasız notlarla yeni bir İsa gibi gelmişti. Diğer Generaller sonsuz sayıdaki bu askerleri hiçliğe ve kayba sürüklemişlerdi ama o, askerlerden geriye kalan şeyi, unutulmanın ve ölümün bağrından koparmaya gelmişti.” (Kadare, 2020: 15)

Bununla birlikte general, gündelik ödeme ve kimi güvenceler karşılığında ona hizmet eden bir küme Arnavut kazı işçisi ve Arnavutça bilen, aynı zamanda albay rütbesindeki İtalyan rahip ile yine Arnavut otoritelerince atanan bir uzmanın eşliğinde mezar kazma işine koyulur. Bu sergüzeştin handikaplarının yanında kimileyin trajik kimileyin de komik şekilde çatallanan hikâyecikleri de vardır; askerlerin nereye gömüldüğüne dair yer yer geçerliliğini ve güncelliğini yitirmiş ayrıntılar taşıyan belgeler, Arnavut makamlarıyla sorgulamaya açık iş birliği ve yerli halkın müphem tutumu, genellikle general ve rahibin aleyhindedir. Öyle ki generale göre resmen biten savaş, Arnavutluk halkı için farklı suretlerde sürmektedir. Onlar, savaşın hayaletleriyle iç içedir ve dimağlarında devam eden kolektif şiddetin yaralarını iyileştirmek, travmalar ve trajediler barındıran tarihlerini

---

³ Alıntılar, Arnavutçadan yapılan çeviridendir. Bk. Kadare, İsmail (2020), *Ölü Ordunun Generali*, Ece Dillioğlu (Çev.), İstanbul: Ketebe Yayınları.

---

sağaltmak için çabalamaktadır; örneğin bir İtalyan askerin kalıntılarıyla temas ettiği için mikrop kapan kazı işçisinin akıbeti, Arnavutlara hâlâ yirmi yıl önceki savaşın kurbanı olduklarını düşündürür. Asker kalıntılarının aranan yerlerde bulunmaması, birbirine karışması, başkaları tarafından çıkarılması ya da menfaat devşirmek için satılması gibi ahlaka aykırı durumlar da bunlara eklenir. Dahası, Arnavutluk'un sarsıntılı tarihinin yanında zorlayıcı ve kasvetli coğrafyasıyla idraki aşan gizemleri, generalin ruhsal dengesi açısından patlamanın eşiğinde kimi potansiyel tehlikeler içerir. Özellikle topraktan kalıntı çıkarma görevi sırasında tanık olunan kişisel trajediler bunları fiiliyata geçirir ve alabildiğine serbest bırakır. İşgalin ve evrensel bir “şiddet gösterisi” olarak savaşın metinde işaret edilen, insanlık üzerindeki bu tür yıkıcı sonuçları generalin psikolojik düşüşünü de hızlandırır.

Metnin merkezindeki general, her şeye rağmen, hem temsilî yönüyle hem de kişilik özellikleriyle bir düşman gibi açıkça hicvedilmez. Takıntı derecesinde bağlanıp yücelttiği kimi şeyler onu karikatüre bile yaklaştırır. Kibirli, gururlu ve yersiz bir üstünlük duygusuna sahip olduğu sürekli ima edilse de bir düşman ya da tehdit değildir; daha ziyade Arnavutların gündelik hayatlarına ve kültürlerine yabancılığıyla ortaya çıkan karşıtlıklar nedeniyle bir askerden uzak, parodik bir portre çizer. Zaafları, naifliği, bir askerin realiteye duyarlığı hususundaki güdüklüğü, onu örnek alınacak ya da özdeşleşecek bir kurmaca kişiden uzaklaştırır, dolayısıyla bir anti-kahraman söz konusudur. Buna rağmen o, başlarda kendini, ordularını yirmi yıl önce felakete sürükleyen mevkidaşlarından daha üstün “millî bir kurtarıcı” ve askerlerini memleketlerine geç de olsa götüren “büyük ve medeni bir ülke”nin temsilcisi olarak görür; geçmişteki hataları telafi edeceği yanılığını taşır. Görevini, dünya savaş tarihinin büyük komutanlarının başarılarıyla bir tutacak denli cüretkârdır. Bu da metne giren diğer gülünç çelişkiler gibi kasvetli atmosferi bir nebze hafifletir. Diğer taraftan aynı

görevle orada bulunan, muhtemelen Batı Avrupa'nın ahlaksızlığını ve insancılıktan uzak tutumunu simgeleyen Alman⁴ korgeneralin, ölü askerlerin kalıntılarının ülkelerine götürülmesini ticarete dönüştürmesi, "kazara" açılan mezarlardaki İtalyan askerlerin kimliklerini bile menfaat uğruna çarpıtacak denli pervasızlığı, İtalyan generali, tıpkı gerçeklikle kurduğu bağın ürettiği ironi gibi kısmen masumlaştırır.

İronik, alaycı katmanlar ve çoğu düzeydeki çifte kodluluk metnin genel karakteristiğidir; bu, absürtlüğün yanı sıra trajik olandan komiğe geçişe ya da zıt yönlü gelişen olay ve durumlara imkân tanır. Örneğin aranan askerler listesinde bulunan ve madalyalı bir savaş kahramanı olduğuna inanılan Albay Z.'nin hikâyesi böyledir. Seçkin, nüfuzlu ve varlıklı annesinin, hem de muhtemel bir miras beklentisiyle ona sorgulanabilir bir sadakat gösteren karısı Beti'nin Albay Z.'nin kalıntılarını bulmak için gösterdiği gayret, bu askerin Arnavutluk topraklarında yaptıkları kademe kademe açığa çıktıkça ona atfedilen yücelikle bir tür tezat oluşturur ve generalin düşüşündeki son darbe olarak onun askerlik ve kahramanlık tasavvurunu altüst eder. Sürekli methedilen ve şanına layık şekilde defnedilmesi için devlet katında girişimlerde bulunulan ilgili asker, esasında savaş günlerinde hem Arnavut halkına ve yerel direnişçilere hem de emri altındakilere dehşet saçmıştır. Aynı zamanda generalin albayın dul eşine meyli, hem de ona yardım eden rahibin bu kadınla bir ilişkisi olduğu iması, yine kutsallaştırılan bir görevin anlamını, insani zaafarla yan yana getirerek aşındırır.

Savaşın ironilerinden biri ise Ramiz Kurti'nin trajikten komiğe doğru bir seyir izleyen hikâyesindedir. Stratejik bir hamle şeklinde değerlendirilip de şehirlerden birine "ikinci bir cephe" olarak açılan genelevin müdavimine dönüşen nişanlı oğlu için harekete geçen Kurti, bu gencin birlikte olduğu fahişeyi ailesinin onurunu korumak için öldürür. Fahişenin şehit

---

⁴ Bu askerin Alman olduğu da metinde belirtilmese de bağlamdan çıkarılabilmektedir.

addedilmesi ve askerî bir törenle defni, mezarına “vatanı için” öldüğünün yazılması, yıllar sonra general ve rahibin söz konusu mezarı Albay Z.’ye ait sanması bu trajik durumun etkisini azaltır ve hatta onu gülünçleştirir. Fahişenin mezarında ayrıntılı kimlik bilgilerinin bulunması ise savaşta ölen askerlere ilişkin bilgi noksanlığıyla değerlendirildiğinde hicve dayalı bir kara mizahı örnekler.

Metindeki trajedilerden biriye firar ettikten sonra bir değirmencinin yanında çalışmaya başlayan ve Albay Z.’nin komuta ettiği Mavi Tabur tarafından infaz edilen kaçak askerinkidir. Birey olarak askerın iç dünyası günlüğü aracılığıyla metne sokulur ve bir anlamda onun, kolektif şiddetin karşısındaki edilgin tutumuna dayalı trajedisi sergilenir. Askerin kendisine hizmet ettiği değirmenciyle torunu, yıllar sonra ellerinde Mavi Tabur’un infaz ettiği bu kaçağın kemiklerinin olduğu torbayla generalin seyrettiği kamyonu Ergiri yakınlarında durdurur. Böylece askerın hikâyesi aracılığıyla generalin, rahibin, Arnavutların, ölülerin sesleri ve görme biçimleri kesişir; bu andan itibaren bir perspektifler çoğulluğu ortaya çıkar. Askerın iç dünyası ve kimliğiyle ilgili sınırlı “bilgi”, kendisiyle ilgili ayrıntılar da 25 Şubat’tan 7 Eylül 1943’e kadarki kişisel hayatından kesitler içeren söz konusu günlükte sunulur; onun, değirmencinin kızına olan platonik ve dokunaklı aşkı, metne yine tali bir katman olarak girer. Günlükte anlatılanlarla rahibin, Arnavutların kan davaları, şiddet düşkünlüğü, ilkel yasaları ya da barbarlığı üzerine söyledikleri çelişmektedir. “Meçhul asker”, kültürel kimi sınırlara riayet etmek kaydıyla oldukça doğal ve rahat bir hayat yaşamıştır; ancak akıbeti hesaba katıldığında kolektif şiddetten o da payını alır. Askerın hikâyesiyle birlikte general, psikoloji bakımından geçmişteki savaşın askerleri kadar ölü olduğunu fark etmeye başlar. Yine ilgili askerın boyuyla onu infaz eden taburun komutanı Albay Z.’nin boyunun örtüşmesi, fakir bir Arnavut ailenin hizmetine girmiş bu askerın,

arananlar listesinin en başındaki rütbeli asker olabileceği ironisini üreterek kurbanla faili iç içe geçirir.

Albay Z.'nin son görüldüğü yerin yakınlarında uzaktan duyduğu çalgıların cezbesine tutulan general, oradaki köy düğününe katılarak canlılar dünyasına dönmek ister ki farkında olmaksızın, tam da geçmişle geleceğin, ölümle yaşamın, savaşla barışın ve Arnavutluk'la İtalya'nın arasındaki çatışmanın "köprü"sünde durmaktadır. Mezarlıklar, kemikler, cesetler ve trajediler arasında geçen yaklaşık iki yılın ardından hayatı simgeleyen söz konusu müziğin çağrısıyla ölümler diyarından ayrılmak isteyen general, düğüne davetsiz gider. Generalin orada tanık olduğu, matemi ve başka bir âlemi çağrıştıran giysilerle hemen yanı başındaki eğlencenin açığa çıkardığı tezatta hem bir ironi hem de ölümle yaşamın diyalektiği vardır. Ölümler diyarını içselleştiren general, hayatın çağrısı karşısında yine de gayriihtiyari coşkuya kapılır. Hâlâ yas tutan annelerin, babaların, kardeşlerin, eşlerin acısı ve kırgınlığının ayırdına varamaz; sonrasında gerçekleşenlerle Arnavutluk'un geçmişin üstesinden gelemediği en sarıh şekilde sergilenir. Düğünde "Nice" adındaki yaşlı kadının, topraklarını işgal edip de ailesini öldüren İtalyan ordusunun temsilcisi olarak gördüğü generale içten içe ilenmesi ve onun düğündeki coşkusu nedeniyle sonunda çileden çıkması bir trajediyi ifşa eder. Bir süre feryat figan eden Nice, ortadan kaybolur, çok geçmeden kucağında çamura bulanmış bir çuval kemikle döner ve bunu generalin önüne fırlatır. Kocasının ve tecavüz edildikten sonra intihar eden kızının intikamını almak için Albay Z.'yi öldürmüş ve kapısının eşiğinin altına gömmüştür. Bu trajik sahne, hayatın çağrısına ve sarhoşluğuna kapılan generali, geçmişin hayaletlerinden kurtarmak yerine ölümün çemberine tekrar sokar. Öyle ki romanın bir nevi kreşendosu, "kartallar diyarı"nın işgalcisiyle yani halkını sömürgeleştirerek yok etmeye çalışan düşmanın güncel uzantısıyla kurbanların karşı karşıya geldiği bu andır. Akabinde general, albayın

kemikleriyle oradan ayrılır ve çuvalı bir nehre “kazara” düşürür. Kemikler, akan sulara kapılıp gider. İtalyanların mitik figürü böylece yüceliğinden tecrit edilir ve bu eşitleyici son ya da “tören”, hiç de madalyalı bir “kahraman” a yaraşır değildir. Albayın dul karısının müteşekkir ve minnettar yakınlığının hayallerini kuran generalin köprüünün üzerinde çuvalın sulara gözden kayboluşunu izlerkenki hâli, aynı zamanda paradoksal şekilde bir *katharsis* ve hayata dönme eşiğidir. Simgesel karşıtıklara dayalı bu tür diğer karşılaşmalar da genellikle trajiktir; ancak kimi zaman kara mizahı karakterize eden grotesk, hiciv ya da absürt gibi edebî kipler, karşılaşmaların travmatik yoğunluğunu sönmeler. Bununla birlikte yüce olanı alçaltan, kutsalı sıradanlaştıran ve farklı perspektifleri aynı seviyeye çekerek anlamsız kılan ya da yerleşik yargıları yerinden eden bir ironi de söz konusudur.

İtalyan generalin, onunla aynı görevle Arnavutluk'ta bulunan Alman korgeneralle romanın sonlarındaki otel sahnesinde karşılaşması ve hayatın/ölümün anlamına, ceset kalıntısı aramanın ne derece millî itibarla bağdaştığına ilişkin sorgulayıcı tartışma, savaş bitse de hayaletlerinin hem taşrada hem de şehirlerde dolaştığını düşündürür. Böylece general, geçmişe müdahale etmenin, onu değiştirmenin ya da zulmeden tarafta olmayı telafi edebilmenin mümkün olmadığını idrak eder. Kazıları ve cesetlerin çıkarılmasını organize ederken karşılaştıkları, ona yaptığı işi, hayatın anlamını ve kutsallaştırılan kimi kavramları sorgular; nihayetinde bu, savaşın beyhudeliği ve anlamsızlığı üzerine bir yüzleşmedir. Ayrıca Alman korgeneral, Albay Z.'nin defni için kullanılabilir “uygun” kemikleri satmayı generalin “ölüler diyarındaki” görevini “tamamlayabilmesi” için teklif eder. Bu tekliften sonra rahibin oteldeki odasının kapısını çalan general, kapı açılmayınca oraya çöker ve bir ölü askerin kemiklerini albayın kemikleriyle değiştirmekten bahseder. Hatta albayla boyu aynı olduğu için kendi kemiklerinin defin için kullanılmasını bile ister; bu ironi, onun, asker

olarak ölümler ordusuna katılması olduğu kadar insan olarak yaşadığı düşüşle hayata dönmesidir. Nihayetinde ironi, yine paradoks alanındadır.

Sonuç Yerine ya da Romanın Yapısı Hakkında Kimi Notlar

Kadare'nin metni tam anlamıyla realist akımın uzlaşımına sadık değildir; hem muhteva hem de kurgu özellikleri bakımından modernisttir. Dolayısıyla klasik anlamda betimlenebilir bir örüntüsü yoktur. Metne bir sesler, çoğulluklar ve kesitler toplamı demek çok yanlış değildir. Kronolojiyi, anlatının şimdiki zamanını bozan ya da kesintiye uğratan farklı seslerin ürettiği parçalı doku ve alışkanlık kırıcı "numarasız bölüm"ler kurgunun belirgin bir özelliğidir. Savaşın neredeyse çeyrek asır sonra Arnavutluk'taki askerlerinin kemiklerini vatanlarına götürmek isteyen generalin hikâyesi, kasvetli mekân betimlemeleri kadar kara mizahın da renkleri sildiği bir atmosferde geçer. Yer yer komik katmanın öne çıktığı ironiyle yürüyen grotesk anlatı, alışkanlığı kırıcı türde yabancılaşma etkileriyle de okuru, savaş esnasında insanlığın durumunu ve şiddetin doğasını sorgulamaya sevk eder. Trajedilerin mizahın nesnesi olması (kara mizah); okuru, metnin, ironinin diğer yüzü olan trajik katmanından uzaklaştırmaya hizmet etse de savaşın anlamsızlığı ya da yıkıcılığıyla ilgili muhtemel izleği bütünüyle silememiştir. Nihayetinde hayalet bir orduya komuta eden generalin düşüşü, ironinin değişken yüzleriyle sunulur; savaşın anlamsızlığını ve saçmalığını teşhir eden çoğu metinsel gönderme, acıklı ve gülünç arasında mekik dokur.

Kaynakça

ELSIE, Robert (2010), *Historical Dictionary of Albania*, Plymouth UK: The Scarecrow Press, Inc.

KADARE, İsmail (2020), *Ölü Ordunun Generali*, Ece Dillioğlu (Çev.), İstanbul: Ketebe Yayınları.

KANDEMİR, Mecnun (2022), "İsmail Kadare'nin *Rüyalar Sarayı* Romanının Politik İmaları ve Poetik Katmanlarının Açılımları", *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (1), 65-108.

MORGAN, Peter (2010), *Ismail Kadare: The Writer and the Dictatorship 1957–1990*, New York: Routledge.

PIPA, Arshi (1987), "Subversion vs. Conformism: The Kadare Phenomenon", *Telos*, 73, 47–77.

PRIFTI, Peter R. (2008), "Albanian Literature", *Translation Review*, 76 (1), 29-31.

BALKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2023
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Yayın Politikası

Hakkında

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde 2019 yılında yayın hayatına başlayan *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, dil ve edebiyat alanlarında akademik, bilimsel ve araştırmaya dayalı makalelerin yayımlandığı, uluslararası hakemli, açık erişimli elektronik dergidir. Derginin dili Türkiye Türkçesidir. Ancak her sayıda beş makaleyi geçmemek kaydıyla diğer Türk lehçeleri ile Balkan dilleri ve İngilizce makalelere de yer verilebilir. Yılda iki kez (Haziran-Aralık) elektronik ortamda yayımlanır.

Amaç

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, Balkan dilleri ve edebiyatlarıyla alakalı bilimsel konu ve sorunları irdeleyen ve bu konularda çözüm önerileri getiren özgün araştırma makalelerini, Türk ve dünya literatürüne ve bilim dünyasına kazandırmayı hedefler. Tanımlanan nitelikte çalışmaları olan bilim insanlarının, çalışmalarını mümkün olan en hızlı şekilde bilim dünyasına sunmaları için adil bir zemin oluşturmayı amaçlar.

Kapsam

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi'nde, Balkan dilleri ve edebiyatlarını bilimsel bir bakış açısıyla ele alan, bu iki temel alandaki sorunlara çözüm önerileri getiren yazılara yer verilir. İçerik ve biçim bakımından yayın ilkelerine uygun, özgün kuramsal yazılar, araştırma yazıları, belgeler ve yorumlar, uygulamalar veya uygulamaya dönük yazılar, değerlendirme yazıları ve kitap eleştirileri dergimizde yayınlanmak üzere sunulabilir.

BALKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2023
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

Yayın İlkeleri

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, teknolojik gelişmelere bağlı olarak sınırların ortadan kalktığı günümüz dünyasında araştırmacıların ve okuryazarların birbirini daha yakından tanınması konusunda en önemli iki ögeyi, dili ve edebiyatı bir araya getirerek milletler, kültürler ve bireyler arasında bir köprü kurmak ve bu amaç doğrultusunda hazırlanmış uluslararası düzeydeki bilimsel çalışmalarını kamuoyuna duyurmak ilkesiyle yayımlanmaktadır.

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi'ne gönderilen çalışmalarda alana yapılacak katkı, özgünlük, yeni ve dikkate değer görüşlerin ortaya konması gibi temel şartlar aranmaktadır. Balkan dilleri ve edebiyatlarıyla ilgili yazar ve yapıtları tanıtan, yeni etkinlikleri duyuran yazılara yer verilir.

Makalelerin *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*'nde yayımlanabilmesi için, daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayına kabul edilmemiş olması gerekir. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, bu durum belirtilmek koşuluyla kabul edilebilir.

Araştırmalar etik kurallara uygun olarak hazırlanmalı ve metin içinde yapılan atıflar mutlaka belirtilmelidir. Yazarlar yardımcı programlardan (Ithenticate, Turnitin vb.) faydalanarak benzerlik (intihal) raporu alır. Kabul edilebilir benzerlik oranı üst sınırı % 20'dir.

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi'nin yazım dili Türkçe ve İngilizcedir. Ancak derginin Balkan coğrafyasına yönelik olması nedeniyle özellikle Balkan dillerinde yazılmış makalelere de yer verilmektedir.

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi'ne gönderilen yazılar, öncelikle dergi ilkelerine uygunluk açısından incelenir. Yazım kurallarına uyulmadığı takdirde yazarla iletişime geçilip gerekli düzenlemeleri yapması istenir.

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2023
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

Yayın Kurulu, gönderilen yazıları doğrudan reddetme hakkına sahiptir. Değerlendirme için uygun bulunan çalışmalar, ilgili alanda iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verir.

Makale(ler) ile ilgili tüm sorumluluk yazar(lar)a aittir. Yazar, telif hakkını Trakya Üniversitesine devrettiğine dair Telif Hakkı Devir Formu'nu doldurarak sisteme yüklemelidir. Yazar, makalesini *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*'ne gönderdiği ve Telif Hakkı Devir Formu'nu sisteme yüklediği andan itibaren telif haklarını dergimize devrettiğini taahhüt etmiş olur.

Etik İlkeler / Kurallar

Dergiye gönderilen bilimsel yazılarda, COPE (Committee on Publication Ethics)'un ve ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors)'nin Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmaktadır.

Yazarların Etik Sorumlulukları

Yazar(lar) gönderdikleri yazının daha önce herhangi bir yerde, herhangi bir dilde yayımlanmadığı ya da yayımlanmak üzere değerlendirmeye alınmış olmadığını, yanı sıra etik ilkelere uygun ve özgün olduğunu beyan etmelidirler.

Geçerli telif hakkı sözleşme ve yasalarına uymalıdır. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir.

Dergimizde tablo, ölçek, şekil ya da diğer her türlü alıntılar gibi telifli materyal ancak geçerli izin ve telif onayı ile yayımlanır ve bu sorumluluk

yazar(lar)a aittir. Yazar(lar); başka yazarlara, katkı sağlayıcılara ya da kaynaklara uygun bir biçimde atıf yapmalı ve ilgili kaynakları belirtmelidir.

Araştırma türü yazıların (kısa raporlar dâhil) yazar(lar)ı; "çalışmayı tasarlama", "verileri toplama", "verileri inceleme", "yazıyı yazma" ve "verilerin ve analizlerin doğruluğunu onaylama" aşamalarından en az 3 tanesine katılmış olmak ve bu durumu beyan etmek zorundadır.

Yazarlar, çalışma ile ilgili bilinmesi gereken ve çalışmanın bulgularını ya da bilimsel sonucunu potansiyel olarak etkileyebilecek bir mali ilişkiyi ya da çıkar çakışması veya rekabet alanlarını açıklamakla yükümlüdür. Çalışmaya yapılan tüm mali katkıları, sponsorlukları ya da proje desteklerini açıklıkla bildirmelidirler.

Sosyal bilimler dâhil olmak üzere tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için ve etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelendirilmelidir.

Makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine uyulduğuna dair ifadeye yer verilmelidir.

Etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgilere (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca makale ilk/son sayfasında yer verilmelidir. Olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmesi gereklidir.

Yazar yayımlanmış yazısında bilimsel hata ya da uygunsuzluk saptadığında, yazıyı geri çekme ya da hatayı düzeltme amacıyla olabildiğince hızlı bir şekilde Editör ile temasa geçme yükümlülüğünü taşır.

Hakemlerin Etik Sorumlulukları

Hakemler, yalnız uzmanlık alanları ile ilgili makaleleri değerlendirmeyi kabul etmeli ve işlemi tarafsız bir şekilde ve gizlilik içinde yapmalıdırlar. Hakemler gelen yazıları, yazarlarının etnik köken, cinsiyet, tabiyet, dinî inanış ya da politik felsefelerini dikkate almaksızın bilimsel içerik açısından değerlendirmelidir. Hakemler yazar tarafından atıf yapılmamış ilintili yayınları belirtmelidir. Değerlendirmek üzere atandıkları yazıda herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakemlerin değerlendirmeleri gereken yazıyla ilgili süresi içerisinde geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa ya da gönderilen yazının içeriğinin kendi bilimsel alanı ya da birikimi ile uyumsuz olduğunu düşünüyorsa editöre bu durumu bildirmeli ve editörden hakem sürecine kendisini dâhil etmemesini istemelidir. Hakemler, çıkar çatışması-çıkar birliği olduğunu anladıklarında, makaleyi değerlendirmeyi reddederek, editörlere bilgi vermelidir.

Editörlerin Etik Sorumlulukları

Editörler gelen yazıları, yazarlarının etnik köken, cinsiyet, cinsiyet tercihi, tabiyet, dinî inanış ya da politik felsefelerini dikkate almaksızın bilimsel açıdan değerlendirir.

Editörler, makaleleri alan editörleri ve hakemlerin uzmanlık alanlarını dikkate alarak iki hakeme gönderir, değerlendirilen makalelerdeki kişisel verilerin korunmasını sağlarlar; yazar, hakem ve okuyucuların bireysel verilerini korurlar. Değerlendirmelerin yansız ve bağımsız yapılmasını desteklerler.

Editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında olabilecek herhangi bir çıkar veya rekabet çakışmasına olanak vermemelidir.

BALKANİSTİK DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ YAZIM KURALLARI

1. Başlık: Makale başlığı, sayfaya ortalanmış, Palatino Linotype yazı karakteri ile 12 punto, kalın, büyük harflerle yazılmalıdır.

Başlığın uzunluğu 15 kelimeyi aşmamalıdır. Başlıklar makalenin içeriğini ve konu alanını yansıtmalıdır.

2. Yazar ad(lar)ı ve adres(ler)i: Yazar(lar)ın ad(lar)ı ilk harfi büyük müteakip harfler küçük ve soyad(lar)ı büyük harflerle olmak üzere başlığın altında sağa yaslı şekilde, koyu harflerle, Palatino Linotype yazı karakteri ile 10 punto yazılmalıdır. Önce ve sonrasında 12 nk boşluk bırakılmalıdır. Yazar(lar)ın unvan(lar)ı, görev yaptığı kurum(lar), haberleşme ve e-posta adres(ler)i ile ORCID numaraları dipnot (*) şeklinde sayfa altında belirtilmelidir.

3. Öz: Makalenin başında, konuyu kısa biçimde ifade eden ve en az 125 en fazla 300 kelimedenden oluşan Türkçe öz bulunmalı; Palatino Linotype yazı karakteri ile 9 punto, kalın, büyük harflerle **ÖZ** şeklinde yazılmalıdır.

4. Anahtar Kelimeler: Özün altında en az 3 en fazla 7 sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmeli, Palatino Linotype yazı karakteri ile 9 punto yazılmalıdır.

5. İngilizce Başlık: Makalenin İngilizce başlığı Türkçe anahtar kelimelerden sonra 12 nk boşluk bırakılıp koyu ve büyük harflerle, Palatino Linotype yazı karakteri ile 11 punto yazılmalıdır.

6. Abstract: İngilizce başlıktan sonra özün İngilizcesi koyu ve büyük harflerle **ABSTRACT** şeklinde verilmeli, Palatino Linotype yazı karakteri ile 9 punto yazılmalıdır.

7. Keywords: İngilizce özün altında anahtar kelimelerin İngilizcesi verilmeli, Palatino Linotype yazı karakteri ile 9 punto yazılmalıdır.

8. Ana Metin: A4 boyutunda kâğıtlara, MS Word programında, Palatino Linotype yazı karakteri ile 11 punto, 1,15 satır aralığıyla yazılmalıdır. Paragraflar 1 cm içeriden başlamalıdır.

Sayfa üst kenarı 5 cm, sağ ve sol kenarlar 4 cm, alt kenar 3 cm olacak şekilde boşluk bırakılmalı ve sayfalar numaralandırılmamalıdır.

Dergiye gönderilen makalelerde Türk Dil Kurumu *Yazım Kılavuzu*'na (kısaltmalar dâhil) uyulmalıdır.

Çalışma 30 sayfayı geçmeyecek biçimde olmalıdır.

Paragraf başlarında tab tuşu, paragraf aralarında enter tuşu kullanılmamalıdır. Kelime aralarında, nokta ve virgül işaretlerinden sonra bir karakter boşluk bırakılmalıdır.

9. Bölüm Başlıkları: Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Her düzey başlıkta sözcüklerin ilk harfi büyük yazılmalı, kalın ve düz olmalıdır.

10. Dipnot: Göndermeler, metin içinde gösterilmelidir. Dipnot, sadece açıklamalara ihtiyaç duyulduğu takdirde kullanılmalıdır. Açıklama maksadıyla verilen dipnotlar Palatino Linotype yazı karakteri ile 8 punto büyüklüğünde yazılmalıdır.

11. Alıntı ve Göndermeler: Doğrudan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Metin içinde göndermeler, parantez içinde APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak yazılmalıdır.

Metin içi göndermeler için örnek: (Tanpınar, 2003: 154).

İki yazarlı esere gönderme yapılırken: (Enginün ve Kerman, 2011: 203).

Metin içinde gönderme yapılan yazarın adı veriliyorsa kaynağın yalnızca yayın tarihi yazılmalıdır:

Ahmet Hamdi Tanpınar (2003: 456), Ahmet Mithat Efendi'nin üslubunun meddah hikâyelerinin...

Üç veya daha fazla yazarlı esere örnekteki gibi atıf yapılır: (Kaplan vd. 1974: 35).

Yayın tarihi olmayan eserlerde ve yazmalarda sadece yazarın soyadı, yazarı belirtilmeyen ansiklopedi vb. eserlerde ise eserin adı yazılmalıdır.

12. Kaynakça: Kaynakça APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak verilmelidir. Kaynakça başlığı metnin sonunda ilk harfi büyük olacak şekilde, koyu ve düz olarak, Palatino Linotype yazı karakteri ile 10 punto büyüklüğünde iki yana yaslanarak yazılmalıdır. Künyeler yazarların soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmeli, 1 cm paragraf girintisi verilerek iki yana yaslanmalıdır.

Eğer yazar adı yoksa eser adı esas alınmalıdır.

Bir yazarın aynı yıl yayımlanmış birden fazla eseri kullanılmışsa eser adları alfabetik sırasına göre "2008a", "2008b" şeklinde sıralanır.

Tek yazarlı kitap:

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2003), *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

ACAROĞLU, M. Türker (2016), *Türkçeden Bulgarcaya Geçen Kelimeler Sözlüğü*, İstanbul: Trakya Üniversitesi Yayınları.

Kitabı çeviren, derleyen, yayıma hazırlayan ya da editörlük yapan varsa adına yazar ve eser bilgisinden sonra yer verilmelidir:

MCCARTHY, Justin, (1995), *Ölüm ve Sürgün*, Bilge Umar (Çev.), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

İki yazarlı kitap: İki yazarlı kaynaklarda adı önce yazılmış yazarın soyadı bilgisi ile başlanır:

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2023
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

ENGİNÜN, İnci, KERMAN, Zeynep (2011), *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 1*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaynağın üçten fazla yazarı varsa ilkinin büyük harfle soyadı ve küçük harfle adı, sonra vd. ya da ve diğerleri kısaltması kullanılmalıdır:

KAPLAN, Mehmet vd. (1974), *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi I*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Kitap bölümü: Kitap ve dergi adları italik yazılmalı; makale, kitap bölümü gibi kaynaklar tırnak içinde gösterilmelidir:

SOYADI, Adı (Yıl), "Bölümün başlığı", *Kitabın Adı (İtalik)*, Şehir: Yayınevi, sayfa aralığı.

ERCİLASUN, Ahmet B. (2017), "Dîvânû Lugâti't-Türk Hakkında", *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı*, Ali İhsan Öbek vd. (Ed.), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 149-156.

Ansiklopedi Maddeleri:

KARPAT, Kemal (1992), "Balkanlar", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 25-32.

Dergi makalesi:

SOYADI, Adı (Yıl), "Makalenin başlığı", *Derginin adı (İtalik)*, Cilt (Sayı), sayfa aralığı.

MORAN, Berna (1978), "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü", *Birikim*, 37, 44-54.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1983), "Gönüllerde Yaşayan Âkif", *Türk Edebiyatı*, 113, 13.

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2023
İSTİK
e-ISSN: 2687-2234

Tezler:

SOYADI, (Adı) (Yıl), *Tezin Tam Başlığı* (italik), Tezin Hazırlanıldığı Kurum, Tezin Türü, Şehir.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1963), *Kutb'un Hüsrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

İnternet alıntısı:

SOYADI, Adı (Yıl), "Başlık", internet adresi, (Erişim Tarihi)

MİLLAS, Herkül (2005), "Türk ve Yunan Edebiyatında Mübadele-Benzerlikler ve Farklar", <http://www.herkulmillas.com/tr/hm-makaleleri/kitaplardaki-makaleler/186-tuerk-ve-yunan-edebiyatnda-muebadele-benzerlikler-ve-farklar-.html>, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020).